

Internationaal colloquium

Missie
gisteren, vandaag en
morgen

100 jaar na *Maximum Illud*

Dinsdag 19 november t.e.m.
donderdag 21 november 2019
Leuven & Louvain-la-Neuve

Conferenties in het Nederlands

De kerygma en missionaire catechese

Laten we deze reflectie beginnen met de apostolische vermaning van paus Franciscus, *Evangelii Gaudium* ¹. In hoofdstuk 3, dat volledig is gewijd aan de verkondiging van het evangelie, gaat een lange sectie, nrs. 163 tot 168, over catechese en, meer expliciet, over kerygmatische en mystagogische catechese.

Op nr. 164 beschrijft de paus wat hij verstaat onder de term "kerygma": een Trinitaire aankondiging, een hoofdaankondiging. Hij zal een persoonlijke definitie geven. In het volgende nummer schrijft hij dat "er niets meer solide, dieper, veiliger, consistent en wijzer is dan deze aankondiging."

Paus Franciscus introduceert deze precisie met een inleiding die als thema voor deze conferentie zal dienen. Laten we het lezen: "We hebben herontdekt", schrijft hij aan het begin van nr. 164, dat ook in catechese de eerste proclamatie of kerygma een fundamentele rol speelt, die centraal moet staan in de evangelisatieactie en bij elk doel van pastorale vernieuwing".

We stellen in deze lezing voor om de intuïtie van paus Franciscus te volgen en in twee fasen achteruit te gaan. Eerst door het begrip kerygma in de theologische traditie te begrijpen en vervolgens de verschillende manieren te bekijken waarop de catechetische theologie van de 20e en 21e eeuw deze termen in een zogenaamd missionair perspectief had verwoord: hoe de articulatie tussen kerygma en catechese in een resoluut apostolisch en missionair perspectief te leven?

1. DE BEWORTELING VAN HET GELOOF

Alvorens in te gaan op de intelligentie van het concept zelf, is het niet nutteloos rekening te houden met twee methodologische precisies over het Bijbels gebruik en het kerkelijke gebruik van kerygmatische logica. Allereerst herinnert de protestantse theologe, France Quere, in haar boek over de "Dénuement de l'espérance" er terecht aan dat "het kerygma nooit in zijn oorspronkelijke zuiverheid wordt bereikt"². Vooral omdat het wordt uitgezonden in een toespraak die verband houdt met de beschaving en die samenvalt met de mensheid in wat het van voorbijgaande aard is en wat het

¹ PAUS FRANCISCUS, *Exhortation apostolique post-synodale Evangelii Gaudium* (24/11/2013).

² France QUÉRÉ, *Dénuement de l'espérance*, Paris, Seuil, 1972, p. 167

eeuwig heeft. Ze haalt er deze theologische regel uit. Het kerygma moet worden onderworpen aan wat het een "decanteren" noemt: het is gekoppeld aan "het menselijke avontuur, de" transhumance "en moet het dialect spreken van de landen die het op zijn pad kruisen". Vervolgens, de Zwitserse theoloog Hans Urs von Balthasar, die de duurzaamheid van het concept door de geschiedenis heen bespreekt: "Het kerygma weerklinkt door alle opeenvolgende christelijke tijden, maar het is altijd hetzelfde. Het ontwikkelt zich niet omdat het al de volheid en het einde der tijden is. Hij is het niet die zich aanpast aan de nieuwe behoeften van zo'n historisch tijdperk, maar het is elk historisch tijdperk dat in hem, onveranderlijk als het is, steeds nieuwe aspecten vindt.³

In dit eerste deel zullen we kort proberen de klassieke theologische betekenis van de term, kerygma, evenals de valorisatie ervan in hedendaagse werken te achterhalen.

Van het Griekse woord *kerux*, wat de heraut betekent die verantwoordelijk is voor officiële proclamaties, wordt het woord gebruikt om de prediking van het Koninkrijk van God aan te duiden (vgl. Mt 4: 2), van de 'proclamatie door de Kerk, die Christus zelf heeft gestuurd, van de heilzame gebeurtenis die in zichzelf de vervulling ervan vindt'⁴. Pater Daniélou zal in zijn cursus over catechese in de eerste eeuwen leren dat het de allereerste aankondiging is van het Goede Nieuws, dat het de essentie is van het christelijke mysterie, zonder ontwikkeling of detail, dat het als hoofddoel heeft de aankondiging van de opstanding van Christus⁵. Zijn tijdgenoot, pater Liégé, zal de kerygma definiëren als "de allereerste uitdrukking van de boodschap van het evangelie, geschikt om bekering te motiveren en te bekeren: de meest impliciete staat van geloof, zoals het exemplarisch gevonden wordt in de prediking van de apostelen ". Laten we toevoegen dat "de taal van het kerygma zeer performatief is, in staat om de luisteraar van het bericht in een staat van conversie te brengen"⁶.

Doorheen de geschiedenis van de theologie zal het gebruik van het oorspronkelijke concept van de kerygma verschillende lotsbeschikkingen hebben. Reeds in het patristische tijdperk, maakt Clement van Alexandrië, die omstreeks 215 stierf, in "De Pedagoog" al een onderscheid tussen de kerygma, de proclamatie en de aankondiging aan de heidenen en de

³ Hans URS VON BALTHASAR, « Kérygme et temps présent », in *Bulletin du Cercle Saint-Jean Baptiste*, oct.-nov. 1960, p. 17

⁴ Louis BOUYER, *Dictionnaire théologique*, Tournai, Desclée, 1963, p. 374.

⁵ Jean DANIELOU, *La catéchèse aux premiers siècles*, coll. « ISPC-École de la foi », Paris, Fayard-Mame, 1968, p. 13-14.

⁶ Carmelo TORCIVIA, *Teologia della catechesi. L'eco del kerygma*, Turin, Elledici, 2016, p. 28.

catechese voor degenen die vragen om te worden onderwezen: Men zou kunnen zeggen, schrijft hij, dat melk de overvloedige prediking is, de kerygma, terwijl vast voedsel geloof is dat stevig is gevestigd, als een fundament, als gevolg van catechese "⁷.

De terugkeer naar de articulatie tussen de persoon van Christus zelf en de christelijke prediking in de 20e eeuw zal duidelijk worden gemarkeerd in het protestantisme en daarbuiten door de werken van Rudolf Bultmann, vooral in de delen van zijn werk, "Foi Et Compréhension" (1933-1965). Volgens deze Duitse theoloog is het woord van God kerygma, oproep tot besluit; hem in geloof verwelkomen betekent een radicaal nieuw zelfinzicht. "Het kerygma is het woord van God in het concreet van zijn proclamatie, in die zin dat het aankondiging, uitnodiging en interpretatie wordt, omdat het een gebeurtenis is. (...) Het verwelkomen van de kerygma is geloven, en geloven is altijd geloven in, geloven in het heilsinitiatief van God in Christus, geloven in Christus als een eschatologische, onlosmakelijke, definitieve en beslissende actie van God, die de menselijke situatie radicaal transformeert en die alleen de ontic-mogelijkheid van een authentiek bestaan opent "⁸.

Historisch gezien blijft het mogelijk om verder te gaan dan het kerygma en, zo niet de religieuze persoonlijkheid van Jezus te reconstrueren (wat zou neerkomen op het schrijven van de biografie), dan tenminste de essentiële lijnen van zijn prediking, zoals Bultmann het zelf deed in zijn boek, Jezus, gepubliceerd in 1926, maar over de gebeurtenis van redding, het is niet de historische Jezus, het is alleen het kerygma dat aankondigt dat Jezus de Christus is. Bultmann legt uiteindelijk een breuk vast tussen de Jezus van de geschiedenis en de Jezus van het geloof. Het vestigt een bijna totale discontinuïteit tussen de Jezus van de geschiedenis en de Christus van het geloof, dat wil zeggen tussen de pre-Paas-Jezus en degene die het voorwerp is van de prediking (kerygma) van Pinksteren. Het is de tweede die hem uitsluitend interesseert⁹.

2. KERYGM EN MISSIONAIRE CATECHESE

⁷ CLEMENT D'ALEXANDRIE, *Le pédagogue*, I, 38, 1, coll. « Sources chrétiennes », n° 70, Paris, Cerf, 1960. Geciteerd door Élisabeth Germain, *2000 ans d'éducation de la foi*, coll. « Bibliothèque d'histoire du christianisme », n° 1, Paris, Desclée, 1983, p. 22.

⁸ Rosino GIBELLINI, *Panorama de la théologie au XXe siècle*, coll. « Théologies », Paris, Cerf, 1994, 2e éd., p. 42-43.

⁹ Bernard SESBOÛE, *La théologie au XXe siècle et l'avenir de la foi. Entretiens avec Marc Leboucher*, Paris, Desclée de Brouwer, 2007, p. 99.

Traditioneel was het logisch om onderscheid te maken tussen het kerygma, de eerste aankondiging aan mensen die zich niet bewust zijn van de openbaring en catechese, een activiteit die bedoeld was om onder de gedoopten een beter begrip te bevorderen van het geloof dat zij al volgden.¹⁰.

Deze logica van een strikt onderscheid zal worden herhaald tot en met recente documenten, zoals "le Directoire général de la catéchèse" (Algemene Gids van Catechese) van 1997, die in nummer 61 stelt dat catechese een ander moment vormt dan de eerste proclamatie of eerste evangelisatie en daarop volgt. Het veronderstelt het eerste moment van de kerygma dat gericht is op de eerste bekering.

Schrijvers, leiders, theologen en catechisten op het veld zullen zich in de afgelopen 30 jaar steeds meer realiseren dat het niet altijd gemakkelijk is om deze twee momenten te onderscheiden.

Deze evolutie zal in twee fasen worden uitgevoerd.

In een eerste analyse zal het verband tussen catechese en missie ons ertoe brengen eenvoudig toe te geven dat catechese nu soms de conversie of de oproep tot conversie in haar taak omvat (DGC 62).

Maar, meer uitgebreid en terugkerend, zal een tweede evolutie zeer snel verschijnen. De pastorale situatie in de sterk gesecculariseerde landen zal catechese uitnodigen om haar zendingsfunctie te versterken, vooral wanneer het sociologische lidmaatschap van het christendom op zichzelf geen garantie is voor persoonlijke trouw aan het geloof, en dan geleidelijk als regel gebruikelijk in zo verre dat alle christelijke verhandelingen zich nu zullen ontwikkelen tegen de stroom van indifferentisme en afgelegen ligging in een situatie die steeds willekeuriger, minoritair en fragiel is. De overwegingen over de zendingsbehoeften, van aankondiging en nieuwe evangelisatie in het bijzonder vooral in West-Europa, hebben deze logica dus alleen maar versterkt. Zoals Daniel Laliberté schrijft, "net zoals de cultuur " maagdelijk vrij van evangelie"- de verkondiging van het kerygma nodig heeft, moet in feite elke cultuur met dit evangelie worden geconfronteerd. Er is daarom bovenop een territoriaal verschil een verwantschap tussen deze twee vormen van missionaire activiteit, de missie *ad gentes* en de nieuwe evangelisatie. En

¹⁰ Voir par exemple Charles WACKENHEIM, *La catéchèse*, coll. « Que sais-je ? », n° 2049, Paris, Presses universitaires de France, 1983, p. 5.

daarom is de missie ad gentes van nature het paradigma van alle zendingsactiviteiten "¹¹.

We zullen deze evolutie volgen, zo zichtbaar tussen het begin van de 20e eeuw en vandaag, op weg naar een steeds explicieter verband tussen catechese en kerygma eerst, en daarna tussen kerygma en missionaire catechese.

De kerygmatische stroming van Jungmann

Om een nieuwe link tussen catechese en kerygma te illustreren, is de eerste keuze om het aanzienlijke werk van Josef Andreas Jungmann uit de jaren dertig in de Duitstalige wereld op te roepen.

Het lijkt mij juist om deze historische reis te beginnen door de analyses op te roepen van wat de "kerygmatische stroming" van catechese wordt genoemd. Het werd geboren met het baanbrekende werk van een Oostenrijkse jezuïetenpriester, Josef Andreas Jungmann, in 1936. Jungmann, zich bewust van de aankondiging van het geloof, catechese en liturgie, diagnosticeerde vroege moeilijkheden in de religieuze overdracht. Hij liet zich uitdagen door een bundel problemen, voor het eerst waargenomen in de praktijk van zijn bediening. Hij was een van de eersten onder de eersten die kloven in het christendom waarnam, nog steeds grotendeels de meerderheid, maar het was noodzakelijk om deze intuïties te vertalen in de ontwikkeling van nieuwe tracks voor catechetten. Hier is het basisidee dat de intuïties van de jonge Jungmann samenbrengt, uitgedrukt als een formule die een heel tijdperk markeerde: "We moeten het dogma kennen, maar we moeten de Kerygma aankondigen"¹².

Jungmann gelooft dat "de taak van de aankondiging wezenlijk verschilt van de taak van de theologische wetenschap", die eerst de kwestie van de waarheid behandelt uit een speculatief werk, in dialoog met de verzoeken van de natuurlijke reden en in debat met de bezwaren gericht tot het geloof van de kerk. De aankondiging daarentegen richt zich rechtstreeks op het eigenlijke vermogen van de boodschap van redding om in zijn luisteraar dat enkelvoudige effect uit te lokken dat het antwoord van het geloof is. Deze

¹¹ Daniel LALIBERTÉ, *Le catéchuménat, un modèle inspirateur pour l'initiation chrétienne des plus jeunes*, Thèse de doctorat en théologie, Québec & Paris, 2008, p. 166.

¹² « Das Dogma sollen wir kennen, verkünden müssen wir das Kerygma », Josef Andreas JUNGSMANN, *Die Frohbotschaft und unsere Glaubendverkündigung*, Regensburg, F. Pustet, 1936, p. 60, geciteerd door Ugo LORENZI, *L'héritage du renouveau catéchétique et le caractère performatif de la Parole en catéchèse*, thèse de doctorat en théologie, Paris, 2007, p. 220.

vereiste om het christocentrische karakter van het christelijk geloof uit te leggen, is noodzakelijk als een behoorlijke theologische inspanning, in een tijd waarin, volgens Jungmann, de 'lucht niet langer christelijk' is. "Het is daarom opnieuw een missionaire intentie die de explicitering van het organische karakter van geloof rond het mysterie van Christus voorstaat"¹³.

Bovenal voelde men de noodzaak om de systematische, scholastisch dominante articulatie van de traditionele catechismus te vervangen door een aantrekkelijkere en evangelische presentatie van het Goede Nieuws in het licht van de apostolische "kerygma" en de zuiverste catechetische traditie van de kerk. De centrale plaats van bepaalde dimensies van catechese wordt herontdekt: "Christocentrisme, het belang van de heilsgeschiedenis, de plaats van de Bijbel en van de liturgie in de christelijke boodschap, het idee dat catechese de opvoeding is van de geloof»¹⁴. In catechese is het dezelfde waarheid, maar gezien in het aspect van de goederen van het koninkrijk en de leer van de zaligheid. De missie van catechese is om redding aan te kondigen als goed nieuws en een koers uit te zetten die Christus volgt. Het is geen nevenactiviteit of een wetenschap van toepassing, maar het raakt het hart van het geloof, het paasmysterie aangekondigd, gevierd en geleefd. "Geloof is niet alleen een theorie over God, het is een toewijding aan Hem en een antwoord aan Hem. De gelovige is dus geen kenner van God, het is een wezen dat zijn persoon in al zijn dimensies betreft, het is een woord dat op een Woord reageert. Dit wordt de kerygmatische stroom van catechese genoemd»¹⁵.

Na Jungmann zullen andere specialisten in catechese vaak denken aan de link met het kerygma. Op een hechte en empathische manier met Carmelo Torcivia of Walther Ruspi, kritisch met André Fossion, op een meer feitelijke manier met Pierre-André Liégé of Denis Villepelet.

Laten we het opnieuw illustreren bij de articulatie, aan het einde van de twintigste eeuw en het begin van de eenentwintigste eeuw, tussen drie concepten: een kerygmatische en missionaire catechese.

Kerygma en nieuwe evangelisatie

¹³ Ugo LORENZI, *L'héritage du renouveau catéchétique et le caractère performatif de la Parole en catéchèse*, thèse de doctorat en théologie, Paris, 2007, p. 219.

¹⁴ Emilio ALBERICH, *La catéchèse dans l'Église*, coll. « Théologies », Paris, Cerf, 1986, p. 18

¹⁵ Joël MOLINARIO, "Une pédagogie de la Parole en catéchèse. de l'invention du catéchisme à *Dei Verbum* », dans *Educatio* [En ligne], 4, 2015. URL : <http://revue-educatio.eu> (consultation du 28 octobre 2019).

In de onvermijdelijk beperkte tijd van deze presentatie zullen we hier slechts twee inspiratiebronnen behouden. De eerste wil denken aan een missionaire catechese aan de horizon van de uitdagingen van de "nieuwe evangelisatie". het is het werk van een Canadese Oblate Pater, Marcel Dumais, een specialist in het Nieuwe Testament. De tweede, direct gerelateerd aan de inspiratie van paus Franciscus in Evangelii Gaudium, is die van de beroemde Italiaanse catechese theoloog, broeder Enzo Biemmi

Dit pad zal inhouden te zien hoe de missionaire actie van Jezus zelf en zijn eerste discipelen onze paradigma's, modellen, algemene denkwijzen en acties voor evangelisatie voor onze ogen durfde uitvoeren.

De exegete Marcel Dumais zet in op een studie van de eerste missionaire verhandelingen, die beschreven zijn in het boek Handelingen der apostelen (Handelingen 2, 22-29; 3, 12-26; 4, 9-12; 5, 29- 32, 10, 34-43, 13, 16-41), Petrus toespraken gericht tot een joods publiek; deze verhandelingen houden een manier in die vandaag nog steeds relevant is voor een verbluffende verbinding tussen de 3 termen van catechese, van missie en kerygma.

We hebben te maken met een toespraak die duidelijk aankondigt wie Christus is ("Jezus is Heer"), een toespraak gericht tot ontvangers, de Joden, die wachtten op de komst van een Messias. Een toespraak die de overwinning van het leven op de dood aankondigt. Hoe een verband leggen tussen kerygma en nieuwe evangelisatie? Hier zijn 5 eigenschappen die in dit onderzoek worden benadrukt.

1. De toespraak van de apostel Petrus is gericht op een belangrijk thema, hoop. Het is de opstanding van Christus die deze hoop opent. Zoals Dumais schrijft: 'Evangelisatie is op het niveau van waarden, niet op ideeën. Ideeën mobiliseren niet, ze motiveren mensen niet om deel te nemen¹⁶. Dit geschenk van hoop betekent dat onze smaak voor het leven niet zal worden gefrustreerd, dat onze grote verlangens niet in niets zullen eindigen.
2. Volgens dit model is een discipel zijn in de eerste plaats de getuige van een hoop in een wereld die vaak ontgoocheld is. En de aankondiging, de "kerygmatische" missie, is dit ontwaken in de andere van het verlangen om te hopen.
3. Men moet wel goed begrijpen dat in deze logica de eerste evangelisatie anders is dan catechese. Het eerste is geen morele of leerstellige leer, het is zelfs niet de suggestie om zich aan een inhoud te houden. Het allereerste is om iemand te ontmoeten met wie een relatie wordt ontwikkeld door wie men zich laat transformeren. Paus Benedictus XVI zegt hetzelfde, in *Africae Munus*, 165: "Bij het ontstaan

¹⁶ Marcel DUMAIS, *La nouvelle évangélisation*, p. 39.

van een christen is er geen ethische beslissing of een geweldig idee, maar de ontmoeting met een gebeurtenis, met een iemand die het leven een nieuwe horizon geeft en daarmee zijn beslissende oriëntatie. Het is voor de tweede keer dat er een catechese ontstaat. Nog twee citaten van M. Dumais om dit punt te verdiepen: "Als er geen fundamentele evangelisatie is, als er geen persoonlijke relatie is met de levende God van Jezus Christus, dan heeft catechese geen zin omdat het de verdere inwijding in het geloof is " en nogmaals: "Welke betekenis kan een katholieke religieuze leer ontvangen op school of in parochies als het de wortels mist om het te integreren, dat wil zeggen Geloof in levende Jezus? "»¹⁷

4. In dit kerygmatische model gaat het niet om het 'hoe doorgeven' dat bezighoudt, maar eerder om het 'wat doorgeven'. Wat het hier zal betekenen, gaat naar het essentiële, in het hart van het goede nieuws. Veel mensen zijn niet evangeliseerd, ze hebben het kerygma niet gehoord.
5. Door deze nieuwtestamentische logica in deze tijden van secularisatie bij te werken, zou je kunnen zeggen dat dit model suggereert om naar de kern van het geloof te gaan en de ontmoeting met de verrezen Christus voor te stellen. In deze tijden zal het niet voldoende zijn om alleen door het leven te getuigen; we moeten expliciet over Christus en het evangelie spreken. We zijn hier op de juiste voortzetting van de tekst van Paul VI, Evangelii Nuntiandi: "Het mooiste getuigenis zal op de lange termijn machteloos blijken als het niet verlicht, gerechtvaardigd is - wat Peter beschreef als" de redenen voor zijn hoop "- , expliciet gemaakt door een duidelijke, ondubbelzinnige aankondiging van de Heer Jezus. Het goede nieuws verkondigd door de getuigenis van het leven zal daarom vroeg of laat worden verkondigd door het woord van het leven. Er is geen echte evangelisatie als de naam, de leer, het leven, de beloften, het koninkrijk, het mysterie van Jezus van Nazareth, de zoon van God, niet worden aangekondigd "(nr. 22).

Kérygme, eerste en tweede aankondiging

Met betrekking tot dit onderzoek heeft de aankomst op de bisschoppelijke zetel van Rome van Franciscus, zijn apostolische aansporing Evangelii Gaudium een nieuwe vooruitgang gebracht. In zijn tekst geeft paus Franciscus een zeer dynamische definitie van het kerygma: "We hebben herontdekt dat ook in catechese de eerste proclamatie of" kerygma "een fundamentele rol speelt, die centraal moet staan in de evangelisatieactiviteit en elk doel van kerkelijke vernieuwing ... Op de mond van de catechist komt altijd de eerste aankondiging: "Jezus Christus houdt van je, hij gaf zijn leven om je te redden, en nu leeft hij elke dag aan je zijde om je te verlichten, om je te versterken, om je te bevrijden ". (...) Men moet niet denken dat in catechese het kerygma wordt verlaten ten gunste van een formatie die zich

¹⁷ Marcel DUMAIS, *La nouvelle évangélisation*, p. 47.

voordoet als meer "solide". Er is niets sterker, dieper, veiliger, consistenten en wijzer dan deze aankondiging "(EG, 163-164)

Voor zover ik weet, is het de beroemde Italiaanse theoloog van catechese, broeder Enzo Biemmi, die de woorden van paus Franciscus het beste heeft ondersteund om een nieuwe articulatie te brengen tussen missie, kerygma en catechese. Professor Enzo Biemmi, die les geeft in Padua en Verona, heeft het idee ontwikkeld dat, in Italië, maar ongetwijfeld is het in België evengoed waar, een eerste aankondiging en een tweede aankondiging nodig zijn. Als de eerste is gericht tot mensen die Christus niet kennen, is de tweede een uitnodiging voor mensen die een vage vaak al heel vroeg vervormde band hadden met Christus, om opnieuw een vreugdevolle en weldadige aankondiging te horen van de Heer in hun leven. Als het een onderscheid wordt maakt tussen de eerste en tweede aankondiging, vertoont het een gemeenschappelijk punt: de inhoud. Het is de kerygmatische aankondiging, begrepen in de woorden van paus Franciscus, die hij in beide gevallen voorstelt.

Laten we de dingen beter omschrijven

a) De inhoud van de eerste en de tweede aankondiging is het kerygma in de breedste zin van het woord. In wezen dan het symbool. De kwestie van de inhoud wordt centraal in de eerste en tweede aankondigingen omdat de daad van geloof er niet los van kan worden gehouden. En Enzo Biemmi om te vragen: "Wat is het gezicht van God op wie ik vertrouw? Op wie ga ik mijn hoop baseren? De persoon die een daad van geloof gaat doen, moet weten wie hij in vertrouwen gaat nemen. Het is vandaag belangrijk om bewust te zijn van de omkering die het perspectief van de "tweede eerste aankondiging" vereist vanuit het traditionele perspectief van catechese. Catechese is gericht tot mensen die geloven, en volgt "de volgorde van de uiteenzetting": "Ik geloof in God, de Vader van Jezus, onze Heer, die ons zijn Geest en leven geeft tot zijn volledige voltooiing. Amen. " De tweede eerste aankondiging, integendeel, zegt zeker de inhoud, maar in een omgekeerde volgorde als die van de logische uiteenzetting: de volgorde van ontdekking»¹⁸.

b) Met de woorden van André Fossion, zijn vriend, beschrijft Enzo Biemmi, de fundamentele taak van de tweede aankondiging om het gezicht van een begeerlijke God te tonen ¹⁹. « Elk aspect van het evangelie is een goed woord voor het leven. Veel van onze tijdgenoten verzoenen met de kerk en met het evangelie, hen helpen weer te gaan geloven, betekent dat we een aankondiging kunnen voorstellen dat in het voordeel van de man is. Het is zeker een aankondiging die het christelijke verschil naar voren brengt, maar

¹⁸ Enzo BIEMMI, *La seconde annonce*, coll. « Pédagogie catéchétique », 29, trad. de l'italien, Bruxelles, Lumen Vitæ, 2013, p. 45.

¹⁹ André FOSSION, *DIEU désirable. Proposition de la foi et initiation*, coll. « Pédagogie catéchétique », 25, Bruxelles/Montréal, Lumen Vitæ/Novalis, 2010.

altijd als "een verschil ten gunste", nooit als "een verschil tegen"²⁰. Het is goed voor de gelovige om te beseffen dat de educatieve bijdrage van geloof niet in de eerste plaats religieus is, maar gewoon menselijk, omdat "wie Christus volgt, de perfecte mens, wordt zelf meer mens" (Gaudium et Spes, nr. 41) ".

c) Derde element, hier expliciet de nieuwe manier van begrijpen van de verbanden tussen catechese, missie en kerygma. Volgens onze auteur, professor Biemmi, zal een van de basiskenmerken van een eerste en tweede catechese zijn "zijn vermogen om het paaskerygma te herformuleren zodat het klinkt als goed nieuws in de wegekruisingen van het volwassen leven. Het kerygma is altijd hetzelfde, volgens de prachtige definitie van paus Franciscus: "Jezus Christus houdt van je, hij gaf zijn leven om je te redden, en nu leeft hij elke dag aan je zijde om je te verlichten, om je te versterken, om je te bevrijden. Maar herhaal deze aankondiging niet als een refrein, maar als een nummer dat elke keer een nieuwe melodie vindt. Dus, in de begeleiding van paren die zich voorbereiden op het christelijke huwelijk, zal het de kerygma van liefde zijn (God houdt van je, hij is blij met je liefde en zegent het, hij begeleidt je op je pad, hij is trouw, wat er ook van zij met je liefde, hij is je redder); met ouders die de doop voor hun baby aanvragen of die hun kinderen vergezellen in christelijke initiatie, zal dit het kerygma van het vaderschap en moederschap van God zijn (God houdt van je, hij is blij met je kind, hij is een expert in de kunst van het opwekken en opgroeien: hij die vader en moeder is, vergezelt u in uw taak van opvoeders, u bent niet alleen: hij die geeft en van het leven houdt, zal u vergezellen); in de ontmoeting met de adolescenten zal het de kerygma van de oproep zijn, de roeping (voor God ben je kostbaar, hij heeft een project waaraan je je vrije consensus kunt geven, hij heeft je nodig, er is een plek voor jou in het leven). Voor jonge mensen zal het de kerygma zijn van reizen, van bedevaart (God houdt van reizen, zoals jij, met jou, hij houdt van onderzoek, hij respecteert je twijfels, respecteert je vrijheid en je intelligentie, hij is de God van nieuwheid, hij houdt van verandering en vraagt om uw medewerking); voor volwassenen zal het de kerygma van aanwezigheid zijn ("Zie, ik ben met u, en ik zal u beschermen waar u ook gaat, Ik zal u niet verlaten" (Gen. 28:15) Het vooruitzicht van de tweede aankondiging vraagt aan de catechese een terugkeer naar het essentiële, een herformulering van zijn taal, een aankondiging van een vreugde die onlosmakelijk de woorden van God en menselijke woorden verenigt. Het gaat erom het menselijk leven als het alfabet van God te beschouwen »²¹.

²⁰ Enzo BIANCHI, *La différence chrétienne*, Paris, Bayard, 2009.

²¹ Enzo BIEMMI, "La perspective missionnaire. Une clé pour la conversion de la catéchèse et de la pastorale », in Enzo BIEMMI en Henri DERROITTE (dir.), *Catéchèse, communauté et seconde annonce*, coll. « pédagogie catéchétique », 30, Namur, Lumen Vitæ, 2014, p. 93-94.

CONCLUSION

Het is hoog tijd om te concluderen.

We hebben een evolutie gezien in het begrijpen van de missionaire dimensie van catechese. Deze koppeling, die traditioneel aanleiding heeft gegeven tot de noodzaak van onderscheid en verduidelijking, is nu steeds vaker het onderwerp van een consensus. Wanneer we hiermee het beroep op de kerygma associëren, hebben we een drievoudige accentuering ontmoet.

Met Jungmann en de zogenaamde kerygmatische catechese, een bewustzijn van een verandering van context voor catechese: "de lucht is niet langer christelijk". Catechese kan niet tevreden zijn met een substituut voor een scholastieke uiteenzettint, het moet christocentrisch, bijbels en liturgisch zijn.

Met Dumais en het idee van nieuwe evangelisatie, nodigt het gebruik van de kerygma ons uit om de persoon van Jezus expliciet te durven presenteren en de propositie te positioneren in het licht van een logica van hoop.

En ten slotte, bij Biemmi, leidt het verband tussen de eerste en de tweede aankondiging, de expliciete steun over de pauselijke aansporing Evangelii Gaudium, tot het weergalmen van het kerygma in het hart van het leven van vrouwen en mannen van vandaag, terwijl het hen de nabijheid van God onthult en een goed woord wordt voor hun leven.

Henri Derroitte

Geloof, Kerk en missionaire aanwezigheid over 50 jaar in Europa.

Een blik op de toekomst met Thomas Halik

Stijn Van den Bossche

1. *Opgepast voor een bepaalde missionaire ijver*

Uit de folder: “Ten derde staan we stil bij missie in ons dagelijks leven in Europa. Wat is de betekenis ervan? Heeft missie nog toekomst? Welke kerkelijke missie hebben wij nodig?”

Begin november nog maar ging ik naar een vergadering in Krakau waar een groot congres werd voorbereid van de Europese bisschoppen (CCEE) in 2020, ter opvolging van de jongerensynode. De eerste werksessie droeg de titel “How to reawaken youth?” Gelukkig nam de spreker kardinaal Hollerich dadelijk afstand van de hem opgedragen titel: “Indien ik het antwoord hierop wist, konden we allemaal naar huis en hadden geen congres nodig in 2020. Laten we samen enkele elementen van een antwoord zoeken...” Ook de jongste algemene vergadering van de Europese bisschoppen in Lissabon 2019 kreeg een dergelijk wat verdacht thema: ‘Signs of hope in Europe’. Zijn die tekenen van hoop er dan *a priori*?

Dat alles riep bij mij herinneringen op aan het congres ter Europese voorbereiding van die jongerensynode, in Barcelona, maart 2017. Daar vertelde mgr Baldisseri ons dat de paus zelf de titel van de jongerensynode had gespecificeerd: De jongeren, het geloof *en de onderscheiding van de eigen roeping*” (le discernement vocationnel). Maar het congres in Barcelona had de paus niet begrepen. In plaats van dit kerkelijke aanbod principieel aan alle jongeren te doen, leek men er ‘de (= alle) jongeren’ opnieuw onder de hoede van de kerk te willen brengen. Het congres ging anderzijds ook over

roepingen wekken tot priesterschap en religieus leven. Wat de paus had samengebracht – jongeren helpen hun eigen levensroeping te vinden als mens en/of als christen -, werd in feite zo opnieuw gesplitst: het ging over (1) alle jongeren opnieuw ‘bereiken’, en (2) sommigen een kerkelijke roeping doen vinden. Het resultaat van dergelijk illusoïr optimisme vermomd als obligate missionaire hoop werd helaas bijzonder duidelijk al tijdens het congres zelf. In het programma was voorzien dat het congres zou bidden samen met ‘de jongeren van Barcelona’. Bij dat gebed waren dus 270 congresgangers aanwezig uit heel Europa – en helaas slechts negen jongeren uit Barcelona...

Ik loop nu even vooruit op het vervolg van mijn betoog, met een citaat van de Duitse priester Thomas Frings:

“Wat voor een hoop is dit, die al een duidelijk beeld heeft van hoe het resultaat er uit moet zien? Wordt de goddelijke deugd van de hoop hier niet gereduceerd tot een menselijke maat? Houden we God niet het resultaat voor, vertellen we hem niet hoe het eruit moet zien? Wordt onze hoop op Hem dan niet te veel gevoed vanuit ons geheugen, *dat het opnieuw zo moge worden als het vroeger was?* Hoop is echter gericht op de toekomst, niet op het verleden. Maar dan betekent hoop ook waagstuk, onzekerheid, vertrouwen op HEM. Dan is ze niet door ons te overzien, planbaar, maakbaar. Wat voor een hoop is dat, waarin ik het resultaat definieer?”²²

Kortom: wie wil missionair zijn vandaag in Europa mag niet te vlug willen gaan. Over welke wijze van gelovig zijn hebben we het dan, en in welke culturele context? Ik laat u nu even verder kennis maken met Thomas Frings, als opstap naar die andere Tomas Halik over wie ik het daarna wil hebben.

²² Frings Aus amen p31

2. Toen het ging wringen voor Thomas Frings

Thomas Frings, priester van het bisdom Münster in Duitsland, veroorzaakte enkele jaren geleden opschudding in Duitsland, met een schriftelijke verklaring waarmee hij zijn ambt als pastoor neerlegde, getiteld 'Koerscorrectie!'. Hij besluit die verklaring met deze woorden: "Mijn bewondering gaat uit naar allen die in deze tijd in de parochiegemeenschappen actief blijven. Ik wil op een andere plaats geloven, bidden en leven voor hen en alle mensen." Frings trok zich als priester terug in een Benedictijnerklooster. De reden voor de opschudding was daarom niet de ambtsneerlegging op zich – zulke zaken gebeuren nu eenmaal. Maar Frings wilde niet huwen, was ook niet in moeilijkheden geraakt met zijn bisdom, niet boos om een of ander... Iemand schreef hem: "Als je getrouwd was, zou het voor iedereen makkelijker zijn. Het celibaat en de bisschop zouden de schuld zijn en we zouden kunnen doorgaan zoals voorheen. Maar het feit dat je ophield als pastoor om priester te kunnen blijven, plaatst ons allemaal, de beroepskrachten en de parochies, voor een vraag!"²³

Waarom hij dan wel ermee ophield? Omdat hij niet meer zag op welke wijze zijn werk in de parochie een bijdrage was aan geloofsverkondiging en kerkopbouw. Hij schreef later ook twee boeken hierover.²⁴

Ik neem u nog even verder mee door zijn verklaring en zijn verdere duiding ervan in beide boeken:

²³ Aus, p. 11

²⁴ In *Aus, Amen, Ende? So kann ich nicht mehr Pfarrer sein* geeft hij verdere duiding bij zijn ontslag en zijn 'Koerscorrectie'. In *Gott funktioniert nicht. Deswegen glaube ich an ihn* beschrijft hij zijn eigen geloofsweg en zoektocht.

“Zolang ik leef, ken ik slechts afnemende aantallen van actieve kerkleden, en een groeiend aantal kerkverlaters. De reacties op dit fenomeen zijn zeer gelijkaardig bij de kerkleiding, bij de parochieleiding en in de parochiale gremia. Parochies, seminaries en kloosters worden gesloten of samengevoegd, om dan meestal verder te gaan met wat er tot nu toe was. (...) Wij geven de toekomst van de Kerk in de parochies nog steeds gestalte naar het model van het verleden. Ook ik heb hiervoor niet de ene oplossing paraat. (...) Beargumenteerd wordt het vasthouden aan dit model met de hoop dat de zaadjes op een dag zullen opschieten. (...)”

“De geloofspraktijk van de mensen is veranderd, maar dat Kerkzijn op dit gebied niét mag veranderen, daarover zijn de randkerkelijken en de verantwoordelijken het eens op zelden geziene wijze. De enen willen niet de traditie opgeven, de anderen niet de hoop.”²⁵

We leerden de zin in de praktijk brengen ‘de mensen afhalen waar zij staan’. Nu moeten we nog de omstandigheid accepteren dat steeds meer mensen helemaal niet daarheen willen gaan waar wij hen graag zouden geleiden. (...)

We maken deel uit van een maatschappelijke ontwikkeling waarop we slechts een marginale invloed hebben.

(...) De balans is [toch] ontvullerend, want er is niets veranderd aan het betekenisverlies van het geloof dat in de kerk wordt beleefd - en ik geloof dat daaraan tijdens mijn levenstijd ook niets zal veranderen. Alle bijstellingen zijn alweer gemarkeerd met een vervaldatum of vraagteken, en ik vind het steeds moeilijker om mij in deze context te engageren. Er zijn omstandigheden, en vooral wanneer die de

²⁵ Aus, p4.

langdurige toestand zijn, die mij de vreugde bezwaren die ik beleef aan de zaak. Wat ik niet verloren heb, is het geloof dat er een christelijk programma voor onze samenleving bestaat, dat het waard is om voor te leven.” – einde citaten.

Welk programma zou dat kunnen zijn? Over nu naar de andere Thomas.

3. *Tomas Halik, een lastige profeet*

Tomas Halik, professor theologie en pastoor van de studentenparochie in Praag, die ik dit voorjaar persoonlijk mocht ontmoeten in Praag, is mijns inziens een profeet van zo een christelijk programma in onze culturele context. Hij schreef tot dusver 16 boeken die in 19 talen zijn vertaald. Zelf zegt hij: “Mijn boeken gaan over de dialoog tussen geloof en ongeloof. Een dialoog die voor mij geen gevecht is tussen twee vijandelijke partijen, maar een dialoog die vele, vele mensen *vanbinnen* voeren.”²⁶

Halik is 71 jaar oud, en werd nog ten tijde van het communisme in het geheim tot priester gewijd. Hij was na de fluwelen revolutie de eerste secretaris-generaal van de Tsjechische bisschoppenconferentie. Hij werd raadsman van president Vaclav Havel die hem later als zijn opvolger zou voorstellen, hij adviseerde ook paus Johannes-Paulus II enz. Hij kreeg voor zijn verzameld werk in 2014 de *Templeton prize*, die ook wel de Nobelprijs voor religie wordt genoemd. Halik is ook een echte ster in de media in Tsjechië, én een teken van tegenspraak, door zijn aanslepend conflict met de ‘anti-liberale’ Praagse kardinaal Duda. Halik daarentegen is degene die met Paul Zulehner een beweging heeft opgezet ter theologische ondersteuning van de missionaire paus Franciscus, tegen diens tegenstanders in, die opkomen voor het bewaren van het traditioneel-christelijk Europa via de identitaire weg. En *last but not least*, Halik vertoont af en toe een milde vorm van slecht karakter, wat hem des te aangenamer om

²⁶ *Ik wil...*, 19.

lezen maakt. Zoals in dit citaat, dat bij dit colloquium niet anders dan instemming kan opwekken: “‘We hebben geen theologen, maar heiligen nodig’, zei een prelaat eens hoogmoedig tegen mij. Hoe diep zijn we gezonken, dacht ik, dat we ons niet schamen zo’n holle frase uit te spreken! En ik bad dat de heilige doctores en leraren van de Kerk hem de ‘verzwegen veronderstelling’ achter dat vroom-zoete cliché zouden vergeven, namelijk dat het principieel zou wringen tussen heiligheid en theologie.”²⁷ Of bij het beantwoorden van lezersbrieven, waarbij Halik vaak tobt of hij moet antwoorden ‘met onoprechte beleefdheid of met onbeleefde oprechtheid’²⁸; of over *Mel Gibsons* vreselijke film *The passion* die de lijdende Christus herleidt tot een ‘bloederige biefstuk’²⁹, vindt hij; of wanneer hij een heel hoofdstuk lang de commerciële drijfveren blootlegt achter de onfrisse zogenaamde kunstexpo *Körperwelten/Bodies* die lijken tentoon stelt en zo de grens overschrijdt van het universeel-menselijke respect voor de doden. Waarom ik dit allemaal inlas in mijn luttele 30 minuten? Omdat ik denk dat net dít allemaal te maken heeft met missionair geloven in Europa. En oh ja, ook is Halik wat stout over het cultuurchristendom...

4. Het cultuurchristendom is op sterven na dood

Het *Boek der rusteloosheid* van de Portugese dichter Fernando Pessoa (1888 –1935) opent met deze uitspraak: “Ik leef in een tijd waarin de mensen hun geloof verliezen op de zelfde gronden als waarop hun ouders het hadden – zij weten niet waarom.”³⁰ Ook voor Halik was de god van het verbleekte cultuurchristendom in Europa, dat op sterven na dood is, al langer volkomen banaal geworden. “Ik ben ervan overtuigd dat het christendom van morgen noch ‘een ideologie’ noch ‘een systeem van geloven en rituelen’ zal zijn (...). Het moet en zal een leerplaats worden voor geloof, hoop en

²⁷ *De nacht...*, 107.

²⁸ *Geduld...*, 92.

²⁹ *De nacht...*, 136.

³⁰ Geciteerd door Thomas Frings in Aus... p vergeten.

liefde.”³¹ Onthoudt u al die laatste omschrijving: een leerplaats voor geloof, hoop en liefde.

Het is rond deze overgangstijd dat de enigszins stoute Tomas Halik mij mijn titel voor deze dag aan de hand deed. Ik citeer hem wat langer: “Zelf ben ik vanwege mijn universitaire bezigheden permanent verschoond van de plicht om [deze] priesterbijeenkomsten te bezoeken [bij ons uitbreidbaar tot pastorale bijeenkomsten]. Desondanks leg ik mezelf vrijwillig op er ‘ten minste één keer per jaar’, bij voorkeur in de vastentijd of tijdens de advent, heen te gaan. (‘Moet ik een boetedoening voor je kiezen of heb je zelf een voorstel?’, vraagt mijn biechtvader me geregeld aan het eind van mijn biecht. Ik denk even na of mijn zonden deze keer echt zo zwaar waren, dan zucht ik diep, sla een blik naar de hemel en gelaten zeg ik: ‘Ik ga wel naar een priesterconferentie’.) (...) Ik mijd de priesterbijeenkomsten niet omdat ik deze goedwillende mensen, mijn medebroeders, niet aardig zou vinden of me op welke manier dan ook boven hen verheven zou voelen – daar heb ik absoluut het recht niet toe – maar om één enkele reden: bijna altijd overvalt me een pijnlijke mengeling van verdriet, medelijden en hopeloosheid (...). Soms stelde ik op zulke bijeenkomsten, nogal verbaasd over waar men zich mee bezighoudt, subtiel de vraag ‘waar het allemaal naartoe gaat, wat denken jullie dat er over vijftig jaar van deze Kerk zal zijn geworden?’” Uit de reacties kreeg ik het gevoel dat ik in het gezin van een ernstig zieke verkeer waar de stilzwijgende afspraak geldt dat er niet over de ziekte gesproken wordt. En als ik iets verschrikkelijks mag zeggen: later kreeg ik in sommige kerkelijke kringen zelfs de indruk dat ik me bevond in Sartres toneelstuk *Met gesloten deuren*. Bij dat stuk begrijpt de toeschouwer na enige tijd dat alle acteurs dood zijn, maar zij doen alsof er niets gebeurd is. Een Tsjechische priester vergeleek onze kerk eens met een molen die nog draait, maar niet meer maalt”³².

³¹ *Ik wil...*, 9-10.

³² *De nacht...*, 64-65. Het citaat staat niet alleen: “Veel vertegenwoordigers van de Kerk zien het netwerk van parochies en het “parochiale katholicisme” nog steeds als de overheersende (en vaak enige) vorm van het engagement van de Kerk. Maar deze structuur heeft haar natuurlijke sociaal-culturele omgeving - de traditionele plattelandsmiddeleeuwen - verloren. De verandering van levensstijl en van manier van denken van de jongere generatie, beïnvloed door sociale media, en een voortdurende afname van de belangstelling voor het priesterschap, zelfs op het platteland, toont duidelijk aan dat dit type kerk aan het uitsterven is.” (Praag voordracht)

Ziedaar het cultuurchristendom gedeconstrueerd. En het komt écht niet terug over 50 jaar, ook al hoorde ik zelf een Belgische prelaat rond de sluiting van kerken de vraag stellen: “Wat als we die kerken binnen 50 jaar opnieuw nodig hebben...?” Frings illustreert met een volledig hoofdstuk dat onze missionaire inspanningen al te vaak bestaan in ‘terug naar hoe het 30 jaar geleden was’. Halik formuleert het zo: “(...) “laten we wegvlugten uit de verwarring van het gecompliceerde heden naar de onwrikbare zekerheden van het verleden!” Maar je kunt niet terug in het water dat in de rivier van de tijd weg is gestroomd. Spelen dat de verleden tijd – van jezelf of van de kerk – weer tegenwoordig is, haalt dat verleden echt niet terug en doet zijn schijnbaar onwrikbare zekerheden niet herleven: het ontketent alleen maar een modderstroom van illusies en resulteert in tragikomische karikaturen.”³³ Als ik ook zelf eens iets stouts mag zeggen, overigens geheel tegen mijn gewoonte in: toen ik dit las moest ik bij wijze van voorbeeld denken aan priesters die opnieuw de soutane gaan dragen om daarmee de geloofscrisis op te lossen...

Bovendien onderscheidt Halik zoals Guido Vanheeswijck³⁴ drie fasen in dat cultuurchristendom. De eerste fase is het ‘echte’ culturele christendom van de middeleeuwen, zeg maar. Het tweede was het moderne waardenchristendom dat God omzette in recepten voor een betere wereld. Het derde, postmoderne cultuurchristendom, is echter ronduit gevaarlijk, en beschrijft Halik zo: “Het hedendaagse christendom is verdeeld, maar de scheidslijn loopt niet tussen de verschillende kerken, maar door hen heen. Het zijn niet de verschillen in theologie of liturgie die de christenen momenteel verdelen, maar de verschillen in psychologie. Een Amerikaanse psycholoog, Gordon Allport, heeft ooit twee soorten religiositeit gedefinieerd: extrinsiek en intrinsiek. Het extrinsieke type ziet *religiositeit* alleen als een middel om een doel te bereiken, als een instrument voor eigenbelang, bijvoorbeeld om de nationale identiteit te versterken of de culturele waarden en politieke

³³ *Geduld...*, 108-109.

³⁴ in zijn mooie boek *Onbeminde gelovigen*

doelstellingen van een bepaalde groep te verdedigen. Voor het intrinsieke type is religieus *geloof* het doel.”³⁵ Halik beklemtoont dat hij niet warmloopt voor de zogenaamde ‘terugkeer van de religie’ die hij ronduit gevaarlijk vindt en verre van christelijk.

En wat de toekomst betreft: “Wanneer ik jonge bekeerlingen in volle gemeenschap met de kerk opneem, denk ik er vaak over na welke transformaties van de ‘familie van God’ deze mensen tijdens hun leven waarschijnlijk zullen meemaken. Wat in onze Kerk goed is, registreer ik nauwkeurig en onderschat ik niet: [er zijn levende parochies en competente theologen, er is vooral het getuigenis van christenen tegen de ‘ongelooflijke lichtheid van het bestaan’]. Desondanks is de algehele toestand van de Kerk niet erg bemoedigend. Het toenemend tekort aan priesters zal binnen één generatie leiden tot de instorting van de hele traditionele structuur van kerkelijk parochiebestuur. Ik zie bij hen die de verantwoordelijkheid voor het bedrijf van de kerk als instituut op zich hebben genomen niet zoveel moed en creativiteit als nodig is om reële alternatieven te vinden of om de geloofsgemeenschappen er ten minste op voor te bereiden dat ze spoedig hun geloof zullen moeten leven zonder de steun van zaken die gedurende eeuwen binnen de kerk als essentieel en vanzelfsprekend werden gezien.”³⁶

Als het cultuurchristendom zichzelf vergiftigt en/of afsterft, hoe zullen geloof en kerk er dan ‘over 50 jaar’ uitzien? En is deze vraag niet de echte vraag onder alle vragen rond ‘missionair christen zijn in Europa’? Ik heb de vier boeken van Tomas Halik wat grondiger verkend die in het Nederlands vertaald zijn, samen met zijn voordracht deels over dit thema die ik mocht beluisteren in Praag. Daardoorheen zijn een aantal steeds terugkerende intuïties en reflecties gaan oplichten over geloof en kerk naar morgen

³⁵ Praag voordracht.

³⁶ Biecht 112

toe.³⁷ Halik is voor mij een van die weinige begenadigde profeten, die een perspectief schetst voorbij aan de vragen en impasses *en zonder deze te miskennen*, een perspectief waardoor ik soms word verrast, waardoor ik ook soms word uitgedaagd, maar waarin ik kan geloven. Ik kies uit meer mogelijke thema's vooral 2. geloven morgen – en kan slechts heel kort ingaan op 3. op weg gaan met de zoekers als pastorale grondhouding, en 4. welk model van Kerk daarbij zal passen.

5. *Het geloof van morgen: omgaan met Gods mysterie in geloof, hoop en liefde*

De god van de late moderne christenen was een banale god geworden, meent Halik. Hij citeert hier graag zijn vriend en groot anglicaans theoloog Nicolas Lash: “Het is de tragedie van de moderne westerse cultuur dat ze slachtoffer is geworden van de door zowel gelovigen als niet-gelovigen breed gedeelde illusie dat het heel gemakkelijk is om over God te spreken.”³⁸ En een variant van de banale god is zelfs ook de eenzijdig goede god die we al te zeer verkondigen: “Juiste deze eendimensionale en eenzijdige opvatting van God als een ‘slechts goede’ God bekritiseerden Nietzsche en Jung. Als wij het Bijbelse beeld van God serieus nemen, dan moeten wij hun gelijk geven: in alles overschrijdt de God van de Hebreeuwse Bijbel radicaal onze menselijke voorstellingen van goed en kwaad en Hij is allesbehalve een goedige grijsaard in de coulissen van de wereld, van wie we van tevoren weten wat we van hem kunnen verwachten. Deze banale eendimensionale god, de hemelse goedzak, heeft in de religie altijd het tegenwicht geboden aan het horrorelement: namelijk de dreiging met de hel. [Halik heeft het hier over Rudolph Otto's omschrijving van God als angstaanjagend én fascinerend, *tremendum et fascinosum*] (...) De ervaringen met de tragedies en de verschrikkingen van de twintigste eeuw hebben de traditionele beelden van de hel in de schaduw gesteld. De regimes die een paradijs op aarde beloofden, hebben het leven

³⁷ Het einde van het cultuurchristendom is zijn eerste en evidente punt (al zijn wij zelfs daarvan in België nog steeds niet overtuigd, blijkens bv. een reeks over onze Kerk in *La libre Belgique* in augustus).

³⁸ *De nacht...*, 56, met verdere verwijzingen. Symbool daarvoor staan de neo-stijlen van de 19de eeuw: neoromaans, neogothiek, neothomisme, neoscholastiek tonen dat we de boot hebben gemist in het gesprek met de moderne cultuur. Dat was overigens ook geen gemakkelijk gesprek en de grootste kwaal van deze cultuur is haar narcisme uitmondend in “selfisme” waarin het christelijk verhaal niet past, dus Halik ziet ook wel het conflict van het christendom met de moderne cultuur.

voor mensen in de concentratiekampen tot een zodanige hel gemaakt, dat de traditionele religieuze voorstellingen van de hel lachwekkend geworden zijn. Tegelijkertijd is echter dit banale beeld van God als slechts een goede God (als iemand die er garant voor staat dat in de wereld datgene zal overwinnen wat *mensen* als goed beschouwen), oog in oog met deze tragedies ongeloofwaardig geworden.”³⁹ In feite gaat zijn hele jongst vertaalde boek ‘Raak de wonden aan’ hierover: daarin omschrijft Tomas Halik de ongelovige Tomas als grootste gelovige, omdat hij geen andere God aanvaardt dan degene die de tekenen van het lijden in zich draagt, en ons niet een mogelijke ontsnapping daaruit met Hem voorspiegelt, die door de geschiedenis wordt tegengesproken.

In ditzelfde perspectief moet het geloof van morgen gewond blijven door het ongeloof: “Als het geloof leeft, zal het steeds weer gewond raken, blootstaan aan crises en soms zelfs ‘gedood’ worden. Er zijn momenten waarop ons geloof (of, vriendelijk gezegd, de vorm die het tot nu toe heeft) afsterft – om weer te worden opgewekt. Ja, alleen het *gewonde* geloof, waaraan de ‘littekens van de spijkers’ zichtbaar zijn, is geloofwaardig. Alleen dat kan genezen. Ik vrees dat een geloof dat niet door de nacht van het kruis is heengegaan en niet in het hart is getroffen, daartoe niet in staat is. (...) De godsdienst van de ‘zienden’, de farizee, zondige, zelfverzekerde, niet verwonde godsdienst, geeft een steen in plaats van brood, een ideologie in plaats van geloof, een theorie in plaats van getuigenis, informatie in plaats van hulp, slechts ge- en verboden in plaats van barmhartige liefde.”⁴⁰

Het grote geloof wordt dan het kleine geloof.⁴¹ Echt groot geloof is voor Halik klein geloof, en tegenover een klein geloof plaatst hij een goedkoop geloof: “Het gaat me echt niet om een versimpeld, zogenaamd gemakkelijk, ‘vermenselijkt’ en goedkoop christendom, of om een soort romantische of fundamentalistische ‘terugkeer naar het

³⁹ *Ik wil...*, 148-149.

⁴⁰ *Raak...*, 177-178.

⁴¹ Dat is dan weer een thema van ‘de nacht van de biechtvader – christelijk geloof in tijden van onzekerheid’.

begin' – integendeel! Ik ben ervan overtuigd dat wáár geloof, gelouterd in het vuur van crisis en ontdaan van het 'te menselijke', beter bestand is tegen de voortdurende verleiding van religieuze versimpeling, popularisering en goedkope aanpassing aan wat het publiek wil. Het tegenovergestelde van het *klein geloof*, waar het mij om gaat, is namelijk 'goedkoop geloven', een combinatie van een te oppervlakkige 'zekerheid' en een ideologische constructie, totdat uiteindelijk door de vele bomen van zo'n godsdienst het *bos* van het geloof, zijn diepte en zijn geheim, niet meer te zien is."⁴²

De traditie biedt twee grote hulpmiddelen waarvan de Kerk zich volgens Halik in de toekomst bij uitstek moet bedienen, maar waarop we hier niet verder kunnen ingaan: de negatieve theologie (van Pseudo-Dionysius' God die alle namen die wij Hem geven te boven gaat, tot Lévinas' *Autrement qu'être*); en de mystiek als groei in het beleven van de relatie tot de mysterieuze God (meister Eckhart, maar ook Thérèse van Lisieux, e.a.).

En in de wolken die voor het evidente geloof in de banaal-goede god schuiven, komt nu net Gods mysterie terug binnen: "Pas het 'niet-zien', het eerlijke en nederig erkende niet-zien, baant de weg voor het geloof. Het is de opgave van het geloof *om te volharden in dit niet-zien*. Tot het einde toe moet het geloof ervoor zorgen dat de ruimte van het 'niet-zichtbare' *leeg en tegelijkertijd open* blijft – net als het tabernakel op Stille Zaterdag (...). Voor deze werkelijk niet eenvoudige taak heeft het geloof ook de hoop en de liefde nodig."

De christen over 50 jaar is dan degene die het hedendaagse menszijn helemaal probeert te beleven en gestalte geven, en dit gelovend in Gods mysterie, zijn hoop stellend op Gods mysterie, en liefde vattend voor Gods mysterie. Hier komen we tot wellicht de centrale stelling van Tomas Halik over geloven over 50 jaar: "Op veel

⁴² *De nacht...*, 26.

punten ben ik het met atheïsten eens, vaak bijna op ieder punt – behalve in hun geloof dat God niet bestaat. (...) Met atheïsten van een bepaalde soort kan ik het gevoel van Gods afwezigheid in de wereld mee ervaren. Hun interpretatie van dit gevoel gaat me echter te snel – ze lijkt me een uiting van ongeduld. Gods zwijgen en het gevoel dat God heel ver weg is drukken ook op mij. Ik weet dat het ambivalente karakter van de wereld en de vele paradoxen van het leven de mogelijkheid bieden om Gods verborgenheid te verklaren met uitspraken als ‘God bestaat niet’ of ‘God is dood’. Ik weet echter ook nog van een andere interpretatie, van een andere mogelijke houding tegenover de ‘afwezige God’. Ik ken drie (onderling diep verbonden) *vormen van geduld* in de confrontatie met Gods afwezigheid: ze heten geloof, hoop en liefde. (...) Geloof, hoop en liefde zijn drie aspecten van ons geduld met God. Het zijn drie vormen van omgang met de ervaring van Gods verborgenheid. Ze bieden een heel andere weg dan zowel het atheïsme als het ‘goedkoop geloven’. (...) Tegen atheïsten zeg ik niet dat ze geen gelijk hebben, maar dat ze geen geduld hebben. Ik stel dat hun waarheid een incomplete waarheid is.”⁴³

Echt geloof is dus geen goedkoop, zelfverzekerd geloof, maar geloof als omgang met een nooit te bevatten mysterie dat slechts daarom de naam van geloof waard is. Halik vertelt daarbij met Martin Buber graag het verhaal “van een verlichtingsgeleerde die een rabbijn zijn boeken vol verpletterende argumenten tegen God en het geloof opdrong. En als hij dan de rabbijn weer bezocht, verwachtte hij dat de oude man ofwel voor zijn argumenten overstag zou gaan en zijn geloof zou opgeven, of dat juist vurig zou verdedigen. Maar de rabbijn woog die boeken, vooral zwaar door alles wat het verstand en de menselijke ervaring tegen het geloof kunnen inbrengen, in zijn hand. Toen streelde hij zacht de Bijbel en met zijn blik op dat boek zei hij slechts: ‘Maar *misschien* is het toch waar...’ En *dit* verschrikkelijke ‘misschien’ bracht uiteindelijk de zekerheden van het ongeloof van de atheïstische geleerde aan het wankelen.”⁴⁴

⁴³ Geplukt uit *Geduld...*, 11-15.

⁴⁴ *De nacht...*, 62.

Dat geloof wordt vanzelf hoop op dat Mysterie – reeds bij Paulus zijn geloof en hoop bijna altijd inwisselbare termen. Hier aanvullend bij Frings nog even een citaat van Vaclav Havel, dat Havel echter als advies van Tomas Halik zou kunnen hebben gekregen: “Hoop heeft niets te zien met optimisme. Hoop is niet de overtuiging dat iets goed zal gaan, maar de zekerheid dat iets een zin heeft, onafhankelijk van hoe het zal eindigen.” Hoop anticipeert zo reeds op de vervulling van wat ze verhoopt, een thema dat heel dierbaar was aan paus Benedictus, weet Halik.

En tenslotte is er de liefde, voor God, maar: “Jezus verbindt de liefde voor God wezenlijk met de liefde voor de naaste. En juist daardoor ‘aardt’ hij deze, daardoor wortelt ze dieper in het leven van alledag. Wanneer wij ons te veel in romantische sentimentaliteit van de ‘hemelse liefde’ zouden willen verliezen, dan staat er een naaste voor onze deur.” “De hemel, dat zijn de anderen”, zegt Jezus.”⁴⁵, radicaal tegen Sartre in. Halik is zich bewust van het risico hierbij dat het christendom opgaat in het humanisme. Verderop zal hij dan ook zeggen “Op dezelfde manier waarop ik bang ben voor religie die vanwege een overijverige relatie met God de mens vergeet, heb ik ook geen vertrouwen in de reductie tot slechts een wereldlijk humanisme. ‘Het humanisme is niet genoeg.’”⁴⁶ En hij besluit betreffend hoofdstuk: “‘God is liefde’, zegt de Schrift. Als ik een korte ‘definitie van God’ zou moeten geven, dan zou ik zeggen: *God is de diepte die wij binnengaan, wanneer wij onszelf in de liefde overstijgen.*”⁴⁷ Hiermee is ook de liefde als theologale deugd gesitueerd.

De drie theologale deugden hebben gemeen dat ze niet gewoon menselijke houdingen zijn zoals morele deugden, die je op je eentje kan beleven. Van bovenuit zijn ze veeleer relationele deugden, gaven van genade om te kunnen geloven in God, hopen op God, en jezelf te verlaten voor God in de ander. Maar, waarschuwt Halik nog, ze zijn ook van onderuit product van de menselijke wil. “Als ik wil geloven – Pascal wist

⁴⁵ *Ik wil...*, 91-92.

⁴⁶ *Ik wil...*, 100.

⁴⁷ *Ibidem*.

dit heel goed – *dan* zal ik mij openstellen voor de vele rationele argumenten voor het geloof; als ik niet wil geloven, zal ik mijn hele leven graag steeds weer nieuwe redenen voor mijn ongeloof tegenkomen. Dit geldt op een vergelijkbare manier voor de liefde en de hoop – en ook voor vergeving.”⁴⁸ En ook door dit ‘willen geloven’ zal geloven over 50 jaar worden bepaald.

6. *Het kerkmodel dat aansluit bij geloven over 50 jaar*

Kerk komt niet langer tot stand door een weinig bevraagde, culturele traditie-overdracht: “Ik ben er steeds meer van overtuigd dat het toekomstige gezicht van de Kerk, waarvoor de belofte wordt vervuld dat de poorten van de hel haar niet zullen overweldigen, eerder de ‘gemeenschap van de geschokten’ zal zijn dan een massaal delen van een aanvaarde, niet geproblematiseerde traditie. Onze tijd is een tijd van schokken, en er zullen nog ergere komen. Een van de grote paradoxen die we nu al meemaken bestaat daarin dat juist dat deel van de Kerk dat zichzelf te gemakkelijk als ‘vaste burcht’ beschouwt, het huis zal blijken te zijn dat is gebouwd op zand.”⁴⁹

Het model van kerk dat past bij een zoeken naar Gods mysterie in een gemeenschap van geschokten is voor Halik dit: “Ze moet en zal een leerplaats worden voor geloof, hoop en liefde; een school op basis van het ideaal van de middeleeuwse universiteiten waar in een gemeenschap door middel van gebeden, studie en vrij debat gezamenlijk naar de waarheid werd gezocht. (...) Mogelijk heeft juist in een land als Tsjechië, waar het klassieke type kerk en religie grondig gedecimeerd en uitgeroeid werd, deze nieuwe vorm van christendom de meeste kansen; misschien heeft deze nieuwe vorm daar zelfs meer kansen dan in landen waar het einde van de oude religie nog niet zo zichtbaar is.”⁵⁰ Alvast in dit perspectief ben ik blij dat de secularisatie ook in België zo grondig huishoudt. Elders vergelijkt Halik dergelijke scholen nog met synagogen: “Ik

⁴⁸ *Raak...*, 104.

⁴⁹ *De nacht...*, 173-174.

⁵⁰ *Ik wil...*, 10.

zeg vaak dat de kerk in de seculiere wereld in een situatie verkeert die lijkt op de Babylonische ballingschap van het Joodse volk. Met dat verschil dat de Joden, dankzij hun ervaringen in de diaspora, een enorm vuur van religieuze vernieuwing konden laten ontvlammen, met name doordat in de plaats van de verwoeste tempel de synagogen kwamen, die meer dan ‘kerken’ en tempels, *scholen* zijn – scholen waar het leren wezenlijk verbonden wordt met het horen van Gods Woord en met gebed.”⁵¹

Bij dit alles moet men niet denken dat Halik een beeldenstormer is die gemakkelijke postmoderne vertalingen of *fresh expressions* van de Kerk ineens knutselt; wel integendeel. In een land als Tsjechië kan hij, misschien gemakkelijker dan in België, een grote openheid van denken combineren met een grote toewijding aan de traditie. Zo houdt hij in zijn kerk pal aan de beroemde Karelsbrug in Praag elke donderdagavond een uur eucharistische aanbidding met uitstelling van het Allerheiligste. De rest van de avond blijft hij in de stijl van Taizé aanwezig in zijn kerk en heeft vele geloofsgeprekken met studenten, sommigen viert hij ook het sacrament van de verzoening. En op zondagavond organiseert hij een zondagsviering een beetje in de stijl van de Parijse jezuïeten op Montmartre: ‘une eucharistie pour laquelle on prend son temps’. Over zijn studentenpastoraal schrijft hij het volgende in antwoord op de vraag naar de toekomst van een missionaire kerk in Europa:

“Als ik deze vragen puur op basis van mijn *persoonlijke* ervaring zou proberen te beantwoorden, dan zou mijn getuigenis vol hoop zijn. Wie de studentenparochie van Praag zou bezoeken, zou, midden in wat het meest atheïstische land van Europa (zo niet ter wereld) wordt genoemd, getuige zijn van elke zondagavond een kerk vol jonge mensen. Wat sommigen beschouwden als een tijdelijke euforie na de val van het communisme, lijkt niet alleen de afgelopen 30 jaar te hebben doorstaan, maar zelfs te zijn gegroeid. In deze jaren hebben meer dan 2000 jongeren, vooral universiteitsstudenten, de sacramenten van de initiatie ontvangen en zijn hier

⁵¹ *De nacht...*, 106.

verschillende priester- en religieuze roepingen ontstaan. Om de twee jaar begeven heel wat mensen zich op de veeleisende weg naar het doopsel of het vormsel, de meeste van hen zijn opgegroeid in atheïstische gezinnen. Ja, ik kan getuigen dat zoiets mogelijk is, zelfs in deze tijd, zelfs in een land als Tsjechië. Ik mag zeggen – *Yes, we can!*, met Gods hulp! Het is mogelijk met de hulp van God.”

Maar *hoe* is dit mogelijk – los van het persoonlijk charisma en de vele talenten van Tomas Halik, en van de specifieke context van een universitaire parochie? Dat brengt mij bij een laatste punt.

7. *Op weg gaan met de zoekers*

“Bij het begin noemde ik enkele van mijn positieve ervaringen in de studentenparochie in Praag. Er zijn veel dynamische plaatsen zoals deze in Europa. Maar zelfs het aangename uitzicht van een volle kerk en de aantallen gedoopte volwassenen zouden ons er niet van moeten weerhouden om menige sceptische vraag te stellen. Wanneer deze nieuwe christenen de studentenparochie verlaten, zullen ze al snel een ander soort Kerk ontdekken in veel parochies in het hele land. De situatie in ons land herhaalt zich in veel andere Europese landen.” Inderdaad, de centrale vraag lijkt mij: waar en hoe gaan wij op weg met jonge en volwassen zoekende mensen...?

“Een goede herder laat 99 schapen in de wei achter om te zoeken naar het ene op de dool. Paus Franciscus voegt hieraan toe: vandaag moet de herder van de Kerk de laatste schapen die nog overblijven verlaten en op zoek gaan naar de 99 zwerfdieren. Dat is de huidige situatie van het christendom in Europa. De belangrijkste taak van de Kerk is vandaag de dag het zoeken naar die 99 zwerfdieren. Velen van hen die het vertrouwen in de Kerk verloren, werden geen atheïsten, maar "zoekers", zij werden deel van een grote familie van zoekers, die hoogstwaarschijnlijk het grootste deel van

de Europeanen vertegenwoordigen (naast de "apatheïsten" - degenen die religieus onverschillig zijn). De toekomst van de Kerk hangt af van haar vermogen om met de zoekers te communiceren. Het gaat er *niet* om ze terug te wrikken in de bestaande institutionele en intellectuele structuren van de Kerk. (...) We moeten de ruimte van de kerk openen en uitbreiden, om ze uit te breiden met de ervaring van de zoekers. We moeten vooral de mentale, intellectuele en spirituele structuren van ons christendom openen, verbreden en verdiepen. (...) Dit is alleen mogelijk als we begrijpen dat evangelisatie geen indoctrinatie is, maar een inculturatie. Het is mogelijk wanneer we geen culturele oorlogen voeren met de wereld om ons heen, maar wanneer we ernaar streven om de cultuur van onze tijd en de vragen die de mensen om ons heen zich stellen, te begrijpen. (...) Het is mogelijk als we bereid zijn om mensen, vooral jongeren, op hun reis te begeleiden, zoekers te worden voor de zoekenden en vraagstellers voor de vragenden. "In vraag stellen is de vroomheid van het denken" zei Martin Heidegger. Dit alles is mogelijk als we de moed hebben om het verlangen naar gemakkelijke antwoorden op gecompliceerde vragen, het verlangen naar een zwart-witte wereld [SVdB: waarom moet ik hier denken aan de terugkeer van de priesterboordjes en erger...?], naar onwankelbare zekerheden, te ontkennen en te temperen. Dit alles is mogelijk als we geen zekerheid bieden, maar de moed om de wolk van het mysterie te betreden en te leven met de open vragen en de paradoxen van het leven."

8. Tot besluit

Ik rond af met twee citaten van Halik die mij gewoon getroffen hadden doorheen de lectuur. Eerst: "Ik ken geen betere uitleg van de uitspraak 'God bestaat' dan 'de liefde heeft zin'." ⁵² En dan ook: "Ik ben al te oud om nog de taal van de vogels te verstaan. Tot nu toe ben ik nog te weinig onbevangen en te onzuiver om de taal van de engelen te kunnen verstaan. Toch hoor ik Gods spreken in de wonden van de wereld. Ik hoor

⁵² *Ik wil...*, 26.

daarin het roepen en kloppen van zijn hart. Ik kan het niet niet-verstaan, ik kan geen doofheid voorwenden.”⁵³

En ik dank ook u voor het luisteren.

Stijn Van den Bossche

s.vandenbossche@interdio.be

⁵³ *Raak...*, 180.

In de eindnoten vindt men verkorte referenties naar de vier in het Nederlands vertaalde boeken van Tomas Halik:

Geduld met God – Twijfel als brug tussen geloven en niet geloven, Pelckmans, 2016.

De nacht van de biechtvader – Christelijk geloof in een tijd van onzekerheid, Pelckmans, 2016.

Ik wil dat jij bent – Over de God van liefde, Pelckmans, 2017.

Raak de wonden aan – Over niet zien en toch geloven, Pelckmans, 2018.

Identiteit door dialoog in verschil: de missie van de Vlaamse katholieke scholen, anno 2019

Lieven Boeve, Katholiek Onderwijs Vlaanderen / KU Leuven, België

1. Inleiding

"Missie in België", is de titel van deze derde dag van het colloquium *Omnes gentes*. En ik word gevraagd om hierover vanuit het katholiek onderwijs mee over na te denken. Terwijl nog niet zo veel jaren geleden, zeker in kerkelijke kringen, de gedachte opgang maakt dat het katholiek onderwijs wegdreef van de Kerk, en het katholieke er stilaan zoek geraakt was. Is er dan iets veranderd? Hoort het katholiek onderwijs er dan opnieuw bij? Deelt het opnieuw in de zending van de Kerk? En hoe begrijpen we dat dan?

Heel graag ben ik daarom ingegaan op de vraag om op dit colloquium de missie van het katholiek onderwijs in Vlaanderen toe te lichten, en hoe deze op nieuwe wijze de missionaire dynamiek van geloof en Kerk hoopt te belichamen. Daartoe zou ik het verhaal van de katholieke dialoogschool willen vertellen, hoe de ideeën erachter tot ontwikkeling gekomen zijn, en concreet gestalte gekregen hebben in een visie en implementatietraject binnen het netwerk van katholieke onderwijsinstellingen in Vlaanderen. Na een eerder persoonlijke noot, ga ik achtereenvolgens in op onze visieontwikkeling aangaande de katholieke dialoogschool, de maatschappelijke en kerkelijk-theologische legitimiteit van het project, en hoe dat project landt in de praktijk: in het grote en in het kleine, in het gewone en het bijzondere van het concrete schoolleven.⁵⁴ Afsluiten doe ik met enkele woorden over de dienst die de Kerk hiermee levert aan de samenleving, maar ook aan zichzelf.

2. "Zie, iets nieuws ga ik maken, het is al aan het kiemen, weet jij dat niet?"

In 1997 werd ik uitgenodigd om als observator het bezinningscongres *Kiemkracht* bij te wonen dat georganiseerd werd door het toenmalige

⁵⁴ Deze tekst is gebaseerd op het eerste hoofdstuk van mijn boek: *Het evangelie volgens Lieven Boeve: mijn ambitie voor onderwijs*, Leuven: Lannoo Campus, 2019.

Vlaams Secretariaat van het Katholiek Onderwijs. De insteek van het congres was na te gaan wat je in de 21ste eeuw vanuit een christelijke inspiratie inhoudelijk kon bijdragen aan het onderwijs. Aanknopingspunt was een vers uit Jesaja: 'Zie, iets nieuws ga ik maken, het is al aan het kiemen, weet gij dat niet?' (Js 43,19). Achteraf gezien, in meer dan één opzicht een profetische insteek!

Door de organisatoren was ik gevraagd commentaar te geven bij wat er tijdens het congres verteld werd.⁵⁵ Mijn belangrijkste kritische observatie was dat het katholiek onderwijs ervoor bedacht diende te zijn dat het op sluipende wijze zou verglijden naar een gezichtsloze waardenopvoeding, waarbinnen het specifiek christelijke nog nauwelijks aan bod komt. Ik herinner me nog goed dat een van de deelnemers, een godsdienstlerares, opperde: 'We geven jongeren waarden mee zoals beleefd zijn, hulp bieden, autonomie, solidariteit, milieubewustzijn.' Ik stelde toen hardop de vraag wat die waarden dan christelijk maakte. Want uiteindelijk zal elke school, ook bijvoorbeeld een school van het officieel onderwijs, diezelfde waarden claimen. Omdat er op dat moment geen antwoord kwam op die vraag, vond ik dat ik die vraag dan maar zelf op mij moest nemen.

Twee jaar later, in 1999, werd ik aan de universiteit gevraagd om mee te denken over hoe de KU Leuven kon omgaan met haar katholieke identiteit in een grondig geseculariseerde context. Ik tekende in dat verband vier standpunten uit die een universiteit met een katholieke traditie kan innemen: secularisering, reconfessionalisering, waardenopvoeding, en identiteit in dialoog.⁵⁶ Nadien verbreedde ik die denkmodellen naar het geheel van het onderwijs. Het is in die context dat het concept van wat nu de katholieke dialoogschool is, zij het embryonaal, tot stand gekomen is. Mijn Leuvense collega Didier Pollefeyt verwerkte die denkmodellen tot een empirisch instrument dat hij de *Melbourneschaal* noemde: een instrument waarmee je kunt peilen bij leerlingen, leraren, ouders ... naar de bestaande

⁵⁵ Het resultaat ervan is nog steeds te lezen in het verslagboek: *Kiemkracht*, Tielt: Lannoo, 1998, p. 136-144.

⁵⁶ Verschenen in *Ethische Perspectieven* 10 (2000) 4, p. 250-258.

denkbeelden over de katholieke identiteit van hun school, en naar het mogelijke draagvlak voor een verandering en vernieuwing ervan.⁵⁷

In mijn denkoefening ging ik ervan uit dat we niet alleen de secularisering van onze samenleving ernstig moesten nemen, maar vooral ook de toenemende pluralisering. Het eens heel christelijke Vlaanderen evolueerde niet naar een ongodsdienstige regio, maar naar een regio met een veelheid aan levensbeschouwelijke en religieuze posities. Bijgevolg kunnen we niet langer zomaar uitgaan van de veronderstelling dat we allemaal hetzelfde denken: vroeger christelijk, nu seculier.

Identiteit heeft voortaan altijd te maken met verschil, en vooral met de wijze waarop we ons tot anderen verhouden. Keren we ons tegen de anderen om onze identiteit te verzekeren? Of kan de ontmoeting met de andere ons precies iets leren over wie we zijn, en kunnen zijn? Precies daar komt de dialoog op de proppen: wanneer we ruimte maken voor de stem van de andere, komt ons eigen grote gelijk onder druk te staan. Daardoor ontstaan er kansen om onze eigen identiteit, doorheen de confrontatie met de ander, opnieuw te ontdekken. Met andere woorden, niet langer het zoeken naar gemeenschappelijke kenmerken is het startpunt, maar net het oog hebben voor datgene waarin we van elkaar verschillen. Want dat maakt het interessant om een dialoog op te starten. Door die dialoog leren we wie de ander is, komen we beter te weten wie we zelf zijn en kunnen we ook opnieuw ontdekken wat we in alle verschil toch gemeenschappelijk hebben. Door zich te engageren in die dialoog zouden katholieke scholen opnieuw een helder, eigen gezicht kunnen ontwikkelen: door zich open te stellen voor de ander zouden ze zich tegelijk beter bewust worden van hun eigen identiteit. Identiteit is namelijk dat wat je specifiek maakt. Je leert ze vandaag vooral kennen vanuit het verschil, vanuit de ontmoeting en confrontatie met de ander.

3. De katholieke dialoogschool: visie

⁵⁷ Cf. D. Pollefeyt e.a., *Katholieke dialoogschool: wissel op de toekomst*, Antwerpen: Halewijn, 2016.

In 2015 keurde de raad van bestuur van Katholiek Onderwijs Vlaanderen, de organisatie die alle katholieke onderwijsinstellingen in Vlaanderen en Brussel verenigt, de visietekst over de katholieke dialoogschool goed. Daarmee werd de katholieke dialoogschool het kader waarbinnen Vlaamse katholieke scholen hun eigen pedagogisch project vormgeven. Die korte visietekst telt vijf paragrafen.

In de inleidende paragraaf worden alle betrokkenen bij ons onderwijs aangesproken: leerlingen, personeel, ouders. Allen, ongeacht hun eigen levensbeschouwelijke overtuiging, zijn welkom in onze school op voorwaarde dat ze bereid zijn actief mee te werken aan het pedagogisch project van de school.

Daarna volgen drie paragrafen over welk onderwijs we aanbieden. In de eerste paragraaf stellen we dat we gaan voor kwaliteitsvol en inclusief onderwijs: brede persoonsvorming voor iedereen, waarbij vorming meer is dan louter opleiding. De tweede paragraaf, over de *katholieke* insteek van de school, doet een beroep op de drie zogenaamde theologale deugden (hoop, liefde, geloof) en herinnert eraan dat we school maken vanuit de kernintuïties van de christelijke traditie: vanuit het scheppingsgeloof dat onze vrijheid een gekregen vrijheid is en uitnodigt tot verantwoordelijkheid, vanuit de liefde die we in Jezus hebben leren kennen en die het mysterie van de werkelijkheid is, en vanuit de hoop van het verrijzenisgeloof die ons telkens opnieuw doet verder kijken en ruimte maakt voor het onverwachte. De derde paragraaf, over de katholieke *dialoogschool*, geeft aan dat de wijze waarop we dat vandaag doen de dialoog is met al wie zich op school aandient, van welke overtuiging ook. In de dialoog zoeken we naar identiteit, naar wat ons onderscheidt en verbindt, in een samenleving waarin identiteit niet langer zomaar voorgegeven en vanzelfsprekend is. Zo bereiden we leerlingen voor op het samenleven in verschil. Het is de opdracht van de school om in dat gesprek ook de christelijke stem op een eigentijdse en verfrissende manier te laten klinken.

De laatste, concluderende paragraaf geeft aan waar de katholieke dialoogschool toe leidt: ze voorziet voor scholen de mogelijkheid hun eigen inspiratie te recontextualiseren; en aan leerlingen biedt ze een oefenplaats die hen voorbereidt op zinvol leven en samenleven in onze VUCA-maatschappij (*volatile, uncertain, complex and ambiguous*).

Met het project van de katholieke dialoogschool wil het Vlaamse katholiek onderwijs actief bijdragen aan een open, betekenisvolle, verdraagzame en duurzame samenleving.⁵⁸

Op het kruispunt van onderwijs, Kerk en samenleving verwelkomt de katholieke dialoogschool gastvrij iedereen, van welke levensbeschouwelijke of religieuze achtergrond ook. Zonder uitzondering nodigt ze leerlingen (internen, cursisten, studenten), ouders, personeelsleden en bestuurders uit aan haar onderwijsproject mee te werken. Vanuit haar christelijke inspiratie wil ze ieder hiertoe uitdagen, motiveren en kracht geven.

- Als **school** is ze ervan overtuigd dat kwaliteitsvol onderwijs meer is dan louter opleiding. Onderwijs vormt mensen tot vrije, competente en solidaire personen die zin en betekenis vinden in leven en samenleven. Leren leren, leren werken, en leren (samen)leven gaan op school hand in hand. Vorming rust kinderen, jongeren en volwassenen toe voor de steeds complexere wereld van vandaag en morgen. Ze leren deze wereld ontdekken en bekwamen zich om met engagement, kritische zin en creativiteit erin aan de slag te gaan. Deze school is een inclusieve school. Ze draagt zorg voor de unieke talenten van elke leerling, met bijzondere aandacht voor wie het moeilijk heeft.
- Als **katholieke school** werkt ze vanuit de grondervaring dat mens en wereld tegelijk gave en opgave zijn. Gevat in een netwerk van relaties met medemensen, de samenleving en de wereld, is menselijke vrijheid een gekregen vrijheid, die oproept tot verantwoordelijkheid. In het vertrouwen dat het diepste mysterie van de werkelijkheid de liefde is, neemt de school deze liefde – zoals de Bijbel verhaalt en Jezus die voorleeft – als richtsnoer voor opvoeden, leven en samenleven. De christelijke hoop die in deze liefde en het verrijzenisgeloof ontspringt, oriënteert de school in haar doelen en werking.
- Vanuit dit mens- en wereldbeeld nodigt de **katholieke dialoogschool** in deze tijd van levens-beschouwelijk-religieuze veelheid iedereen uit om in dialoog met elkaar op zoek te gaan naar het volle mens- en medemens-zijn. Hiertoe brengt ze christenen, moslims, joden, anders-gelovigen, niet-gelovige humanisten samen met alle anderen die betekenis willen vinden in leven en samenleven. In gesprek met elkaar leert iedereen de eigen identiteit vorm te geven, door deze te ontdekken, erover na te denken, en te verdiepen. Vanuit haar opdracht brengt de school zelf in woord en daad op eigentijds-tegendraadse wijze de christelijke stem in dit gesprek binnen. Ze schept daarbij ruimte voor wie niet aan het woord komt.

⁵⁸ Cf. <https://pincette.katholiekonderwijs.vlaanderen/meta/properties/dc-identifier/VSKO-20150626-katholieke%20dialoogschool>

Op deze wijze school maken vergt een blijvende inzet van allen en biedt ruimte voor groei en verscheidenheid. Doorheen de dialoog verrijkt de katholieke school zichzelf, en vernieuwt ze haar christelijke inspiratie in de actuele context. Vanuit de traditie waarin de school staat en in gesprek met haar omgeving, wil de katholieke dialoogschool een oefenplaats zijn voor een (samen)leven in een wereld die gekenmerkt is door diversiteit en verschil. Kritisch-creatief leren omgaan met wat eigen en wat anders is, met wat verbindt en wat onderscheidt, stelt mensen in staat bij te dragen aan een open, zinvolle, verdraagzame en duurzame samenleving, waar een plaats is voor iedereen – een wereld waar ook God van droomt.

Zowel Pollefeyts empirisch onderzoek als de besluitvorming binnen onze organisatie maakten alvast duidelijk dat het project van de katholieke dialoogschool niet zomaar ontsproten is aan het brein van enkele academici. In tegendeel, het haakte in op een dynamiek die in vele scholen onderhuids speelde, zeker in die scholen die al met religieuze en culturele pluraliteit geconfronteerd werden. Het project van de katholieke dialoogschool biedt hen een kader, een manier van denken en een taal waarmee ze die uitdaging kunnen aangaan, vanuit de dialoog met hun traditie en de actuele context, om zo het eigen pedagogisch project te vernieuwen.

Scholen kunnen niet anders dan hun eigen weg gaan. Want zoals dé katholieke school nooit bestaan heeft, bestaat ook dé katholieke dialoogschool niet. In de grote familie van het katholiek onderwijs is er veel ruimte voor een eigen insteek, inspiratie en dynamiek. Voor heel wat scholen betekent het dat ze – opnieuw – actief de traditie opzoeken waaruit ze voortkomen, de inspiratie van de stichters erop naslaan, en uitpuren wat de voorbije generaties gedreven heeft in hun engagement voor kinderen en jongeren. Door dat engagement op een aan onze tijd aangepaste en vernieuwde wijze verder te zetten, treden ze in de voetsporen van die voorgangers. Zo zijn ze op hun beurt tegelijk erfgenaam én erflater. Dat geldt zowel voor scholen die gesticht werden door een religieuze orde of congregatie, als voor scholen die onder meer parochies of het bisdom zelf oprichtten. Voor allen is het een noodzakelijke, maar tegelijk inspirerende oefening om die traditie te vertalen naar de tijd van nu, in antwoord op de uitdagingen van hun context. 2200 scholen betekent daarom 2200 verschillende katholieke dialoogscholen.

4. Maatschappelijk legitimiteit: dialoog, identiteit en verschil

Zoals gezegd: met secularisering kunnen we niet langer verklaren hoe we vandaag naar levensbeschouwing, religie en kerk kijken. De pluralisering zorgt ervoor dat het levensbeschouwelijke landschap niet langer een continuüm is tussen katholieken en vrijzinnigen, met veel tussenposities (niet-kerkelijke christenen, agnosten ...). Eerder is dat landschap vandaag een lappendeken van verschillende levensbeschouwelijke en religieuze posities die intern ook nog eens gepluraliseerd zijn. Die pluralisering is uitermate zichtbaar geworden in onze samenleving doordat de moslimgemeenschap is gegroeid. Al is die groei minder overweldigend dan sommigen willen doen geloven. Niettemin is de aanwezigheid van de islam een nieuwe identiteit- en cultuurbepalende factor die zich doet gelden, zeker ook in maatschappelijk-politieke discussies. Bovendien zijn er naast de islam ook andere religies zichtbaar in de publieke ruimte en is het alternatief voor katholieke confessionaliteit al lang niet meer atheïsme en vrijzinnigheid, maar een schakering van posities en overtuigingen. Heel wat mensen geven ook aan, zo leert het Europees Waardenonderzoek van 2011⁵⁹, dat ze bewust buiten de klassieke religieuze paden op zoek zijn naar zin en spiritualiteit. Samenleven in verschil wordt dus meer en meer een opgave. In die context vindt het project van de katholieke dialoogschool zijn reden van bestaan.

Dialoog blijkt vandaag meer dan ooit een uitdaging. We leven in een tijd waarin identiteit, het verlangen ernaar en vooral het opeisen ervan, aan de orde van de dag zijn. In die zin maken grosso modo drie strategieën opgang. Zo kun je identiteit verwerven door je af te zetten tegen de ander – van oudsher een klassieke strategie die vertrekt van een wij-zij-tegenstelling. De andere is een vreemde en past daarom niet in jouw wereld. Je ziet hem als een bedreiging van je identiteit. Het is een beproefde manier van handelen, waarvan het zondebokmechanisme een efficiënte verschijningsvorm is. In het verzet tegen het andere voelen we ons één. Die houding ontslaat ons van de opdracht om ons positief uit te spreken over wat ons eventueel met elkaar verbindt.

⁵⁹ K. Abts, K. Dobbelaere & L. Voyé, *Nieuwe tijden nieuwe mensen: Belgen over arbeid, gezin, ethiek, religie en politiek*, Tielt: Lannoo, 2011.

Een daaraan tegengestelde strategie ziet de al te grote obsessie over identiteit als het probleem. Die maakt ons immers onverdraagzaam. De aanhangers van die tweede strategie prijzen veelheid en verscheidenheid om zichzelf. Diversiteit is een troef, heet het dan. De andere kan niet langer een vreemde zijn, maar is al één van ons. De valkuil is dat in het verwelkomen van de veelheid de verschillen met de andere al te gemakkelijk verdwijnen. Zijn of haar vreemdheid wordt niet meer herkend. Dat kan leiden tot cultuurrelativisme of een al te gemakkelijk gelijkschakelen van de ander met onszelf.

De derde strategie is die van de dialoog. Ze vertrekt niet vanuit het eigen grote gelijk, maar evenmin vanuit het onvoorwaardelijk binnenhalen van de ander. Integendeel, ze gaat uit van het verschil. Precies omdat hij of zij ons vreemd is, daagt de ander ons uit in wie we zijn. Hij of zij dwingt ons tot de vraag hoe we ons tot die ander verhouden. In de dialoog met de ander leren we onszelf kennen. En zo komen we op het spoor van wat we ondanks de verschillen gemeenschappelijk kunnen hebben. Nog scherper geformuleerd kun je stellen dat we dankzij de dialoog leren dat in wat we denken gemeenschappelijk te hebben, toch dikwijls grote verschillen huizen. En tegelijk maakt de dialoog zichtbaar dat in het verschil ook gemeenschappelijkheid kan schuilen. Jodendom, christendom en islam zeggen in dezelfde God te geloven, maar bij nader toezien zit er toch veel verschil op dat godsgeloof. En de ramadan en de vasten lijken gelijkaardige religieuze praktijken, maar hebben een heel andere betekenis. Maar daarnaast kunnen we in heel wat woorden en praktijken waarin de levensbeschouwingen van elkaar verschillen, een gemeenschappelijk verlangen ontdekken naar begrip en respect, naar liefde en geborgenheid, naar zin en samenhang.

Wat is dan dialoog? Het is een gesprek waarbij vooral eerst geluisterd wordt en geprobeerd wordt om elkaar te begrijpen om zo in alle verschil dichterbij elkaar te komen en in een betere verstandhouding met elkaar samen te leven. Dat vereist heel wat goodwill, het opschorten van (voor)oordelen en vooral veel empathie en een flinke dosis verbeelding. Een katholieke dialoogschool kan daarom nooit een monoloogschool zijn die zomaar vertrekt vanuit het eigen gelijk, en niet meer meent te kunnen leren van het gesprek met een ander. Wellicht dacht men in katholieke middelen ooit de waarheid in pacht te

hebben, maar was die gedachte alleen al het bewijs van het tegendeel.

Verschillen zijn bovendien niet zomaar absoluut, zoals vandaag wel eens wordt gesteld. 'Wij hebben de christelijke cultuur, zij zijn moslims, of hindoes. En dat gaat niet samen.' Dat geldt zowel voor interreligieuze als interculturele verschillen. Tegelijk is het ook gevaarlijk te gemakkelijk een grond van gemeenschappelijkheid te vooronderstellen, alsof die zomaar beschikbaar is, laat staan opgelegd kan worden. De gemeenschappelijkheid waar ik op doel, is er een die je enkel kunt verwerven door de dialoog. Naar die gemeenschappelijkheid moet je op zoek gaan. Maar als je ze gevonden hebt, dan kan ze dienen om de samenleving te versterken én de rechtstaat inhoudelijk te onderbouwen. Slechts op deze wijze kan de zogenaamde. Böckenförde-paradox doeltreffend aangepakt worden.

In zijn boek, *Staat, Gesellschaft, Freiheit*, uit 1976, merkte de Duitse rechtsfilosoof, Ernst-Wolfgang Böckenförde, op dat de moderne democratie van waarden leeft die ze zelf niet aanlevert noch kan garanderen.⁶⁰ De democratie verbruikt dus de waarden waarop ze rust, zonder dat ze die zelf opnieuw kan aanvullen. Anders gezegd: de democratie leidt uit zichzelf niet naar meer democratie, noch zorgt ze automatisch voor meer democratie. Of nog anders: een samenleving kan op democratische wijze voor de dictatuur kiezen.

De geschiedenis, en zeker de dertiger jaren van de vorige eeuw, leert dat dit niet zomaar een onschadelijke gedachtenoefening is, maar een reële mogelijkheid. Ook vandaag is het risico niet denkbeeldig: verdraagzaamheid, tolerantie, beschermen van minderheden, dialoogbereidheid, aandacht voor de menselijke integriteit, vrijheid in solidariteit, zoeken naar verbinding, zin voor compromis ... zijn niet zomaar voorgegeven. De moderne universele waarden, waarop de democratie gegrondvest is, bestaan immers niet op zichzelf. Ze bestaan maar in zoverre ze gedragen worden vanuit de identiteit van individuen en gemeenschappen, wanneer verhalen en praktijken, ideeën en attitudes verankerd worden in wie mensen zijn, wat mensen beweegt, waarin mensen geloven. Wanneer de democratie niet gedragen wordt

⁶⁰ Cf. E.-W. Böckenförde, *Staat, Gesellschaft, Freiheit*, Suhrkamp, 1976, p. 60.

door de mensen zelf, vanuit hun identiteit en tradities, zal ze het niet redden.

En het is daar dat onderwijs, en bij uitstek het vrij onderwijs een rol te spelen. Niet voor niets is het net dat vrij onderwijs dat in minder democratische samenlevingen het eerst aan banden gelegd wordt. Want actieve vrijheid van onderwijs, van organisatie en van levensbeschouwing staan een politieke en ideeëndictatuur in de weg. Het project van de katholieke dialoogschool is een oefenschool in democratisch samenleven. Vanuit een christelijk mens- en wereldbeeld voedt het actief de inzichten, waarden en attitudes nodig voor zo'n samenleven. Gastvrij voor iedereen nodigt de katholieke dialoogschool jongeren en volwassenen uit, in dialoog met elkaar, op zoek te gaan naar hun identiteit, naar wat hen verbindt en wat hen onderscheidt, om zo te werken aan een open, zinvolle, verdraagzame en duurzame samenleving.

5. Theologische legitimiteit: de tegendraadsheid van het evangelie

Toen de term 'katholieke dialoogschool' in 2015 voor het eerst werd opgepikt in de Vlaamse media, kregen we meteen de wind van voren. Het katholiek onderwijs verkwanselt zijn katholieke ziel, zo klonk het, omdat het open staat voor mensen met een andere overtuiging, en in het bijzonder ook voor moslims. Alsof dat nieuw was, want ook toen reeds liep al ongeveer de helft van de moslimjongeren school in het katholiek onderwijs.

De critici ontging overigens een detail. We kiezen er immers expliciet niét voor om louter dialoogscholen te worden, maar wel om uit te groeien tot *katholieke* dialoogscholen. In die zin is ons pedagogisch project niet minder katholiek dan dat van de voor de hand liggende confessionaliteit in onze scholen, toen haast iedereen nog vanzelfsprekend katholiek was. En evenzeer is het niet minder katholiek dan dat van de christelijke waardenopvoeding uit de tweede helft van de vorige eeuw, toen de katholieke scholen hun plaats en rol zochten in de seculariserende samenleving. Meer concreet: op een katholieke dialoogschool gaat het niet om een vrijblijvende dialoog. Het gaat evenmin over een dialoog die vertrekt vanaf een wit blad.

Precies omdat onze scholen katholiek (willen) zijn, staan ze open voor de andere en gaan ze ermee in dialoog. En in die dialoog brengen we de christelijke traditie waaruit de school voortkomt ter sprake, net zoals de ander uitgenodigd wordt om zijn of haar traditie te delen. De katholieke dialoogschool vertrekt dus vanuit de eigen christelijke traditie en vertaalt ze naar de eigentijdse context. Op zich is dat behoorlijk tegendraads, omdat we daarmee net lijken terug te grijpen naar een verleden dat door velen in onze samenleving als voorbij wordt beschouwd. Maar dat is net het punt: de boodschap van het evangelie is helemaal niet ouderwets of voorbijgestreefd. Integendeel, ze lijkt vandaag nog meer nodig dan ze ooit was – in alle tegendraadsheid. Als tegengewicht, als inspiratie, als uitnodiging ook voor de ander om te luisteren en eventueel te leren van wie van hén verschilt. Het blijkt zelfs dat in onze samenleving het nastreven van dialoog op zich al een teken is van die tegendraadsheid.

Dergelijke open dialoog is vandaag broodnodig en is nooit waardevrij. Elke dialoogpartner brengt zijn of haar verhaal, vragen en overtuigingen in en nodigt de ander uit ze te delen. Het gaat daarbij om vragen als: waar houd jij aan vast, en wat is voor mij belangrijk? En verschillen die waarden dan zoveel van elkaar? Of ontwaren we voorbij het verschil iets gemeenschappelijks? In een katholieke dialoogschool voeren we die dialoog vanuit het katholieke referentiekader. We stoppen de identiteit van waaruit we school maken niet weg. Tegelijk nodigen we iedereen uit om te zien of ze zich vanuit hun eigen achtergrond in die dialoog kunnen engageren. We willen daarover heel duidelijk zijn, ook voor wie niet kiest voor onze scholen omdat ze katholiek zijn.

Dialoog heeft dus niet zomaar met uitwisseling te maken – een gezellig, vrijblijvend geklets onder gelijken. In de dialoog zijn we niet zomaar gelijk, maar verschuiven onze posities, naargelang we spreken of toegesproken worden. Anders gezegd: een dialoog is geen kwestie van symmetrie, maar van wisselende asymmetrieën. Wie spreekt, stelt zich kwetsbaar voor de ander op; wie echt luistert, schort zijn of haar onmiddellijke oordeel (tijdelijk) op. De pedagogische vertaling van de katholieke dialoogschool voegt daar een dimensie aan toe: ook de pedagogische relatie tussen leraar en leerling vertrekt niet vanuit een symmetrie, maar vanuit een asymmetrie – en ook die is, vanuit de eigen

rol, wederzijds asymmetrisch. Vanuit zijn expertise onderwijst de leraar de leerlingen (hij of zij heeft iets te bieden wat waardevol is), en tegelijk leert de leraar van de leerlingen wanneer hij of zij daarmee in de klas aan de slag gaat.

Echt voor dialoog kiezen is dus niet neutraal. Meer nog: het is precies in die dialoog, dat de christelijke stem opnieuw kan klinken en kan bijdragen aan ieders zoektocht naar identiteit, christenen zowel als niet-christenen, en dat met een nieuw soort frisheid. 'Op eigentijds-tegendraadse wijze' staat er in onze visietekst: die christelijke stem stelt ons immers voortdurend op de proef, zowel de christenen als de niet-christenen, en doet de christenen alvast telkens opnieuw zoeken waar die God van Jezus van Nazareth zich vandaag opnieuw openbaart. Want het echte geheim van de katholieke dialoogschool is inderdaad dat boekje van tweeduizend jaar geleden, met die verhalen over Jezus die uitging naar tollenaars en zondaars, naar Samaritanen en andere mensen die er niet echt bij hoorden, en dat vaak tot ongenoegen van wie dicht bij hem stond, en tot ongerustheid van de autoriteiten. Het is die Jezus die ons God leerde kennen als liefde tot het uiterste toe. Het is diezelfde Jezus die in zijn ontmoeting met de Syro-Fenicische vrouw, die liefde leert te radicaliseren (want ook de honden eten mee van de kruimels die van de tafel van de kinderen vallen). Katholiek onderwijs leeft vanuit de overtuiging dat de grootste vrijheidsbeleving precies de liefde is voor de naaste, en zeker die naaste die dreigt uit de boot te vallen – een vrijheid in solidariteit met wie kwetsbaar is, die tot op het kruis kan gaan.

Theologisch is het concept van dialoog verbonden met het openbaringsbegrip van het tweede Vaticaans Concilie.⁶¹ In *Dei verbum* wordt het inzicht verwoord dat *God zich openbaart in dialoog met mens, geschiedenis en wereld*.⁶² Van die openbaring, en het gelovige antwoord dat mensen op die openbaring gaven, is de Schrift de eerste en daarom ook normatieve getuigenis. Het is in de geschiedenis van Israël, het leven van Jezus en het wedervaren van de eerste Kerk – en in

⁶¹ Cf. Voor deze paragraaf, zie ook: L. Boeve, *Geloven in dialoog: de christelijke stem*, in S. van Erp e.a. (red.), *Tussen Credo en Amen: Geloven als Opdracht en Overgave*, Antwerpen: Halewijn, 2016, p. 91-100.

⁶² Zie het eerste hoofdstuk van mijn: *Theologie in dialoog: op het kruispunt van universiteit, kerk en samenleving. Over dialoog, verschil en katholieke identiteit*, Kalmthout: Pelckmans, 2014, p. 27-42.

de interpretatie ervan door latere generaties en geloofsgemeenschappen – dat God zich concreet heeft laten kennen en nog laat kennen. Het is een hele verhaal- en interpretatiegeschiedenis, die ook nu nog voortgaat. God openbaart er zich als een God van onderbrekende liefde, betrokken op mensen, die hen uit hun valse zekerheden haalt en oproept tot medemenselijkheid, rechtvaardigheid en vrede – een God die gesloten verhalen openbreekt, mensen bevrijdt van zonde, en perspectief schept boven menselijke verwachting. Het is op basis van dat geloof dat dialoog voor christenen niet zomaar een pedagogische of antropologische opportuniteit is, maar een theologische noodzaak. Want het is in de dialoog, met concrete mensen in concrete geschiedenissen dat God zich openbaart – mogelijks ook nu.

6. De katholieke dialoogschool vraagt de actieve inzet van iedereen – een nieuwe engagementsverklaring

Tot voor kort diende je als kandidaat-leraar in het Vlaamse katholiek onderwijs, als bijlage bij het arbeidscontract, de 'Opdrachtverklaring van het katholiek onderwijs' te ondertekenen. Die Opdrachtverklaring dateert uit 1994 en gaat nogal sterk uit van het christelijk geloof van de school en leraar. Wie dat niet deelt, dient dan toch vooral respect op te brengen voor de christelijke identiteit van de meerderheid op school, alsook voor het christelijke opvoedingsproject van de school.

Met andere woorden: de vooronderstelling was dat het katholieke karakter van de school eigenlijk door de gelovigen gedragen werd. Als niet- of andersgelovige werd je geacht daarvoor respect op te brengen en het alvast niet luidop tegen te spreken. Met het project van de katholieke dialoogschool verandert dat. Respect is niet langer genoeg. Van iedereen, wat ook zijn levensbeschouwelijke overtuiging is, wordt een engagement gevraagd en een actieve bijdrage aan de realisatie van het pedagogisch project van de school. Daarom hebben we vanaf 1 september 2019 een nieuwe engagementsverklaring van het katholiek onderwijs in Vlaanderen.⁶³ Dat we niet langer spreken over een opdrachtverklaring, maar voluit over een engagementsverklaring spreken, maakt die wijziging duidelijk:

⁶³ Cf. <https://www.katholiekonderwijs.vlaanderen/engagementsverklaring>

‘Ook al is voor [personeelsleden] de katholieke identiteit van de school niet langer altijd vanzelfsprekend, toch kiezen ze ervoor om zich, vanuit hun opdracht, voluit in te zetten voor dat specifieke vormingsproject. Meer nog: ze zijn er bevoorrechte en essentiële partners van. Daarom verwacht de school dat ze allen samen actief bijdragen aan het leven op een katholieke dialoogschool – in gesprek met leerlingen, elkaar en de schoolleiding. Welke hun eigen overtuigingen ook zijn, ze vinden er de inspiratie om mee te werken aan het katholiek-pedagogische project van de school.’

Leraren hoeven niet katholiek te zijn, maar worden opgeroepen vanuit hun eigen inspiratie mee te werken aan het project van de katholieke dialoogschool. Vandaar dat niet enkel niet-gelovige, maar ook andersgelovige leraren hun weg naar ons onderwijs kunnen vinden. In de eerste plaats verwachten we dat zij allemaal, vanuit hun eigen levensbeschouwelijke achtergrond, dialoog en verbondenheid belangrijk vinden. Niet alleen christenen kunnen een relationeel mensbeeld huldigen. Door actief deel te nemen aan het gesprek en door hun eigen stem te laten weerklinken in die dialoog, zetten ze mee de uitwisseling en wederzijdse leerprocessen in gang. Bovendien kunnen zij zelfs kleur brengen bij het binnenbrengen van de christelijke stem in de dialoog, net vanuit het verschil. Als ik het eerder had over het zoeken naar een grond van gemeenschappelijkheid, waarop we een samenleving in verschil kunnen bouwen, dan is de katholieke dialoogschool een oefenplaats om die consensus op het spoor te komen. En daartoe kan een niet- of andersgelovige leraar ook bijdragen: door jongeren toe te rusten en uit te dagen rekenschap te geven van hun eigen identiteit en te kijken hoe ze kunnen bijdragen aan die grond van gemeenschappelijkheid.

Ook de nieuwe verklaring van de Vlaamse bisschoppen over het godsdienstonderwijs (2018) sluit daarbij aan. Ze maakt het mogelijk dat ook niet-katholieke leraren in het katholiek basisonderwijs aan de slag kunnen. De bisschoppen bevestigen immers dat je niet langer kunt verwachten dat alle onderwijzers godsdienstles kunnen geven. Tot voor kort was dat immers de standaardpraktijk. Ze roepen scholen op om creatief om te gaan met die nieuwe realiteit, bijvoorbeeld door klasdoor-brekend werken, via team teaching, en waar nodig via een bijzondere leermeester. Van de weeromstuit heeft dat het bijkomende

effect, dat ook gedoopte jongeren die leraar willen worden, zich actief de vraag dienen te stellen of ze wel godsdienst willen of kunnen geven. Willen, maar ook kunnen: hebben ze voldoende expertise? Zijn ze voldoende vertrouwd met het christelijke geloof? Zijn ze enigerwijze betrokken op de christelijke geloofsgemeenschap? Lerarenopleidingen aan onze katholieke hogescholen spelen daarop in: ze bieden twee onderscheiden trajecten aan: enerzijds een traject voor allen die in een katholieke dialoogschool aan de slag willen gaan, anderzijds een meer specifiek traject voor wie er ook godsdienstles wil geven. Want ook dat is een engagement met bepaalde verwachtingen naar expertise, inzet en attitude.

7. In het grote en in het kleine, in het gewone en in het bijzondere

Hoe realiseer je dan de katholieke dialoogschool? Ik zei al dat het vooral een wijze van kijken is, een perspectief, en dat het project een taal en denkkader biedt om vanuit de dialoog samen aan identiteit te werken, en in die dialoog het christelijke aanbod te laten komen.

Hoe doe je dat dan? In de eerste plaats in het gewone schoolleven, het onderwijs van elke dag. Dat is de reden waarom de nieuwe leerplannen voor het basis- en secundair onderwijs expliciet uitgaan van het pedagogisch project van de katholieke dialoogschool. In die leerplannen leggen we verbindingen naar dat project in alle domeinen en vakken. Wie ermee werkt, realiseert daardoor al in de klas of in de lessen voor een stuk de katholieke dialoogschool.

Concreet doen we dat door in te zetten op zeven wegwijzers, gebaseerd op Bijbelse intuïties: uniciteit in verbondenheid, kwetsbaarheid en belofte, gastvrijheid, rechtvaardigheid, duurzaamheid, verbeelding en generositeit. Scholen kunnen bovendien kiezen op welke van die zeven wegwijzers ze specifiek inzetten. Vanuit hun eigen achtergrond, doelpubliek of pedagogische insteek, kunnen ze extra inzetten op duurzaamheid, bijvoorbeeld, of verbeelding, of kwetsbaarheid en belofte. Bovendien kunnen ze vanuit hun eigen pedagogische traditie een bijkomende wegwijzer toevoegen. Een school die ooit opgericht werd door een zustercongregatie die 'dienende liefde' als motto koesterde, zou er bijvoorbeeld kunnen voor

kiezen om dat motto als achtste wegwijzer op te nemen. Met het lerarenteam spreekt de schoolleiding dan af hoe die wegwijzers vorm krijgen in vakken, projecten en in de rest van het schoolleven en hoe ze van daaruit kleur krijgen.⁶⁴

Maar de katholieke dialoogschool krijgt ook vorm in het schoolreglement, de leerling- en zorgbegeleiding, het personeelsbeleid en het leiderschap. Conflictbemiddeling in een verbindend schoolklimaat is daar een voorbeeld van. Via nascholingen en professionaliseringsinitiatieven kunnen scholen zich daarin bekwamen. In de grote onderwijsmateries die het gewone schoolleven bepalen, kan de katholieke dialoogschool dus zichtbaar worden.

In alle ondersteuning en pedagogische begeleiding die Katholiek Onderwijs Vlaanderen biedt, of het nu gaat over nieuwe leerplannen, nascholingen of kwaliteitsontwikkeling op school, vormt het pedagogisch project van de katholieke dialoogschool telkens de achtergrond: of een school nu werkt aan haar evaluatiebeleid, haar schoolorganisatie, leerlingbegeleiding, ouderwerking, participatie van personeel of kwaliteitsontwikkeling: door dat te doen kan ze op haar eigen wijze een katholieke dialoogschool worden.

Maar ook in het kleine van dat gewone schoolleven wordt de katholieke dialoogschool concreet: de generositeit van leraren en leerlingen onder elkaar, de zorg en aandacht voor wie het moeilijk heeft op school, de sfeer in de lerarenkamer, het engagement voor een schoolproject, de inzet voor kinderen van vluchtelingen ... en de waardering voor dat alles. In een katholieke dialoogschool stimuleert omgang met verschil in dialoog verbinding en begrip.

Tegelijk kan (en moet) de katholieke dialoogschool zichtbaar worden bij bijzondere gelegenheden en op bijzondere momenten. Bijvoorbeeld wanneer er een nieuwe school gebouwd wordt en fysiek ruimte gemaakt wordt voor ontmoeting tussen leerlingen. Of wanneer de kapel heringericht wordt, en een nieuwe plaats krijgt op de campus. Want ook infrastructuur is belangrijk. Ooit bezocht ik een universiteit waar men de gangen extra smal gemaakt had, zodat studenten er

⁶⁴ Wie daarover meer wil weten, kan onze ondersteunende publicatie *Hoop doet leren* (Antwerpen: Halewijn, 2019) erop naslaan.

precies niet met elkaar in gesprek zouden gaan. Vandaag mag ik regelmatig een nieuw schoolgebouw openen, en vallen me precies de brede gangen op. Of een herinrichting van de speelplaats, met veel plaats voor ontmoeting. Maar het kan ook gaan over een nieuwe naam voor de school of voor een clustering van scholen, die uitdrukking geeft aan een herwonnen inspiratie. Het feest bij de opening van een nieuwe vleugel (met een zegening van de kruisjes), of de viering bij het begin van het schooljaar, waarin expliciet de inspiratie van de school aan bod komt. Of de speech van de directeur bij de proclamatie, waarin zij of hij nog eens terugblijkt op de voorbije jaren en in herinnering roept wat de school haar leerlingen wou meegeven. Initiatieven als *Community Service Learning*, waarin leerlingen zichzelf leren kennen door maatschappelijk engagement op te nemen en daarover te reflecteren. Uiteraard heeft het ook te maken met de plaats van het vak rooms-katholieke godsdienst, waar de dynamiek van de katholieke dialoogschool, inclusief de christelijke stem, expliciet gemaakt wordt. Of de klasbezinningen waarin hetzelfde kan gebeuren, maar dan nog meer persoons- en groepsbetrokken.

Ook in het bijzondere wordt de katholieke dialoogschool niet alleen zichtbaar in het grote, maar evenzeer in het kleine. In de aandacht voor de vragen van kinderen bij het overlijden van één van de ouders van een medeleerling bijvoorbeeld, of het omgaan met religieuze feesten, of belangrijke overgangsrituelen ... Werkgroepen schoolpastoraal of pastoraal bewogen leraren nemen dat vaak ter harte. En scholen zijn zelf bijzonder creatief: een school organiseert dialoogreizen naar Jeruzalem, of zet een kunstevocatie rond Pasen op, of ontwerpt een kerstkaart, of organiseert een kerstfeest voor grootouders met een levende kerststal ... Maar soms is het nog verrassender. Een Sint-Norbertusschool diende het beeld van de heilige van haar pui te halen vanwege stabiliteitsproblemen. In plaats van het Sint-Norbertusbeeld in een of andere hal te verstoppert (of bij het bouwafval) besloot de school om het beeld ergens midden op het schooldomein te zetten en het om de drie maanden te verplaatsen. Telkens opnieuw botsten leerlingen zo letterlijk en figuurlijk tegen de identiteit van de school aan.

De katholieke dialoogschool vormgeven, en vooral ook de christelijke stem eigentijds-tegendraads doen klinken, vereist een dosis

verbeelding, creativiteit, maar ook daadkracht. Dat bleek recent toen een aantal directies een lerend netwerk opstartten ('Laat ze leren') om scholen die geconfronteerd werden met (de nakende) uitwijzing van vluchtelingenkinderen bij te staan. Tegelijk vereist een katholieke dialoogschool ook realiteitszin. Je kunt niet alles, en zeker niet alles tegelijk. Vandaar dat het zo belangrijk is om vooral in het gewone schoolleven dat project vorm te geven, door te doen wat leraren sowieso doen (lesgeven, leerlingen begeleiden, ouders spreken ...). Daarnaast is het beter om, wat het bijzondere betreft, een paar zaken uit te kiezen, en daarop in te zetten. Zo was er een secundaire school die na een traject van zelfonderzoek waarin ze gebruik maakten van de instrumenten van het KU Leuven-project, besloot om vooral in te zetten op dagopeningen: een verzorgde opening van de dag, in alle klassen, met medewerking van vele leraren en leerlingen, met goed uitgewerkt materiaal.

De katholieke dialoogschool realiseer je dus in het gewone schoolleven én bij bijzondere gelegenheden en op bijzondere momenten, in de grote onderwijsmateries én in het kleine teken van aandacht en betrokkenheid. Met veel verbeelding, creativiteit, daadkracht, en realiteitszin. En beter één geslaagde vormgeving, dan te veel ruis.

8. Besluit: een dienst van de kerk aan de samenleving maar vooral ook aan zichzelf

Met het project van de katholieke dialoogschool poogt het katholiek onderwijs in Vlaanderen de grondwettelijk gegarandeerde vrijheid van onderwijs positief in te vullen, als dienst van de Kerk aan de samenleving, maar ook als dienst van de Kerk aan zichzelf. Zowel vanuit de samenleving gezien, als vanuit het christelijk geloof zelf, is het project van de katholieke dialoogschool eigentijds en tegendraads. Het is eigentijds omdat het onderwijs dat we aanbieden, is afgestemd op de noden van de samenleving vandaag. En die zijn méér dan enkel economisch van aard. Uiteraard willen we leerlingen opleiden tot bekwame arbeidskrachten. Maar tegelijk betekent eigentijds ook oog en voeling hebben voor andere dan de economische noden. Het zoeken naar zingeving, bredere verbanden, weerbaarheid in een samenleving die verontrust en onzeker maakt, maakt daar zeker deel van uit. En net daarin kan een katholieke dialoogschool een

voortrekkersrol spelen. Op het moment dat de secularisatie van de samenleving misschien wel haar hoogtepunt heeft bereikt, en het religieuze landschap verandert onder invloed van pluralisering, valt het op hoeveel mensen op zoek zijn naar een diepere zin, een diepere betekenis. In een tijd waarin alles rond het 'ik' lijkt te draaien, trekt Katholiek Onderwijs Vlaanderen met haar pedagogisch project vastberaden de kaart van de 'verbondenheid' – uniciteit in verbondenheid.

En ook voor het christelijke geloof zelf is dat het geval. De katholieke dialoogschool daagt christenen en de Kerk uit om in de dialoog de christelijke stem vernieuwd te laten klinken, de oude gewaden af te leggen en opnieuw de kern van het evangelie te laten klinken. Als het waar is dat God zich in dialoog met de concrete geschiedenis openbaart, dan biedt de katholieke dialoogschool misschien kansen waar dat ook vandaag kan gebeuren. In de dialoog met elkaar komen we dan ook vandaag God opnieuw op het spoor.

‘Dat wat is kan niet zijn’

Over missie in een postmissionaire context

Toon Ooms

Missie nu

In 2000 maakte de Belgische kunstenaar Luc Tuymans de tentoonstelling *Mwana Kitoko*. Daarin toonde hij schilderijen die handelen over het Belgische koloniale verleden in Congo. De tentoonstelling, de Belgische inzending op de Biënnale van Venetië, kreeg internationale belangstelling. In de pers werd Tuymans beschreven als een moedig kunstenaar die het gevoelige onderwerp van de Belgische koloniale geschiedenis durfde bespreekbaar maken.

In zijn tentoonstelling positioneerde Tuymans (enigszins antithetisch) beelden van de koloniale machthebber tegenover beelden van de gekoloniseerde. Zo plaatste hij een groot schilderij van koning Boudewijn (helemaal in het wit uitgedost als beeld van de witte machthebber) tegenover een portret van Patrice Lumumba. Daarnaast toonde hij ook dit schilderij. Het draagt de titel *The Mission*. Het toont een wat anoniem aandoend westers bouwwerk (een missiepost) dat zonder veel zin voor integratie op vreemde bodem is neergeplant. Hoewel Tuymans in interviews aangaf dat hij geen ‘samenhangend verhaal’ wilt vertellen, leek hij met dit schilderij, in de context van de ruimere tentoonstelling, te zeggen: missie, die andere hoofdrolspeler in de koloniale constructie.

Tuymans’ werk, en de grote waardering die het krijgt, typeert de wijze waarop de 21^e-eeuwse westerse mens missie begrijpt. Missie wordt beschouwd als een zaak van het verleden. Het is synoniem van koloniale expansiedrang. Het is de religieuze

uitdrukking van een hooghartig westers superioriteitsdenken. In een tijd waarin westerse expansie plaats gemaakt heeft voor een ingewikkeld patroon van mondiale machtsverhoudingen is missie een anachronisme. Meer nog, missie wordt door sommigen beschouwd als een bedreiging voor een legitieme religieuze pluraliteit en voor een vreedzaam samenleven van volkeren en culturen.

We kunnen ons met enige verbazing afvragen hoe het kan dat meer dan een halve eeuw na het einde van de kolonisatie het begrip missie nog steeds die beladen betekenis heeft. Hoe kan het dat het begrip missie nog steeds gevangen zit in beelden en opvattingen van de 19^e en het begin van de 20^e eeuw?

Een verklaring ligt wellicht in de missieretoriek. Tot diep in de 20^e eeuw werd vastgehouden aan een heroïsche taal die sprak over missie in termen verovering en zegetocht. Deze retoriek was niet de articulatie van de concrete, beleefde missiepraktijk van de op het veld opererende missionarissen. Wel was zij een westerse constructie, gericht op een verdediging van de christelijke identiteit in een Europese context van ontkerkelijking. Deze retoriek heeft ertoe bijgedragen dat de karikaturen van kolonialisme en fanatisme aan het begrip missie zijn blijven kleven.

Feit is dat ook veel actuele christenen blijven vasthouden aan deze (klassieke) interpretatie. Ook christenen van nu beschouwen missie vaak als iets dat niet bij een hedendaags christendom hoort. Ook zij zien missie en missionaire actie als uitdrukkingen van een op zichzelf gerichte kerk die de tekenen van de tijd niet goed begrepen heeft.

Die terughoudendheid ten opzichte van missie hangt nauw samen met de postchristelijke en plurale context waarin we leven. In een context van levensbeschouwelijke veelheid voelen ook christenen zich niet geroepen tot religieuze 'beïnvloeding'. Missie lijkt dan een inbreuk op de levensbeschouwelijke autonomie en vrijheid van de ander.

Daar staat tegenover dat het christelijk geloof missionair van aard is. Het feit dat we in een postchristelijk en postmissionair klimaat leven, verandert daar niets aan. Het missionaire is intrinsiek verbonden met de christelijke kernervaring. In het Nieuwe Testament wordt missie gezien als consequentie van de Jezuservaring. Met deze

ervaring is onlosmakelijk een roeping tot missie verbonden. Daar is eigenlijk geen ‘zendingsbevel’ voor nodig.

Missie vloeit voort uit de overtuiging dat in Jezus Christus iets belangrijks gebeurd is. De Jezuservaring enthousiasmeert om zijn boodschap uit te dragen en ze waar te maken. Ze roept op tot verantwoordelijkheid om deze ook aan anderen, die ze nog niet kennen, kenbaar te maken. De Jezus-ontmoeting roept op tot missie. We doen het christendom tekort wanneer we het ontdoen van zijn missionaire karakter.

De missionaire grondstructuur van het christelijk geloof vraagt om een contextueel begrip van missie en missionair christen-zijn. Er is nood aan een theologie die recht doet enerzijds aan de actuele postmissionaire context en anderzijds aan het missionaire karakter van het christendom. Hier heeft de missiologie een rol te vervullen. Ze moet een kader of perspectief aanreiken van waaruit eigentijdse christenen hun missionaire opdracht kunnen begrijpen en vormgeven.

In de missiologie wordt zo’n kader of perspectief graag een model genoemd. Sinds haar oprichting aan het begin van de 20^e eeuw heeft zij (in antwoord op de toenmalige contexten) verschillende modellen uitgewerkt. In de preconciliaire missiologie domineerden de op de kerk gerichte modellen van bekering en kerkplanting. In de postconciliaire periode werd missie omschreven vanuit de modellen van interkerkelijke assistentie, dialoog, bevrijding, inculturatie, evangelisatie, ‘common witness’, ballingschap...

Elk van deze postconciliaire modellen vertegenwoordigt een betekenisvol uitgangspunt voor een actuele missiologie. Tegelijk zijn het slechts modellen. Ze geven een kader, maar door te kaderen houden ze ook altijd een reductie in.

Een missiologie van het Rijk Gods

Een model dat, naar mijn aanvoelen en op basis van mijn ervaring, ook vandaag relevant kan zijn, is het missiologische model van het Rijk Gods. In wat volgt zal ik

eerst deze missiologie van het Rijk toelichten. Nadien wil ik dit model kort illustreren vanuit enkele eigen ervaringen.

Het missiologische model van het Rijk Gods ontwikkelde zich vanuit de zogenaamde theologie van de geschiedenis, die zich in de jaren 1940 doorzette. Theologen wezen, vanuit de eschatologische spanning tussen het 'nu reeds' en het 'nog niet', op de heilswaarde van binnenwerelds handelen. Ze verduidelikten (in antwoord op een wereldvreemd christendom) dat de mens zich ook kan heiligen doorheen zijn profane handelen. De mens kan in zijn cultuurscheppende activiteit 'nu reeds' anticiperen op het komende Rijk, dat wezenlijk eschatologisch is.

Vanuit deze incarnationistische heilsopvatting ontwikkelde zich een missiologie, of beter missiologieën, van het Rijk. Deze beschouwen missie als de deelname van christenen en christelijke gemeenschappen aan het heilshandelen van God in de wereld. Missie is de mogelijkheid en opdracht van christenen om via de dialectiek van vrijheid en genade mee te werken aan Gods handelen in de geschiedenis. Het is een bijdrage aan het zichtbaar maken van het Rijk van eenheid, vrede en gerechtigheid, zoals dit spreekt uit het leven en de boodschap van Jezus van Nazareth.

Deze benadering is zinvol. Ze neemt afstand van het ecclesiocentrisch perspectief van de klassieke missionering. Missie is dan niet in de eerste plaats gericht op opname en inschakeling in de (voltooide) kerk. Missie is dienst aan anderen en wereld. Doorheen die betrokkenheid op de wereld realiseert de kerk zich in de geschiedenis.

Een missiologie van het Rijk fundeert missie in de boodschap van Jezus Christus zoals die duidelijk wordt in het evangelie. Zoals de bevrijdingstheoloog José Comblin opmerkt, zijn de gangbare missiologische modellen vaak te uitgesproken menselijke constructies. Ze verwijzen, volgens hem, te weinig expliciet naar de 'missie van Jezus Christus'.

De proclamatie van het Rijk God is het centrale thema van de prediking van Jezus. Het is het kerngegeven van het evangelie. Volgens de Zuid-Afrikaanse missioloog David Bosch staat het Rijk Gods centraal in Jezus' eigen verstaan van zijn missie. Hij stelt: *'The reign of God (basileia thou Theou) is central to Jesus' entire ministry. It is, likewise, central to his understanding of his own mission. One may even say that, for*

Jesus, God's Reign is the point and context for mission'. Het is dus zinvol dat de missiologie, die de zending van Jezus Christus als eigen object heeft, het Rijk Gods als een theologisch uitgangspunt neemt.

Deze benadering vinden we ook bij paus Fransciscus. Hij wijst op het belang van een herijking van missie vanuit de eisen van het evangelie (cfr. *Evangelii Gaudium*). In zijn exhortatie *Gaudete et Exsultate* plaatst hij missie in het perspectief van het Rijk: *'Zoals iemand Christus niet kan begrijpen zonder het koninkrijk dat Hij was komen brengen, zo is ook uw eigen missie onlosmakelijk verbonden met de opbouw van dat koninkrijk (...). Uw identificatie met Christus en Zijn wensen impliceert de inspanning om met Hem aan het koninkrijk van liefde, gerechtigheid en vrede voor iedereen te bouwen'*.

Tegelijk echter kan de vraag gesteld worden of het model van het Rijk Gods wel een contextueel model kan zijn. Getuigt de omschrijving Rijk Gods niet van een dominant christendom (het Rijk als de heerschappij van God)? Neemt ze wel genoeg de minderheidspositie van het christendom au sérieux? Gaat ze niet uit van een te veel aan macht aan onze zijde? En suggereert ze niet een utopisch droombeeld dat door onze tijdgenoten als ongeloofwaardig wordt beschouwd?

De bruikbaarheid van het model hangt af van de manier waarop de bijbelse term Rijk Gods geïnterpreteerd wordt. Zoals de Nederlandse missioloog Jan Van Engelen verduidelijkt, mag het begrip Rijk Gods niet als een concept opgevat worden. Jezus' spreken over het Rijk in de vorm van parabels immers verhindert een eenduidige interpretatie. Het Rijk moet begrepen worden als een symbool. In tegenstelling tot een concept heeft een symbool een open en meerduidige verwijzingskracht. Het legt de betekenissen niet vast maar fungeert als een kwalitatief duidingselement. Het nodigt uit tot een herinterpretatie vanuit de concrete, actuele situatie.

Op basis van dit verstaan van het Rijk als een symbool heeft een missiologie van het Rijk Gods betekenis. De omschrijving Rijk Gods roept dan niet het beeld op van een christelijk eenheidsvisioen. Evenmin wil het christenen een blauwdruk geven van een ideale samenlevingsvorm. Wel fungeert het Rijk Gods dan als een hermeneutisch 'criterium'.

Vanuit de kern van de christelijke boodschap, vervat in het symbool van het Rijk Gods, worden christenen in hun concrete situatie uitgedaagd tot een antwoord op hun evangelische opdracht. Ze ontdekken continuïteit maar ook discontinuïteit tussen het reële en de utopie van het Rijk (*'dat wat is kan niet zijn'*). Vanuit hun gelovige intuïtie vinden ze stukken realiteit die een miskenning zijn van menselijke gerechtigheid, vrede en heelheid. Van hieruit worden zij opgeroepen om te komen tot een actuele vertaling van het Rijk Gods.

Christenen kunnen tekenen stellen die 'nu reeds' op een bescheiden wijze naar het Rijk verwijzen en het een stukje tegenwoordig stellen. Deze tekenen kunnen maatschappelijk zijn maar even goed religieus, levensbeschouwelijk, caritatief, psychologisch. Ze kunnen gericht zijn op een gemeenschap maar even goed op een individu (of op zichzelf).

Die tekenen hoeven niet altijd te passen in een (missionaire of sociologische) strategie of planning (al mogen ze dat). Ze hoeven niet consequent als structurele antwoorden te worden opgevat. Omschrijvingen als de 'wereld veranderen' en de 'cultuur verlossen' – hoe zinvol ook – suggereren toch nog een dominant christendom.

Volgens de gereformeerde missioloog Stefan Paas moeten christenen hun missionair handelen niet zozeer zien als instrument maar als 'voorproefjes' van het Rijk. Hij spreekt van 'micro-verzet'. Christenen mogen in het teken van het Rijk kleine plekken van hoop, verzoening, goedheid, schoonheid, gezondheid uithakken in de wereld. Hiermee zullen ze de wereld niet onmiddellijk in een paradijs veranderen maar stellen ze tekenen die te denken geven of kunnen inspireren. Het is zoals een kunstwerk: het kunstwerk is belangeloos en zoekt niet naar impact, maar het kan vragen oproepen die motiveren tot verandering. Het kan (ook anderen) aanzetten tot een *'reinigen van de deuren van onze waarneming'* (William Blake).

Bovendien is een missiologie van het Rijk ook interessant in een ander opzicht. Ze nodigt uit om onze relatie ten opzichte van anderen, de niet- of andersgelovigen, te herdefiniëren. Klassiek werd (en wordt) missie vooral gezien als een beweging van christelijke naar niet-christelijke wereld, van geloof naar ongeloof. Illustratief zijn de klassieke missiologische onderscheiden tussen zendende en ontvangende kerk en tussen subject en object van missie. Ook sommige evangelisatie-pogingen lijken niet geheel vrij van deze dualistische benadering. Evangelisatie wordt dan gezien als

herstel van kerkelijke eenheid en het aanreiken van een traditioneel waardenpatroon als antwoord op een doorgedraaide wereld zonder God.

Een missiologie van het Rijk Gods sluit samenwerking met niet- of andersgelovigen niet uit, integendeel. De realiteit waarnaar het Rijk Gods verwijst is immers geen privilege van christenen. Christenen zowel als niet-christenen zetten er zich voor in. Meer nog, het getuigenis van niet-christenen is vaak inspirerend voor christenen. Missie betekent dan ook om samen met anderen – en niet voor of tegenover anderen – bij te dragen aan een heilsvolle wereld. Het verschil ligt dan op vlak van de inspiratie: christenen vinden het fundament van hun handelen in het leven en de boodschap van Jezus Christus (bovendien zijn christenen zich vanuit het ‘nog niet’ bewust van het voorlopige karakter van hun handelen).

Tegenover het superioriteitsdenken van de klassieke missie komt dan een houding van dialoog. Niet door de reproductie van een bestaand christendom maar door de ontmoeting en samenwerking met anderen beleven christenen hun ‘missie’. Die ontmoeting betekent onmiddellijk ook confrontatie met en reflectie over het eigen geloof. Het gaat, met de woorden van de theoloog Bert Hoedemaker, om een verschuiving van een ‘*met Christus bij de anderen*’ naar een ‘*met anderen tot Christus*’.

We kunnen stellen dat missie vanuit het perspectief van het Rijk niet langer verovering of accaparatie is. Evenmin is ze een tegenbeweging, een alternatief of wijkplaats voor de wereld (reconfessionalisering of retraditionalisering, een bekoring in tijden van verwarrende veelheid). Missie is, samen met anderen, vanuit het perspectief van het Rijk een kleine bijdrage leveren aan de verlossing van mens en wereld.

Toch kan tot slot de vraag gesteld worden: is een missiologie van het Rijk geen reductie? Herleidt ze missie niet tot een kwestie van profaan handelen? Houdt ze wel genoeg rekening met de verticale dimensie het christendom? Het lijkt me dat het dualisme religieus- profaan moet worden overstegen. Het religieuze als verwijzing naar een transcendente werkelijkheid zit in de wereldlijke realiteit zelf. Het religieuze is een aspect van het ene menselijke bestaan, geen apart stuk realiteit naast of buiten de seculiere werkelijkheid.

Vandaar dat een missiologie van het Rijk missie niet beperkt tot een louter binnenwerelds handelen. Dienst aan mens en wereld (*diakonia*) hangt altijd samen met verkondiging (*kerygma*) en de opbouw van de geloofsgemeenschap (*koinonia*). Deze aspecten staan niet naast elkaar. Ze doordringen elkaar in de totaliteit van het missionaire gebeuren.

Vanuit de praktijk

Tot hiertoe beschreven we een missiologie van het Rijk Gods, die mits een juiste hermeneutiek, ook voor christenen van nu een zinvol missionair model kan zijn. Ik wil nu ook heel kort dit theoretische model belichten vanuit de praktijk. Ik plaats het in het licht van mijn eigen ervaring (als lid van een zoneploeg, godsdienstleraar en catechist). Dit als een illustratie (en niet als een bewijsvoering).

Wie het engagement van christenen en christelijke gemeenschappen van vandaag bekijkt, stelt vast dat de realiteit waarnaar (een model van) het Rijk Gods verwijst vaak beleefde werkelijkheid is. Die (missionaire) praxis is dan niet zozeer een gevolg van een theoretische reflectie. Ze is evidente, evangelische intuïtie.

Toch valt het me op dat er in het vormgeven, organiseren en denken over kerk-zijn in de lokale gemeenschap soms nog wordt vastgehouden aan een ambigu ecclesiocentrisch perspectief. Ik zeg ambigu, want die benadering is geen bewuste of beredeneerde keuze. Ze bouwt voort op gewoonte en status quo. Met de beste bedoelingen wordt er dan vastgehouden aan een traditionele, en in zekere zin antimoderne, opvatting over kerk.

De impact van zo'n opvatting laat zich voelen in het pastoraal handelen. Er wordt dan eerder gedacht in termen van bevestiging en zichtbaarheid van de eigen groep (misschien een normale reactie in moeilijke tijden). De ervaring leert dat zo'n benadering meestal niet wervend is.

Tegen die achtergrond is het perspectief van het Rijk een vruchtbaar duidingselement. Wanneer kerk-zijn, in als zijn uitdrukkingen, geplaatst wordt in het teken van het Rijk

van vrede, eenheid en gerechtigheid verschuift het accent van de eigen groep naar ontmoeting met de wereld. Bovendien houdt het spanningsveld van het 'nu reeds' en het 'nog niet' een waarschuwing in voor de verabsolutering van de eigen gewoonten en vormen.

In de zonegroep waarvan ik deel uitmaak, is na een reflectieperiode het inzicht gegroeid in de noodzaak van een op de wereld gerichte kerk. De overtuiging groeide dat een actualisering van de bestaande vormen (alleen) niet volstond. Het onderliggende kerk- en missiebegrip zelf moest worden bevraagd.

Dit op de wereld gerichte kerkverstaan drukt zich uit in de concrete initiatieven. Zo werd beslist om een forum op te zetten voor informele ontmoeting met andersgelovigen. Dit forum wil, naast dialoog, bijdragen aan de integratie van nieuwkomers en hoopt een plaats te creëren waar mensen van een zelfde godsdienst elkaar op het spoor kunnen komen en ontmoeten. Dit gebeurt in samenwerking met bestaande (niet-christelijke) organisaties. Zo'n forum wil tegelijk de eigen christelijke gemeenschap appelleren aan het belang van een gastvrij en open christendom.

Door kleinschalige initiatieven als deze, die vooral een tekenfunctie hebben, kan iets gerealiseerd worden van de luisterende kerk waarvan paus Franciscus spreekt. Het is wellicht die luisterende houding die centraal moet staan in het missionaire handelen van christenen. In het verleden hebben we het misschien te goed geweten, en daardoor niet altijd overtuigd. *'Een gebrek aan liefde'* noemde de Filipijnse missioloog Emilio Nacpil het.

Maar een missiologie van het Rijk is ook betekenisvol in de context van de school (waar niet aan directe missionering of evangelisatie gedaan wordt). Het perspectief van het Rijk kan een criterium zijn om de christelijke identiteit van een school te borgen. Zo waarschuwt de voorkeursoptie voor de zwakken en armen (een kenmerk van het Rijk) voor een overdreven prestatiecultuur. De opdracht tot totale bevrijding van de mens (een ander kenmerk van het Rijk) roept op om in de opleiding niet alleen oog te hebben voor het cognitieve, maar ook voor het affectieve, het religieuze, het lichamelijke. Vanuit deze opdracht tot bevrijding kunnen bovendien vragen gesteld worden bij een aantal tendensen die (ook) de onderwijswereld in hun greep houden (efficiëntiecultuur, 'beheersingssyndroom').

Ook binnen de klas zelf heeft het perspectief van het Rijk betekenis. In een tijd waar geloofscommunicatie geen evidentie is, vormen onderwerpen die betrekking hebben op situaties van onrecht dichtbij en wereldwijd een goed uitgangspunt om de betekenis van geloof en godsdienst op het spoor te komen. In die context valt het me trouwens op dat jongeren niet ongevoelig zijn voor een (door sociologen doodverklaard) utopisch denken.

Hetzelfde geldt voor schoolpastoraal. De solidariteitsacties die we organiseren (voor opvangtehuizen en asielcentra) zijn vaak sterke vormen van christen-zijn op school. Zonder heel expliciet over geloof te spreken, wordt er een klein stukje Rijk Gods gerealiseerd. De ervaring van bevrijdend handelen biedt openheid (*kairos*) voor de vraag naar de grond en fundament van dit handelen. In mijn eigen school evolueerde de solidariteitsgroep zo van een doe- ook naar een reflectie- en zingevingsgroep (hoe beperkt soms ook).

Tot slot

Deze enkele toepassingen mogen volstaan. Ze verduidelijken dat, mits een juist hermeneutiek, het perspectief van het Rijk Gods betekenis heeft als een contextueel missionair model (niet als een normatief maar als een mogelijk model). In een tijd waarin christelijke godsdienst en kerk in verdrukking zijn, zet een missiologie van het Rijk Gods in op zinvolle presentie in de wereld. Missionair zijn is dan niet zozeer een zaak van kerkuitbreiding. Ze is niet uit op 'verovering'. Ze is de bescheiden praxis van het Rijk Gods. Ze wil in kleine tekenen bijdragen aan de verlossing van mens en wereld, en dit vanuit de inspiratie van het leven en de boodschap van Jezus Christus. Misschien zullen anderen het getuigenis van christenen zien als een uitnodiging en zullen ze antwoorden: daarover willen we meer horen.

Het uiteenspatten van missionaire theorieën en praktijken in de katholieke kerk

Arnaud Join-Lambert

Professor in de theologie, Katholieke Universiteit Leuven

De metafoor van de liquiditeit gepromoot door Zygmunt Bauman vestigt zich geleidelijk als een van de meest suggestieve om verantwoording af te leggen voor de destructurering en delegitimatisatie van instellingen ten gunste van een triomf van het individu.⁶⁵ Elke groep gestructureerd of niet wordt ertoe aangezet om met de veranderingen om te gaan, op straffe van verdwijning of op zijn minst alle efficiëntie te verliezen, of zelfs te degenereren tot een sektarisch communautarisme. Deze rui bestaat, volgens de metafoor van Bauman, uit het overgaan van de vaste toestand naar de vloeibare toestand⁶⁶. Vanaf 2014 heb ik me afgevraagd wat dit voor de katholieke kerk zou kunne betekenen.⁶⁷.

In deze algemene context worden terecht twee vragen gesteld, die van alle tijden en plaatsen kunnen zijn: wat kan er gedaan worden om in de kerk te blijven en het evangelie vandaag te verkondigen? Hoe een actie te implementeren die de missionaire imperatief van Jezus Christus naar zijn discipelen weergeeft? Anders gezegd, zou er een

⁶⁵ Z. Bauman, *L'amour liquide. De la fragilité des liens entre les hommes*, Éd. Le Rouergue/Chambon, Rodez, 2004 ; *La vie liquide*, Éd. Le Rouergue/Chambon, Rodez, 2006 ; *Le présent liquide. Peurs sociales et obsessions sécuritaires*, Seuil, Paris, 2007.

⁶⁶ We hebben het begrip 'vloeibaar ziekenhuis' in de volksgezondheid, 'vloeibare democratie' in de politieke wetenschappen, 'vloeibare school' in de onderwijswereld en zelfs 'vloeibare oorlog' gezien.

⁶⁷ A. Join-Lambert, « Vers une Église "liquide" », in *Études* n° 4213 (2015) p. 67-78. Vertalingen in het Duits in *Trierer Theologische Zeitschrift* 125 (2016) p. 184-199 ; in Italiaans in *Rivista del Clero Italiano* 96 n° 3 (2015) p. 209-223 ; in het Spaans in *Seminarios: sobre los ministerios en la Iglesia* 62 n° 217 (mayo-agosto 2016) p. 107-117.

soort missie zijn aangepast aan een vloeibare kerk in vloeibare moderniteit?

In mijn interventie zal ik eerst de min of meer harmonieuze co-existentie van vier hedendaagse missionaire modellen in de katholieke kerk in herinnering brengen (1). Vervolgens zal ik de dynamiek van missie *by causation* benaderen, met de heropleving van "restauratiemethoden" en in het bijzonder de complexe kwestie van de toe-eigening van neo-evangelische methoden door katholieken (2). Ten slotte zal ik, met behulp van het theoretische en praktische werk van Michael Moynagh, een fundamentele spanning benadrukken tussen deze missie *by causation* en de dynamiek van missie *by effectuation*, om tenslotte in te gaan op criteria van onderscheidingsvermogen (3). De algemene vraag kan als volgt worden samengevat: is alles goed vanaf het moment dat zichtbare resultaten van missionaire actie waarneembaar zijn?

1. Vier nieuwe missionaire modellen in de katholieke kerk in West-Europa

1.1. Het tot hun recht doen komen van enkele elementen van deze missionaire modellen

In 2017 stelde ik voor om vier nieuwe, min of meer theoretische manieren te identificeren om vandaag het evangelie te verkondigen: de nieuwe evangelisatie, het geloofsvoorstel, de pastorale verwekking

en de kerk in uitgang⁶⁸. Ik kom er niet op terug, behalve om enkele belangrijke elementen voor ons onderwerp te benadrukken.

Wat betreft de **nieuwe evangelisatie**, deze opvatting die zo plotseling in de katholieke kerk werd verspreid, die heeft in de eerste plaats zijn populariteit te danken aan paus Johannes Paulus II zelf. Het is de uitdrukking van een vereiste om opnieuw een evangelisatie uit te voeren waarvan werd aangenomen dat het zijn doel in volledig christelijke landen had bereikt. Het is niet zozeer het in theorie omzetten van een model als wel krachtige aansporingen om iemands manier van zijn en handelen te vernieuwen. Deze nieuwe evangelisatie is een concept dat breed genoeg is om zowel radicale innovatie als het gebruik van traditionele zendingsmethoden te omvatten⁶⁹. Dit verklaart waarom mensen en gemeenschappen met heel verschillende concrete acties allemaal de nieuwe evangelisatie kunnen claimen.

De nieuwe evangelisatie werd voor het eerst hoofdzakelijk in de bewegingen en vooral in de nieuwe gemeenschappen ingezet, wat de grote moeilijkheid van de parochies aantoonde om hun statische - en daarom "solide" manier te verlaten om het Evangelie aan te kondigen. Een echo weerklinkt in de woorden van paus Franciscus in 2013:

"Pastorale zorg in missionaire termen vereist dat we het comfortabele pastorale criterium van "dat hebben we altijd al gedaan «laten varen. Ik nodig iedereen uit om moedig en creatief te zijn

⁶⁸ A. Join-Lambert, "La mission chrétienne en modernité liquide. Une pluralité nécessaire", in : Études n° 4241 (2017) p. 73-82. Vertalingen in Italiaans in *Rivista del Clero Italiano* 98 n° 12 (2016) p. 837-849; in het Spaans in *Seminarios: sobre los ministerios en la Iglesia* 63 n° 221 (2017) p. 11-22; in Portugees in *Revista ihu on-line* (25 Outubro 2017), <http://www.ihu.unisinos.br/78-noticias/572989-a-missao-crista-no-contexto-da-modernidade-a-necessidade-da-diversidade> (geraadpleegd op 16/10/2019).

⁶⁹ Zie de ophelderende van de J. Rigal, « La nouvelle évangélisation. Comprendre cette nouvelle approche. Les questions qu'elle suscite », in *Nouvelle Revue théologique* 127 (2005) p. 436-454.

in deze plicht om de doelen, structuren, stijl en evangelisatiemethoden van hun eigen gemeenschappen te heroverwegen.»⁷⁰.

Met betrekking tot de pastorale van de verwekking heeft een van de ontwerpers, Christoph Theobald, in 2017 een theologische en pastorale evaluatie voorgesteld van deze manier van leven en van het uitvoeren van de missie⁷¹. Door het ontstaan en de intentie van het toenmalige onderzoek te lokaliseren, kan Theobald de geldigheid van wat werd ontwikkeld bevestigen, maar ook verklaren waarom hij de uitdrukking niet langer gebruikt. Hij behoudt er toch nog steeds veel elementen van, zoals het primaat van de interpersoonlijke relatie, in een ontmoeting waar elke partner iets brengt, het begrip gastvrijheid, de fundamentele plaats van de gemeenschappelijke Bijbellesing, enz.

Zes jaar na het conclaaf van 2013 lijkt dat steeds meer onbetwistbaar **oproep om naar buiten te treden**, door kardinaal Bergoglio in zijn toespraak geïdentificeerd voor de kerk vóór zijn verkiezing, is de leidraad van een zendingsmodel dat verschilt van het voorgaande. Als paus gekozen, is hij nooit gestopt met het implementeren van dit 'programma', dat meer in een fundamentele verandering van houding zit dan in concrete recepten. Hij spreekt in *Evangelii Gaudium* over een pastorale en missionaire bekering, die de dingen niet kan laten zoals ze zijn⁷². Het doel van de missie wordt de andere voor zichzelf. De paus nodigt ons uit om een dialoog houding aan te gaan, waarmee hij de andere prijs aangeeft die hij in zijn ogen en in de ogen van God heeft. We noemen dit model "Kerk in uitgang", een terugkerende uitdrukking

⁷⁰ Paus Franciscus, Apostolische aanmaning *Evangelii gaudium* (2013) n° 33.

⁷¹ C. Theobald, *Urgences pastorales. Comprendre, partager, réformer*, Montrouge, Bayard, 2017, annexe 1, p. 479-490. Elke studie over de pastorale van de verwekking zal in de toekomst moeten rekening houden met dit tiental bladzijden.

⁷² Paus Franciscus, *Evangelii gaudium*, n° 25.

van paus Franciscus.⁷³ En ik stel voor om de finaliteit ervan te karakteriseren door de vorming van een menselijke gemeenschap van redding, een andere uitdrukking van paus Franciscus.

1.2. OVERZICHTSTABEL

Bij het onderzoeken van de onophoudelijke woorden van paus Franciscus over de missie en de houding van de 'missionaire discipel', verschijnt de nieuwigheid met steeds meer scherpzinnigheid. In 2017 publiceerde ik de volgende tabel, met vier items: oorsprong van het zendingsinitiatief, dynamiek, doel, kerk / wereldrapport.

⁷³ Bijvoorbeeld in zijn *Discours à la 28e assemblée plénière du Conseil pontifical pour les laïcs* (17/6/2016) : « Ik zou u, als referentie voor uw onmiddellijke toekomst, een binomium willen voorstellen dat als volgt zou kunnen worden geformuleerd: "Uitgaande kerk - Leken in uitgang" . »

	Nieuwe evangelisatie	Voorstel van het geloof	Pastorale van de verwekking	Kerk in uitgang
Ontstaan van het initiatief	unilateraal (pastoraal project)	bilateraal	unilateraal (van de gemeenschappen)	unilateraal (pastoraal project)
Dynamisch	Van het interne naar het externe	Van het externe naar het interne	dialogisch	dialogisch
Finaliteit	Terug naar het interne	Terug naar het interne	Co-constructie van zin	Een menselijk communautiteit van heil vormen
Verhouding Kerk / wereld	asymmetrisch	asymmetrisch	symmetrisch	symmetrisch

De nieuwe evangelisatie is een eenzijdig initiatief van de kerk, dat van het interne naar het externe gaat en een asymmetrische relatie tot stand brengt met de 'ander'. Het voorstel van het geloof is een bilateraal initiatief, dat hoofdzakelijk van extern naar intern gaat. De ontstane relatie is eerder asymmetrisch, omdat 'de ander' eist en omdat de kerk hem voorstelt verder te gaan dan zijn uitgesproken behoefte. De pastorale van verwekking is een eenzijdig initiatief van christenen in min of meer expliciete verbinding met het instituut als zodanig, dat ligt in een dialoogbeweging en dat lokaal een symmetrische relatie tot stand brengend. De kerk in uitgang verschilt van deze drie modellen, zoals u kunt zien.

1.3. INCOMPATIBILITEIT VAN MISSIONAIRE MODELLEN?

Deze tabel laat zien hoe delicaat de kwestie is van de compatibiliteit tussen deze verschillende missionaire modellen. Zelfs vóór de komst van paus Franciscus helpen de eerste drie kolommen om eindeloze debatten of conflicten tussen katholieke mensen die zich inzetten voor hun geloof, en ook tussen parochiegemeenschappen, oude en nieuwe religieuze gemeenschappen, opnieuw te lezen en te begrijpen.

Een karakteristieke dimensie van vloeibare moderniteit is het primaat van authenticiteit om een autoriteit te evalueren. Een persoon moet geloofwaardig zijn zodat zijn toespraak wordt ontvangen. De essentiële vereiste in elke proclamatie van het evangelie vandaag is dat woorden en daden verankerd zijn in een bestaan. Het feit dat men zich niet definitief in woorden en houdingen vestigt, is in overeenstemming met de kenmerken van vloeibare moderniteit. Sommige theologen, zoals Christoph Theobald, hebben ook laten zien hoeveel dit het evangelie weerspiegelt⁷⁴. Er zijn dus veel manieren om geloof en missie te beleven in de Latijns-katholieke traditie, die zich in verschillende houdingen met verschillende woorden uitdrukken. Dit creëert een virtuele incompatibiliteit op individueel niveau.

Zouden deze modellen complementair zijn? Als je jezelf aan de kant van de ontvangers van de missie plaatst, is het redelijk om te denken dat niet iedereen gevoelig is voor dezelfde relationele modus of voor hetzelfde soort verhandeling over betekenisvragen. In ieder geval is de

⁷⁴ Bekijk zijn monumentale delen *Le christianisme comme style. Une manière de faire de la théologie en postmodernité*, coll. Cogitatio fidei n° 260-261, Paris, Cerf, 2007.

veelheid van missionaire modellen een onontkoombaar feit. Kerkleiders en christenen op hun domein moeten er nota van nemen.

2. Missie *by causation*

2.1. DE « RESTAURATIONISTEN »

Laten we eerst kort het type 'restaurateur' noemen, dus de focus van alle gedachten en handelen naar een ideaal van terugkeer naar veronderstelde betere dagen. Dit "integrale" model, om een door Émile Poulat voorgestelde categorie te gebruiken, wordt geïmplementeerd door fundamentalistische katholieken (min of meer schismatische mobiliteit, voornamelijk rond de figuur van Mgr Lefèbvre) en traditionalisten (katholieke gemeenschappen afhankelijk van de Pauselijke Commissie Ecclesia Dei adflicta - verwijderd vanaf 17/1/2019).

Ik noem alleen deze kleine, zeer samenhangende en gestructureerde wereld. Ze hebben geen zendingsmodel in de strikte zin van David Bosch⁷⁵. De rechtvaardigingen voor missionaire actie zijn heterogeen en vormen een soort verzameling van oude elementen en zeer subjectieve attitudes die typerend zijn voor postmoderniteit of vloeibare moderniteit. De poging om koste wat kost het 'christendom' te handhaven, is een manier van handelen die wordt gekenmerkt door een restauratieve dynamiek, die ik het 'restauratieve' neologisme noem.

De nieuwigheid is de opkomst van nieuwe fallback-opties, aanvankelijk aangedreven door een pragmatisme of een logica van "overleven" in

⁷⁵ D. Bosch, *Dynamique de la mission chrétienne. Histoire et avenir des modèles missionnaires* (coll. Chrétiens en liberté), Paris, Karthala, 1995, réed. 2009.

een corrupte wereld. Ik citeer Christian Bouchacourt, voormalig overste van Frankrijk van de Priestly Fraternity Saint Pius X (FSSPX) en huidige plaatsvervangend overste algemeen generaal: "Het is de rol van onze priorijen van **om het miniatuurchristendom weer op te bouwen** »⁷⁶

Het lezen van *Retrotopia* - het nieuwste werk van Bauman - schetst perfect de paradoxale adequaatheid van deze restaurateurs met de tijdsgeest, gekenmerkt door de terugkeer van identiteiten en de terugkeer van de stammen⁷⁷. Ik ga er niet verder op in, vanwege de marginaliteit van deze groepen. Hun contextuele kenmerken moeten het voorwerp uitmaken van passende studies. Als het noodzakelijk was om een theologisch onderscheid te maken over de missionaire dimensie van hun actie, lijkt een eerste reflectie nodig. Een mengeling van terugtrekking en nostalgische ontkenning, deze houding lijkt verre van de stijl van Jezus Christus die in de evangeliën wordt overgebracht en doet afstand van de oproep tot zending door iedereen.

2.2. EEN KATHOLIEKE FASCINATIE VOOR KERKGROEIENDE NEO-EVANGELISCHE PRAKTIJEN

Het is niet nieuw dat praktijken die in de evangelische pinksterwereld zijn geboren, vervolgens door katholieken worden geïntegreerd in hun zendingsactie. Twee van de bekendste voorbeelden zijn: parochiecellen voor evangelisatie en alfacursussen.

Meer recent en vragend is de penetratie in de katholieke kerk van andere praktijken die verband houden met de groeiende kerktheorie

⁷⁶

http://laportelatine.org/publications/editos/2017/17_12_prieures_pour_rebatir_des_chretiente_s_miniatures_bouchacourt.php (consulté le 8/10/2018)

⁷⁷ Z. Bauman, *Retrotopia*, Paris, Premier Parallèle, 2019 [angl. 2017].

van Amerikaanse neo-evangelische christenen van onafhankelijke megakerken. Het criterium van groei als een teken van een goede richting is beslissend, met verwijzing naar Albert Winseman's boek *Growing an Engaged Church* ⁷⁸, gebruikt als hulpmiddelen voor het Gallup-peilingbureau bij het evalueren van religieuze groepen. Winseman was 15 jaar Methodist-pastor voordat hij bij het Gallup Instituut kwam. Een van de bekendste voorgangers, Rick Warren, maakte zelfs de cover van de Times in 2008.

Voor degenen die veel aandacht besteden aan wat er gebeurt in de katholieke kerk, zijn deze marginale praktijken opmerkelijk in hun zichtbaarheid en het groeiende publiek dat ze hebben in bepaalde katholieke groepen en gemeenschappen. Ik citeer hier wat James Mallon ervan overhoudt en wat mij zeer belangrijk lijkt voor een bepaalde pastorale houding. Daarvoor lokaliseer ik snel James Mallon. Een Schotse priester in bediening in Canada, hij is de auteur van de katholieke 'bestseller' van deze groeiende kerkbeweging. Zijn « Manuel de survie pour les paroisses » (overlevingshandboek voor parochies) ⁷⁹ is de bron van meerdere initiatieven en van andere werken.⁸⁰ Ik citeer hem dus:

⁷⁸ Albert L. Winseman, *Growing an Engaged Church: How to Stop "Doing Church" and Start Being the Church Again*, New York, Gallup Press, 2007. Dit boek is typerend voor een overvloed aan literatuur in de Angelsaksische wereld en is een echte "autoriteit" in sommige christelijke kringen.

⁷⁹ *Manuel de survie pour les paroisses. D'une paroisse installée dans la routine à une paroisse de mission*, Paris, Artège, 2015, 313 p.; vertaald uit het Engels *Divine Renovation: Bringing your parish from maintenance to mission*, New London, CT, Twenty-Third Publications, 2014. Er is net een nieuwe handleiding uitgebracht: *Réveillez votre paroisse: Formez des responsables et évangélisez avec les parcours Alpha*, Paris, Artège, 2019.

⁸⁰ Henri Derroitte, "Tradition et innovation en pastorale catéchétique ces dernières décennies. Une question « hautement problématique »", dans S. Loiero, F.-X. Amerdt (dir.), *La théologie entre tradition et innovation. Échanges interdisciplinaires* (Théologie pratique en dialogue 50), Bâle, Schwabe Verlag, 2019, p. 135-138, ici 135-137.

«Voor het *Gallup* Instituut is een gezonde gemeenschap een gemeenschap waarin de gelovigen spiritueel groeien, anderen offeren uit boetedoening hun financiële middelen. Dit zijn de tekenen die pastors over de hele wereld zo vaak willen. " (p. 165)

Afkomstig vanuit de Verenigde Staten, in dezelfde lijn en stijl, noteer ik *Rebuilt. Histoire d'une paroisse reconstruite* (Geschiedenis van een herbouwde parochie)⁸¹, die ook verkoopsucces geniet in Franstalige kerkelijke kringen. Aan de Franse kant, noteer ik de handleiding van Francis Manoukian, *Paroisse en feu. Manuel pratique de la mission paroissiale* (Parochie in vuur. Praktisch handboek van de parochiemissie)⁸².

Ik stel een voorbeeld voor dat mij heel goed lijkt te illustreren hoe deze penetratie van de *Church growing* in de katholieke wereld werkt. Hier is een citaat van Xavier Grillon, bisschoppelijke vicaris van het bisdom Lyon in een boek over kerkelijke transformaties gepubliceerd in 2018:

« In juni 2003 ontving ik een uitnodiging van mijn bisschop, kardinaal Barbarin, om deel te nemen aan een originele ervaring: het was om de evangelische protestantse kerken van Californië te ontdekken. Deze kerken groeien snel, sommige worden megakerken genoemd. We leren dat er in 2003 vier nieuwe kerken per dag in Noord-Amerika ontstaan! Bisschop Dominique Rey, bisschop van Toulon, is de initiator van deze ervaring die hij voorstelt aan een tiental priesters en seminaristen uit zijn bisdom. Dus, we waren weg richting Zuid-Californië, Orange County. Deze Californische ervaring was voor mij doorslaggevend.»⁸³

⁸¹ Michael White, Tom Corcoran, *Rebuilt. Histoire d'une paroisse reconstruite*, Préf. Card. Timothy Dolan, Québec, Éd. Néhémie, 2015, 296 p., ISBN 978-2-92413509-9; traduit de l'anglais *Rebuilt: Awakening the Faithful, Reaching the Lost, and Making Church Matter*, Notre Dame, IN, Ave Maria Press, 2013.

⁸² Paris, Éditions de l'Emmanuel, 2017, 277 p. ISBN 978-2-35389-612-7.

⁸³ Xavier Grillon, « Enjeux pastoraux et nécessité d'une transformation ecclésiale missionnaire », dans Michel Rebours, *Initier et accompagner les transformations ecclésiales. Méthodologie et pratique de terrain*, Bruyères-le-Chatel, Nouvelle Cité, 2018, p. 21-61, ici p. 48-49.

In deze drie boeken⁸⁴ die eigenlijk spirituele en concrete 'recepten' voorstellen om de parochie te vernieuwen, is de expliciete en geclaimde dynamiek die van de 'nieuwe evangelisatie'. De auteurs verwijzen ook naar de "Kerk in uitgang" met de woorden van paus Franciscus. Deze twee uitdrukkingen zijn echter nooit gedetailleerd vanuit theologisch standpunt en lijken mij in de eerste plaats te worden gebruikt voor hun symbolische dimensie. Ze dienen waarschijnlijk onbewust als legitimatie. Als de twee uitdrukkingen duidelijk katholiek (en pontificaal) zijn, is de impliciete dynamiek van de drie werken de pastorale groei of kerkgroei van de Noord-Amerikaanse neo-evangelische beweging, zonder dat dit in twijfel wordt getrokken. Let ook op het belang van Alpha-cursussen in deze zendingsapparaten.

Waar komt deze relatie vandaan? De socioloog Sébastien Fath onderstreept de diversiteit van redenen, waaronder de spirituele dimensie, in een artikel dat in 2019 is gepubliceerd⁸⁵. Het lijkt mij dat we een zekere fascinatie van katholieken moeten toevoegen aan het succes van neo-evangelicals. Moeten we zelfs verder gaan en zoeken naar wat een 'evangelisch catholicisme' zou zijn, volgens het essay van George Weigel⁸⁶ die deze beweging koppelt aan een vorm van

⁸⁴ Ik maakte er een gedetailleerde opmerking van in "Reflecties op enkele recente boeken over priesters en de evangelisatie-missie in het Westen", in : *Revue Théologique de Louvain* 50 (2019) p. 257-270.

⁸⁵ S. Fath, « Op weg naar een oecumene van kerygmatische vroomheid? Evangelische / katholieke reconstructies », in het Hoger Instituut voor Oecumenische Studies, *Nouveaux territoires de l'œcuménisme. Déplacements depuis 50 ans et appels pour l'avenir. Actes du Colloque des Facultés tenu à l'Institut Catholique de Paris du 13 au 15 mars 2018*, Paris, Cerf, 2019, p. 67-84.

⁸⁶ George Weigel, *Le Catholicisme évangélique*, Paris, DDB, 2015; uit het Engels vertaald *Evangelical Catholicism. Deep Reform in the 21st-Century Church*, New York, Basic Books, 2013. Grillon toont ook zijn interesse in dit boek: "Georges Weigel biedt in zijn essay *Evangelical Catholicism* een zeer interessante analyse van de voortschrijdende hervorming die de kerk doormaakt. In "Pastorale kwesties", p. 39.

onverzettelijkheid? De affiniteiten van deze *neo con* [in het Engels in de tekst!] met neo-evangelicals zijn expliciet en soms zelfs geclaimd ⁸⁷.

In elk geval is de Franstalige theologische literatuur erg arm in onderzoek op dit gebied. In dit verband kunnen we alleen het proefschrift aanbevelen van de evangelische theoloog Gilles Marcouiller, ondersteund in 2016 aan de Laval University in Quebec City⁸⁸. Het bespreekt de interne debatten van Noord-Amerikaanse evangelische theologen en de ondervraging (bijvoorbeeld door Thom Rainer) van het primaat van een optie voor de groei van de kerk, vooral door Bill Hybels en Rick Warren ondersteund. Deze twee voorgangers worden expliciet genoemd door de katholieke priesters hierboven.⁸⁹ De pastorale groei of kerkgroei lijkt zowel een spiritueel model als een ideologie gebaseerd op het "bedrijfsmodel". Dit is ongetwijfeld het grootste probleem onder katholieken die deze dynamiek en technieken overnemen: een niet-kritische toe-eigening van een theologie doordrenkt met een veronderstelde neoliberale ideologie.

⁸⁷ « Evangelische katholieken die zich houden aan het evangelie - dat wil zeggen aan de waarheden die God heeft geopenbaard voor onze redding in de Heilige Schrift en de apostolische traditie - zijn meer in gemeenschap met evangelische protestanten die geloven volgens de klassieke christelijke orthodoxie, met enkele katholieke theologen zoals Hans Küng, Roger Haigh en Elizabeth Johnson. Toch zijn ze canoniek in dezelfde kerk als deze. » Weigel, p. 53.

⁸⁸ Gilles Marcouiller, *Repenser les fondements missiologiques du mouvement protestant évangélique francophone du Québec pour le contexte québécois du xxie siècle*. De voorstanders van het proefschrift waren Gilles Routhier en Glenn Smith. Een publicatie is in voorbereiding voor 2020.

⁸⁹ De andere meest invloedrijke pastors - die niet in deze boeken worden genoemd - zijn Joel Osteen, Andy Stanley, Perry Noble en Christ Hodges. Met Hybels en Warren zijn dit de zes voorgangers van de grootste gemeenschappen onder de *Fastest-Growing Churches in America*. Zie voor de lijst van 2013 met de grootste gemeenschappen in de Verenigde Staten : <http://www.outreachmagazine.com/2013-outreach-100-largest-churches-america.html> (geraadpleegd op 03/03/2018). Op deze referentiewebsite is het interessant om de methodologie en de evaluatiecriteria van 27.000 kerken te overwegen, die vanuit theologisch oogpunt twijfelachtig zijn.

Zelfs zonder expliciete verwijzing of enig verband met deze neo-evangelische cirkels, ontwikkelen verschillende katholieke groepen heel concreet een missie *by caustion*. Dit zijn bijvoorbeeld gemeenschappen die zo divers zijn als de priesterlijke broederschap van Sint Pius X, het Neocatechumenaat van San Egidio.

3. Een fundamentele spanning en een noodzakelijk onderscheidingsvermogen

3.1. DE SPANNING TUSSEN TWEE BEWERKINGEN: DOOR CAUSATIO OF DOOR EFFECTUATION

Naast de gemeenschappen die de groeiende Church-theorie in praktijk brachten die nauw verband hield met het doel van het planten van de kerk, zag de Angelsaksische wereld de geboorte van een andere stroming, ook gericht op nieuwe christelijke gemeenschappen. Het spreekt over opkomende gemeenschappen of opkomende kerken. Het is een wereld die heel anders is dan de theorie en praktijk van kerkgroei. Ik verwijs hier naar de geschriften van Michael Moynagh.

De Britse Anglicaanse theoloog staat bekend om zijn studies en reflecties op alles wat zich in het westerse christendom voordoet. Hij is een van de inspirators van *Fresh Expressions of Church* ⁹⁰. Ik put hier vooral in het volume *Church in Life* de 2017⁹¹. Moynagh is van plan de balans op te maken van de huidige situatie van de kerken in het seculiere westen en vooral de initiatieven die goed lijken te werken, de inzet van de veranderingen en de toekomst die moet worden

⁹⁰ Moynagh is nog steeds lid van de onderzoeks- en begeleidingsgroep voor deze nieuwe vormen van kerkelijk leven in de Anglicaanse kerk.

⁹¹ M. Moynagh, *Church in Life. Innovation, Mission and Ecclesiology*, London, SCM Press, 2017.

doorgevoerd. Het boek is als de synthese van een heel leven van reflecties en pastorale acties.

Om de fundamentele spanning tussen de aanhangers van de groeiende kerk en die van de opkomende kerk te verklaren, gaat Moynagh terug naar de zeer contextuele bronnen van de praktijken die door de een en de ander zijn ontwikkeld. Het presenteert twee ondernemersmodellen die werken hetzij door *causatio*, hetzij door *effectuatio*. Hij neemt als een voorbeeld van *causatio* het netwerk dat is gebouwd door Holy Trinity Brompton (bekend door zijn initialen HTB) in opeenvolgende projecten in groepen van 50 personen en een eerste aanbeting in een nieuwe context. Het is een top-down logica. De opkomende gemeenschappen zijn daarentegen allemaal verschillend van elkaar, zowel qua object als qua bevolking⁹².

De *Fresh Expressions of Church* is de officiële adoptie van opkomende kerkdynamiek. Ter herinnering, deze projecten zijn gestart na een weerspiegeling van de Anglicaanse kerk van Engeland voor een missionaire vernieuwing in 2002-2004⁹³. Hun oprichtingsdocument is *Mission-vormige kerk* in 2004⁹⁴. Laten we eerst opmerken dat het fenomeen helemaal niet marginaal is. Het is opmerkelijk in kwantiteit (tienduizenden nieuwe activiteiten en duizenden nieuwe plaatsen) en in kwaliteit met zeer belangrijke werken van de christelijke missie. Deze dynamiek die meer in opkomst is dan opgelegd vond ook weerklank bij de Adventisten⁹⁵, onder de Zwitserse hervormers waaronder de scriptie

⁹² Zie zijn overzichtstabel in *Church in Life*, p. 78.

⁹³ Duitse pastorale theologen hebben er snel aandacht aan besteed. Over de oorsprong, inhoud en theologische kwesties van deze projecten, volledig gericht op missionaire innovatie, zie Sabrina Müller, *Fresh Expressions of Church. Beobachtungen und Interpretationen einer neuen kirchlichen Bewegung*, Theologischer Verlag, Zürich, 2016.

⁹⁴ Archbishop's Council on Mission and Public Affairs, *Mission-Shaped Church: Church Planting and Fresh Expressions in a Changing Context*, Church House Publishing, 2009.

⁹⁵ Gabriel Monet, *L'Eglise émergente : être et faire Eglise en postchrétienté* (Praktische theologie, pedagogiek, spiritualiteit 6), Münster, Lit 2014.

door Sabrina Müller⁹⁶, maar ook in Duitse en Nederlandse katholieke kringen, zowel in praktische prestaties⁹⁷ als in theologisch onderzoek.⁹⁸ Laten we in de westerse Franstalige wereld het boek van Pierre Goudreaul vermelden⁹⁹ en degene die al werd geciteerd door Christoph Theobald. In zijn boek *Church in life* stelt Moynagh vraagtekens bij het begrip volwassenheid voor een gemeenschap, in een context van toenemende decentralisatie van traditionele parochies (hoofdstuk 13). De Anglicaanse en katholieke kerken worden uitgedaagd om te evolueren naar een verscheidenheid aan plaatsen en gemeenschappen. Onderscheidingsvermogen heeft geen andere mogelijkheden dan dialoog te voeren. Moynagh ontwikkelt wat een gemoedelijk onderscheidingsvermogen is.

3.2. ONDERSCHIEDINGSPERSPECTIEVEN?

Door de elementen van ons eerste deel over de vier zendingsmodellen en die van ons tweede deel over de invloeden van de neo-evangelische cirkels samen te voegen, kunnen we enkele perspectieven openen. We zijn hier op een zeer snel bewegend terrein en moeten daarom heel voorzichtig bewegen.

⁹⁶ Sabrina Müller, *Fresh Expressions of Church. Beobachtungen und Interpretationen einer neuen kirchlichen Bewegung*, Theologischer Verlag, Zürich, 2016.

⁹⁷ Bijvoorbeeld St Ursula Parish in Oberursel, cf. Susanne Degen, Andreas Unfried (dir.), *XXL Pfarrei. Wie Menschen Kirche entwickeln*, Regensburg, Echter, 2018; of het Zeitfenster-project in Aken, cf. A. Join-Lambert, "Des nouveaux lieux ecclésiaux pour régénérer l'Église en Europe", in *Études* n° 4258 (3/2019) p. 79-90, hier p. 87-88.

⁹⁸ Kees de Groot, *The Liquidation of the Church* (Routledge New Critical Thinking in Religion, Theology and Biblical Studies), London, Routledge, 2018; Stefan Silber, *Kirche, die aus sich herausgeht. Auf dem Weg der pastoralen Umkehr*, Regensburg, Echter, 2018. Ouder, laten we hier het boek noemen.

⁹⁹ P. Goudreaul, *Chemins d'espérance pour l'avenir de l'Église*, (Pédagogie pastorale 7), Bruxelles et Montréal, Lumen vitae et Novalis, 2010.

De pragmatische complementariteit tussen de vier missionaire modellen kan ons niet doen afzien van een theologische beoordeling van de geschiktheid of anderszins van deze missionaire modellen voor vloeibare moderniteit. Als de kerk in wezen missionair is, hoe kan haar actie dan in overeenstemming zijn met de context?

Het eerste antwoord zou zijn te zeggen dat de hele katholieke kerk een "Kerk in Exit" moet worden, volgens concrete methoden die geïmplementeerd moeten worden vanuit de steeds herhaalde oriëntaties van paus Franciscus. De paus heeft voldoende theologische en praktische pastorale aanwijzingen voor deze missionaire stijl gegeven om te voorkomen dat het met andere modellen wordt verward. Bovendien lijkt het erop dat dialoogdynamiek de enige is die functioneert in vloeibare moderniteit. Volgens de werken van Bauman genereert deze een samenleving die niet langer asymmetrische houdingen ondersteunt of ze op zijn minst met argwaan verwelkomt. Paus Franciscus zelf noemde deze liquiditeit (in verwijzing naar Bauman) en de uitdaging van een vorm van soliditeit die zinvol is in deze context¹⁰⁰. De nieuwe evangelisatie en het geloofsvoorstel lijken hier hun grenzen te raken, omdat de ontvangers van de verkondiging van het evangelie allemaal mensen zijn "zonder uitzondering"¹⁰¹. Aan de andere kant is er een echte match tussen de 'Church in Exit' van paus Franciscus en de verwachtingen van onze tijdgenoten - althans westerlingen - op het gebied van betekenisvragen. Het evangelie zou

¹⁰⁰ "In het midden van het 'carnaval' van gisteren en vandaag is dit het antwoord van Jezus en de kerk, zo is de solide steun in het midden van de 'vloeibare' omgeving: de goede werken die we kunnen uitvoeren dank zij Christus en zijn Heilige, en in het hart aanleiding te geven tot dank aan God de Vader, lof, of op zijn minst verwondering, en de vraag: "Waarom?", "Waarom gedraagt deze persoon zich zo? ": Dat wil zeggen, de zorgen van de wereld over het getuigenis van het evangelie." François, *Homélie pour la clôture du jubilé pour les 800 ans de la fondation de l'ordre des Dominicains*, 21/10/2017. Zie ook zijn toespraak tot de pontificale katholieke universiteit van Chili, 17/1/2018.

¹⁰¹ Volgens de uitdrukking van paus Johannes Paulus II in *Redemptor hominis* n° 14.

dan breed kunnen worden opgevat als een existentiële en transcendente boodschap, nuttig voor iedereen en voor allen. Om de twee bovengenoemde managementmodellen over te nemen, zou paus Franciscus zich duidelijk in een operatiemodus bevinden zoals *effectuation*, terwijl wat lijkt op de nieuwe evangelisatie zou werken als *causation*.

In 2017 schreef ik dat de optie van Kerk in Exit "de voorkeur zou moeten krijgen echter simplistisch zou zijn als het uniek en exclusief was". Twee jaar later is nog steeds duidelijk dat elk missionair model niet overal en door iedereen toepasbaar lijkt. Missiepraktijken moeten echter niet te snel heilig worden verklaard in overeenstemming met de terugkeer van identiteiten en de terugkeer naar stammen, zoals gekenmerkt door Bauman. Deze modellen die werken door *causation* lijken mij kwetsbaarder om de altijd mogelijke sektarische excessen van christelijke groepen te weerstaan¹⁰². Bakens worden onvermoeibaar ingesteld door paus Franciscus om aan te geven wat de missie van katholieken individueel of in groepen zou moeten zijn. Het primaat van gastvrijheid, vrije ontmoeting en onvoorwaardelijk welkom komt soms in conflict met andere praktische missionaire opties. Het is daarom noodzakelijk om een kritisch onderscheidingsvermogen te implementeren.

Als men zich volgens de katholieke ecclesiologie op het fundamentele niveau van de kerk plaatst, worden de lokale kerken (bisdommen) sterk gevraagd om te reageren op de uitdagingen van de vloeibare moderniteit. De zendingsconversie van een bepaalde kerk zal erin bestaan haar eigen structuur te heroverwegen op basis van het

¹⁰² Giorgio Ronzoni, *Des sectes dans l'Église ? Critères pour un discernement pastoral* (La part-Dieu 34), Namur, Lessius, 2019.

zendingsdoel en de werkmethoden¹⁰³. L'évêque avec ses conseils et tout le peuple de Dieu devront faire des choix parfois radicaux. L'option récente prise dans plusieurs diocèses d'investir sur la proximité et les petites fraternités chrétiennes en est une manifestation concrète très significative. Je pense par exemple à des diocèses français aussi différents que Créteil, Amiens ou Tulle. On peut espérer alors que l'Église sera adéquate à son contexte liquide, poursuivant ainsi sa mission bimillénaire d'annonce de toutes les promesses de l'Évangile.

¹⁰³ Zie het nummer van het tijdschrift *Lumen Vitae* (avril-juin 2017) over *Conversion missionnaire des communautés*. (Missionnaire conversie van de gemeenschappen.)

Toespraak op de Omnes Gentes-conferentie, 21 november 2019

De missie gisteren, vandaag en morgen

Op weg naar een integrale ecologie - wat betekent de actie van een katholieke NGO?

Table des matières

Op weg naar een integrale ecologie - wat betekent de actie van een katholieke NGO?	81
Inleiding	81
Een missie en een identiteit gedefinieerd door een kerk gemerkt door het Tweede Vaticaans Concilie	82
Hoe uw wensen te vernieuwen in het licht van de huidige context?	84
Verzet als hoop op de ecologische transitie.....	85
Het pad (zie-Oordelen-Handelen) naar de utopie van solidariteit	87
« Een verwelkomend « wij » zeggen, of hoe een band te creëren.	88

INLEIDING

De kwestie van de missie van een katholieke organisatie vandaag en dus de betekenis van haar actie is een grote stimulans voor reflectie, vooral aan de vooravond van de verjaardag van onze twee organisaties. Entraide & Fraternité (EF hieronder) en Action Vivre Ensemble (AVE) vierten respectievelijk hun 60e en 50e verjaardag in 2021 en 2020. Ik wil dus de organisatoren hartelijk bedanken voor deze uitnodiging.

Ik koos ervoor mezelf te plaatsen in een uitgesproken toegewijde aanpak, als algemeen secretaris van deze organisaties die ik al lang

ken, hoewel ik slechts sedert twee jaar hun algemeen secretaris ben. Mijn lezing, getiteld "Op weg naar integrale ecologie - Wat betekent de actie van een katholieke NGO? " vraagt om omwegen naar geschiedenis en sociologie. Noch historicus noch socioloog door opleiding, stel ik mezelf met grote bescheidenheid aan u voor, geïnspireerd door geweldige mensen die me in mijn carrière hebben kunnen begeleiden. Ik wil Michel Molitor, voormalig voorzitter van EF-AVE en emeritus hoogleraar van UCL, bedanken voor zijn trouw aan onze doelen. Deze bijdrage is ook een gelegenheid om hulde te brengen aan Pater Maurice Cheza, een theoloog die dit jaar is overleden en die me veel heeft geleerd over de methoden van werken in permanente vorming.

EEN MISSIE EN EEN IDENTITEIT GEDEFINIÉERD DOOR EEN KERK GEMERKT DOOR HET TWEEDE VATICAANS CONCILIE

Binnenkort de verjaardagen van EF-AVE, dus. Een jubileum is een gelegenheid om te vieren, natuurlijk, maar ook om te herinneren en te herdenken en vooral, om beter op te bouwen en afgestemd te zijn op de uitdagingen van onze tijd.

Het ontstaan van onze organisaties is verre van een neutraal moment in de evolutie van de katholieke kerk. We zijn in de jaren 60 onder Vaticaan II en geboren uit de **pastorale grondwet Gaudium et Spes**, een echte pleitbezorger voor een kerk die openstaat voor de wereld. In nauwe solidariteit van de kerk met de hele menselijke familie, verklaart deze tekst (ik citeer) "De vreugden en de hoop, de zorgen en angsten van de mensen van deze tijd, vooral de armen en allen die lijden als centraal. In artikel 90 heeft de kerk opgeroepen tot 'de oprichting van universele kerkorganisaties om de katholieke gemeenschap aan te zetten om de groei van arme regio's en sociale rechtvaardigheid onder naties te bevorderen'.

Emanatie van de institutionele kerk, werden onze verenigingen voortdurend gevoed door een kerk die dicht bij de mensen staat, bij de basis: in 1968 uiten Latijns-Amerikaanse bisschoppen in Medellín (Colombia) hun "voorkeursoptie voor de armen». Een manier om de woorden van Mattheus te gedenken (Mt 25: 31-40) "Telkens je het aan de kleinste van mij aandeed, deed je het mij aan. " Nog in Latijns-

Amerika zal de stroming van "bevrijdingstheologie", hoewel door sommigen ontkend, nog steeds voor ons een grote inspiratie zijn om de armen te definiëren als de acteur van hun eigen geschiedenis. Laten we ons de woorden van Dom Helder Camara herinneren in een context van koude oorlog. "Als ik zeg dat we de armen moeten helpen, dan word ik toegejuicht; als ik zeg waarom ze arm zijn, word ik communist genoemd".

Dit is dus de definitie van onze missie: vechten tegen de armoede en het onrecht in deze wereld (ginder, maar ook thuis bij AVE). Dus richten we ons op een structurele verandering, maar helemaal niet in een "top-down" logica maar in een verlangen om hen te vergezellen. De ingeslagen weg en de betrokkenheid van de betrokken personen zijn daarom net zo belangrijk als het te bereiken doel.

Het is onze identiteit, ons "DNA" dat aldus wordt gedefinieerd onder andere aan het begin van de vastencampagnes (we zullen niet vergeten dat Caritas de formule zal initiëren die bedoeld is om de hongersnood in Kasai, in DRC, te bestrijden). We zijn verenigingen **in dienst van de kerk en in dialoog met haar**, ontworpen om haar aanwezigheid in de samenleving te versterken en zichtbaar te maken. Dit betekent onder andere dat christenen de verantwoordelijkheid hebben om (met de woorden van Joseph Folliet, katholieke activist en socioloog) de "Bijbel in de ene hand en de krant in de andere" te houden. Het betekent ook dat we "Tekenen van de tijd" moeten zijn (om een andere formule van het Tweede Vaticaans Concilie te gebruiken): aan de ene kant om herboren te worden uit een reflexieve praktijk (dat wil zeggen, onze actie kan evolueren in het licht van de tekenen van de tijd) en anderzijds om de veranderingen van onze tijd kritisch te begeleiden¹⁰⁴.

Dit is dus een belangrijke uitdaging met het oog op de kerkelijke context van vandaag.

¹⁰⁴ MOLITOR, Michel. *Christianisme et résistance*. Janvier 2017.

HOE UW WENSEN TE VERNIEUWEN IN HET LICHT VAN DE HUIDIGE CONTEXT?

"De kerken zijn leeg", zeggen sommigen. Ze "herconfigureren zichzelf" zullen de meest optimistische van ons zeggen. Naast de context van secularisatie, worden we geconfronteerd met het besef dat het christendom "niet langer een religieuze of culturele vanzelfsprekendheid is voor veel van onze tijdgenoten". Ons "christelijk geloof wordt op de proef gesteld door de wereld". Neem nu de vier hypothesen van Maurice Bellet. In het licht van een schijnbaar afnemend christendom kunnen we:

1. Aanvaarden dat het christendom verdwijnt en daarmee ook de Christus van het geloof.
2. Zeggen dat het christendom zich ontbindt: wat het de mensheid heeft gebracht, wordt het algemeen belang van allen. Jezus is een spirituele leraar naast anderen.
3. Voor de derde hypothese gaat het christendom verder. Het wordt in zijn huidige versie hersteld door de mogelijke integratie van enkele hervormingen, maar het transformeert niet echt.
4. En tot slot, besef dat er iets *sterft*, maar word je (vooral) bewust van iets dat iets ontstaat.

In zijn artikel "Christianisme et résistance" (Christendom en verzet) plaatst Michel Molitor onze associaties duidelijk op de vierde manier. Ik citeer: "In onze landen lijkt het christendom af te nemen, maar we moeten nog steeds zien hoe en waarom. Er zijn verschillende vormen van weerstand tegen deze achteruitgang. Er verschijnen twee polen: behouden of veranderen. Onderhouden wordt vaak verward met weerstand tegen secularisatie. Maar er is een andere manier: ons christendom in vraag stellen in het licht van het evangelie, van het evangelie opnieuw de leidraad maken van het christendom of de actie van hen die beweren er bij te horen.¹⁰⁵ »

Het is daarom een kwestie van kennis nemen, van aan de verleiding van terugtrekking te weerstaan en in de schepping te zijn: geïnspireerd door het evangelie, aan de boodschap van het evangelie de kracht terug te geven van een nieuw voorstel voor de wereld terug te geven.

Makkelijker gezegd dan gedaan, zullen we zeggen. Het is waar dat het dagelijkse leven moeilijk kan zijn voor diegenen die een missie in de kerk hebben uitgevoerd. Aan onze kant vinden we dat het soms moeilijk is om met jonge priesters te werken die zich in deze context bevinden;

¹⁰⁵ Idem

hun zorgen doen hen vergeten dat de pastoraal onvermijdelijk tot solidariteit moet leiden.

VERZET ALS HOOP OP DE ECOLOGISCHE TRANSITIE

Het nieuws herinnert ons elke dag: we zijn getuige van meerdere crises en ingrijpende veranderingen. De wereldorde staat op zijn kop. In dertig jaar zijn we getuige geweest van de economische opkomst van verschillende Aziatische landen en de komst van China als motor van de wereldeconomie. De wereldwijde geopolitieke context is veranderd. We spreken niet langer van de assen "Noord-Zuid" en nog minder "Oost-West" en spreken liever van een multipolaire en onderling afhankelijke wereld. Onder andere concrete bewijzen van deze onderlinge afhankelijkheid: de milieucrisis, de vrucht van een race (of een verlangen van de kant van westerse landen) van een 'ontwikkeling' zonder remmen, maar dat toch een illusie is geworden.

We kunnen zien hoe paus Franciscus een voorloper was: de Encycliek *Laudato Si* werd uitgebracht in 2015, kort voor de ondertekening van de Parijse overeenkomsten als gevolg van de COP 21: eerste overeenkomst over het universele klimaat dat de ondertekenende landen ertoe verplicht een beleid op te richten om klimaatverandering te bestrijden. Vier jaar later blijft de Encycliek een referentietekst, ook buiten kerkelijke kringen. Naar mijn mening stelt de paus zich voor als een ondersteuning van wetenschappelijke analyse, maar ook van de gepassioneerde aantrekkingskracht van de jeugd die de besluitnemers voor hun verantwoordelijkheden plaatst. Resolute politiek, in de edele betekenis van het woord, is hij ook een bron van hoop voor de vele christenen die zich vandaag onmachtig voelen tegenover de klimaatuitdagingen; hij vertelt hen dat een actie mogelijk is als deze wordt gedeeld door de aanwezige acteurs, elk voor zijn deel. Inderdaad, het daagt onze levensstijl uit (gaat verder dan individualisme) en suggereert ons nieuwe gewoonten (meer solidariteit en respect voor de ander), maar tegelijkertijd vereist het "meer verantwoordelijkheid voor het algemeen belang van de kant van hem die meer macht bezit" (paragraaf 196 van *Laudato Si*). We zijn dus in een logica van subsidiariteit.

In oktober vond het Synode plaat van de Panamazone in Rome. Door er vertegenwoordiger van de amazone bevolkingen actief te laten deelnemen, heeft paus Franciscus niet enkel verlangd een Kerk te zijn die spreekt tot de armen, maar ook de ontplooiing toe te late van de stem van hen die gewoonlijk uitgesloten worden.

Deze synode maakt deel uit van de continuïteit van de Encycliek Laudato Si, omdat hij een plaats wilde zijn van delen van wat de integrale economie betekent: over wat de integrale ecologie vertegenwoordigt: een dynamiek die een transversaliteit mogelijk maakt tussen de verschillende dimensies van een menselijke ontwikkeling (economisch, sociaal, cultureel, spiritueel) dat in perfecte harmonie is met de natuur eromheen.

Terwijl hij de vraag stelt van het land dat we aan toekomstige generaties willen nalaten, spoort de paus ons aan om de armste niet te vergeten, degenen die zouden kunnen worden uitgesloten van een ecologische overgang die door bobo's voor bobo's wordt overwogen. (de popularisatie en de termen zijn van mij). Anders gezegd, hoe kunnen we vermijden de gele en de groene hesjes tegen elkaar op te stellen?

Actueel thema dus. In september 2019 deelde het rapport van het IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) een beangstigend feit: in zijn pessimistische versie zou de stijging van de zeespiegel 110 cm kunnen bereiken in 2100. Concreet, een inwoner op 5 zal last hebben van de effecten van de opwarming op de oceanen en op het ijs. Onder de meest bedreigde bevolkingsgroepen zijn de landen die al zijn blootgesteld aan klimaatverandering, zoals de Filipijnen, die momenteel ongeveer 20 tyfoons per jaar ondergaan

We zien dat we voor een dubbele wereldwijde uitdaging staan: we moeten zowel realistisch zijn als de juiste plaats bieden aan technische analyse; we moeten een boodschap van hoop brengen aan diegenen die bang zijn voor de toekomst en die een boodschap van hoop nodig hebben dat mobiliseert en boeit. Ondanks secularisatie verdwijnen spirituele aspiraties niet en is het christendom een van de betekenisaanbiedingen. Als de context niet meer hetzelfde is, blijft onze missie als kerk ongewijzigd. De leidende draad van het christendom is ons vermogen om weerstand te bieden, niet in de zin van een

passiviteit of terugtrekking uit de wereld en haar stoornissen, maar in de zin van een kritische aanwezigheid, van een actieve ondersteuning van de wereldproblemen. Weerstand als bron van hoop in de noodzakelijke ecologische transitie!

HET PAD (ZIE-OORDELEN-HANDELEN) NAAR DE UTOPIE VAN SOLIDARITEIT

Laten we, in het licht van het zeer concrete en actuele voorbeeld van de klimaatcrisis, vandaag terugkomen op de betekenis van de missie van een kerkelijke organisatie. Het lijkt mij dat het juist bezig is om samen op weg te gaan naar onze Utopia van Solidariteit. Solidariteit voor toekomstige generaties en voor onze tijdgenoten. Utopie, niet als een onbereikbare illusie, maar om de woorden van wijlen Maurice Cheza te gebruiken: een mobiliserende utopie, nog steeds niet gerealiseerd, maar die ons aanzet tot actie¹⁰⁶.

- Het voorgestelde pad is dat van Zien-Oordelen-Handelen van Joseph Cardijn. Trio van de methodologie van levenslang onderwijs (of populair) die de werkingsmethoden van EF-AVE voedde: het is noodzakelijk om (te zien) vanuit de realiteit (noodzakelijkerwijs specifiek) geleefd door de uitgestorvenen. Het gaat er dus niet om "de armen te beheersen", maar om zichzelf "gezaaid" te worden (in de woorden van Michel Molitor) in contact met de werkelijkheid en haar getuigen; om te begrijpen dat armoede en uitsluiting, of ze nu worden ervaren in onze zogenaamde rijke landen of in de armste landen van de planeet, dezelfde wortels hebben (Juger). Ten slotte is het om te handelen in de richting van deze structurele verandering zoals gewenst, deze mobiliserende utopie. Voor EF-AVE is het een drievoudige werkingsmodus: Door christenen te sensibiliseren (op te leiden) maar ook verder dan de christenen, dankzij de moderne en universele boodschap van het evangelie en dit, zegt ons Charles Delhez (jezuïet, socioloog en professor aan de Faculteiten van Namen), zelfs als deze boodschap niet noodzakelijkerwijs aanspraak maakt op het evangelie.
- Door de vruchten van de solidariteit van de parochianen (het verzamelen van de Vasten-campagnes en van de Adventsacties) te verdelen onder de lokale partners en verenigingen voor armoedebestrijding in België.
- En tot slot, dankzij de mobilisatie van burgers en de actie / belangenbehartiging van degenen die uitsluiting ervaren en manieren ontwikkelen om eruit te komen, door de politieke besluitvormers aan te spreken.

Drie overwegingen met betrekking op het pas van actie:

1. Het evangelie, als een adem: laten we eerst het belang onderstrepen van **de politieke rol van een katholieke vereniging**, terwijl we stellen dat het een kwestie is van deelname, van begeleidende partners in hun projecten (wat onder meer verklaart dat we ervoor hebben

¹⁰⁶ CHEZA, Maurice. *Pour une société plus juste. Outils d'analyse et d'animation*. Sens et Foi n°3, éditions Lumen Vitae. 2003.

gekozen geen "coöperanten" op het veld te hebben). Onze partners worden daarom niet alleen als 'slachtoffers' beschouwd, maar als echte partners, acteurs die staande vechten ».

We worden op deze manier geïnspireerd door het evangelie: een woord dat tot creativiteit oproept (aanzet tot) voor meer solidariteit. Michel Molitor vertelt: "Religieuze overtuiging kan een inspiratie zijn voor de politiek, op voorwaarde dat we de twee registers niet met elkaar verwarren. P

Aan politiek doen is niet evangeliseren, aan politiek doen is proberen te leiden tot een betere wereld of deel te nemen aan de morele hervorming van de samenleving zodat het beter wordt¹⁰⁷ ».

2. Ten tweede zou het waarschijnlijk hypocriet zijn om vandaag een belangrijke uitdaging voor Ngo's (katholiek of niet) niet te noemen: de financiering van de drie actiemethoden. Als onze missie vroeger volledig door de kerk werd gefinancierd (via de collectes van Vasten en Advent), heeft de erosie van het parochiale publiek geleid tot een vermindering van middelen. Vandaag moet onze ngo zijn toevlucht nemen tot een financiering door de overheid, hetgeen de facto inhoudt dat rekening wordt gehouden met de criteria die worden opgelegd door overheidsprogramma's. Bepaalde beperkingen zoals kwaliteitsverbetering, verantwoording en transparantie, professionalisering zijn, hoewel veeleisend, consistent met de missie die ons is toegewezen door de kerk en kunnen daarom potentieel worden omgezet in kansen. De mogelijkheid om op de best mogelijke manier te handelen ten opzichte van onze stakeholders (werknemers, vrijwilligers, donoren, partners) en vooral, uiteindelijk, de uitgestotenen. Degenen die ons kompas blijven, onze gids. Ons baken is steeds altijd om onze vrijheid van meningsuiting te waarborgen en een actieve tegenmacht te blijven. Aan de andere kant is de logica van concurrentievermogen waarin Ngo's worden gezet onhoudbaar gezien de vele uitdagingen van onze tijd, waarvan de klimaatuitdagingen deel uitmaken.
3. 3. Tot slot zou ik willen ingaan op het **concept van toewijding** dat in onze ogen constitutief is voor het christelijk geloof en daarom ook voor de missie van onze EF-AVE-organisaties. Laten we de definitie van Jean Ladrière, filosoof en professor aan de UCL nemen: "Betrokkenheidsgedrag is een soort houding die bestaat uit het actief aannemen van een situatie, een stand van zaken, een bedrijf, een lopende actie. Het verzet zich tegen de houding van terugtrekking, onverschilligheid, niet-participatie. Het moet natuurlijk worden vertaald in daden, maar als gedrag identificeert het zich niet met een bepaalde handeling, het is eerder een stijl van bestaan, een manier om zich te verhouden tot gebeurtenissen, tot anderen, tot zichzelf"¹⁰⁸

« EEN VERWELKOMEND « WIJ » ZEGGEN, OF HOE EEN BAND TE CREËREN.

De laatste verkiezingsresultaten geven ons een waar maar gedeeltelijk beeld van onze huidige samenleving: angst voor de toekomst,

¹⁰⁷ MOLITOR, Michel. *Christianisme et résistance*. Janvier 2017.

¹⁰⁸ Jean Ladrière, "Engagement",

<http://www.universalis.fr/encyclopedie/engagement/>

terugtrekking, vermoeidheid met betrekking tot de politiek ...Hiermee zou men vergeten de te spreken over het zeer groot aantal persoonlijke beslissingen die zich richten tot de andere die verschillend is en uitgesloten. Ik denk bijvoorbeeld aan deze tientallen mensen, families die hebben besloten de "sans papiers" van het Maximilian Park te verwelkomen, en zich zo moedig buiten de wet plaatsen, maar aan de kant van de rechtvaardige. Wanneer deze persoonlijke beslissingen samenkomen, worden ze collectieve kracht ... individualisme is niet langer dominant. Extreem rechts verliest terrein.

Dit jaar is onze adventscampagne geïnspireerd op het boek van de Franse journalist Edwy Plenel (2016) " Dire nous. Contre les peurs et les haines, nos causes communes ", ("Wij" zeggen. Tegen angsten en haat, onze gemeenschappelijke doelwitten) een boek dat ons uitnodigt om na te denken over het " Wij zeggen". Om samen op pad te gaan, met de zorg om de meest kwetsbaren, omwille van de meest fragiele, om ons los te rukken uit de verdeeldheid, om de logica "zij tegen ons" versus "ons tegen hen" te laten verdwijnen, om een "wij" uit te spreken van gelijkheid, van mensheid...

Want daarin ligt een dubbele uitdaging voor de kerk: een band creëren en, in deze tijden van twijfel, steeds weer en opnieuw aanmoedigen om zich te engageren, omdat dat is uit zichzelf een drager van zin. Zoals de Argentijnse essayist Michel Benasayag ons herinnert: "Mijn inzet is op zichzelf een daad van rechtvaardigheid».

Axelle Fischer

Secretaris generaal van « Entraide & Fraternité » en van « Action Vivre Ensemble »

Leuven, november 2019

DE MISSIE VOLGENS DE VISIE VAN PAUS FRANCISCUS

Brussel, 21 november 2019

INLEIDING

I/ UITNODIGING TOT EEN MISSIONAIRE TRANSFIGURATIE

A – DE VREUGDE VAN CHRISTEN ZIJN OPNIEUW ONTDEKKEN

B – ANDER BEGRIP VAN DE MISSIE

C – HET MISSIONAIRE VELD VANDAAG

II/ POSTURES IN DE MISSIONAIRE PASTORAAL

A – OP HET PAD NAAR EEN PASTORALE CONVERSIE VAN DE MISSIE

B – AANDACHT VOOR BEPAALDE VERVORMDE AFBEELDINGEN VAN DE
MISSIE

C – NAAR EEN PRECISIE OVER DE AARD VAN DE MISSIE

III/ DE MISSIE VAN DE KERK: EEN KERK ZIJN "IN UIT GAAN»

A – MISSIONAIRE ROEPIING VAN DE GEDOOPTEN

B – DE ROEPING VAN DE MISSIONAIRE LEERLING VANDAAG UITOEFENENE

C – PLAATS VAN DE PAUSELIJKE MISSIONAIRE WERKEN

BESLUIT

888

888888888888888888888888888888888888

888

8

INLEIDING

Om te spreken over de visie van de paus op de missie van de kerk, moet men hem hebben gelezen of naar hem hebben geluisterd in zijn diepe overtuigingen over die vraag door middel van terugkerende woorden, zijn geschriften wortel vinden in een rijke en lange ervaring, een zorgvuldige observatie van de sociale realiteit en een diepe meditatie over de aard van de kerk.

Met betrekking tot de missie, is de Post-Synodale Apostolische Aansporing '*Evangelii Gaudium*' een belangrijk document waarin de hele visie van paus Franciscus in compendium bevat is, die acht maanden en elf dagen na zijn verkiezing als opvolger van Petrus werd vrijgegeven op 13 maart 2013. Het allereerste magisterium document van paus Franciscus, lijkt net als zijn programma discours te zijn waar zijn project wordt blootgesteld, althans het project dat hem toevertrouwd is door Diegene van wie hij Vicaris is, alle grote punten op de manier waarop hij van plan is zijn pontificaat uit te oefenen, de kerk te leiden in haar roeping en missie, de kudde die hem is toevertrouwd te hoeden, elke christen te helpen zijn identiteit op een bevredigende en vervullende manier te beleven

In feite leidt de context van het verschijnen van dit document ons ertoe te hopen daar de sterke ideeën te vinden die de visie van de paus vertalen over de missie van de kerk waarvan hij de universele herder is. Dit document werd inderdaad gegeven in Rome, nabij St. Petrus, aan het einde van het Jaar van het Geloof, op 24 november 2013, Plechtigheid van **Onze Heer Jezus Christus, Koning van het Universum**. Deze datum was geen toevallige keuze. Het geloof van de christen is een geloof in Jezus Christus dat goed nieuws is voor de redding van de wereld. Dit Nieuws door Jezus Christus vertegenwoordigd is gelukkig omdat het de Bron is van redding, en moet de oren van elke mens bereiken, van elke generatie, overal tot aan het einde van de aarde, in de meest verre uithoeken en plaatsen, in voor en tegenspoed, te allen tijde tot het einde van de tijden.

Bovendien komt deze zogenaamde post-synodale apostolische vermaning na een bijzonder synode **waarvan het de sporen draagt**: de Xini^x Gewone Algemene Vergadering van de Synode van Bisschoppen van 7 tot 28 oktober 2012, met het thema "De nieuwe evangelisatie voor de overdracht van het christelijk geloof". Na te hebben geluisterd naar de Geest die de tekenen van de tijd helpt te herkennen, hebben de bisschoppen nagedacht over de manieren en middelen om

het evangelie aan de wereld van deze tijd te verkondigen, om de missionaire roeping van de Kerk nieuw leven in te blazen. Dit document kan niet het niet meest geschikt zijn voor het opsporen van de visie van paus Franciscus op de missie van de kerk, maar een visie die een weerspiegeling is van het hele bisschoppelijke college dat de aansporing heeft aanbevolen en waarvan het de woordvoerder is. *"Ik aanvaardde met genoeg de uitnodiging van de Synodevaders om deze Aanmaning te schrijven. Daarbij verzamel ik de rijkdom van het werk van de Synode. Ik heb ook verschillende mensen geraadpleegd en ik ben ook van plan mijn zorgen te uiten op dit concrete moment van het evangelisatiewerk van de kerk.* 16. (EG 16). " Inderdaad, dit lange document *Evangelii Gaudium*, dat veel van de voorstellen van de Synode van Bisschoppen over de nieuwe evangelisatie citeert, *gaat over de proclamatie van het evangelie in de wereld van vandaag* en alle christenen worden uitgenodigd het zich eigen te maken om de vreugde van hun persoonlijke ontmoeting met Christus te herontdekken en strek de handen uit de mouwen te steken voor een nieuwe missionaire dynamiek. De paus zelf geeft zijn doel aan: *"De vreugde van het evangelie vult het hart en het hele leven van degenen die Jezus ontmoeten ... In deze aanmaning wil ik de trouwe christenen aanspreken, hen uitnodigen voor een nieuw evangelisatiefase gekenmerkt door deze vreugde en paden aangeven voor de opmars van de kerk in de komende jaren"* (EG 1).

Voor dit doel is de visie van de Heilige Vader op de missie van de kerk al duidelijk. Deze visie zal doorlopend worden verduidelijkt, gedetailleerd of becommentarieerd in andere van zijn daaropvolgende interventies, zijn geschriften en woorden en op een meer directe en beknopte manier in een laatste document uitgebracht op 5 november laatstleden, getiteld " ***Senza di Lui non possiamo far nulla, Essere missionari oggi nel mondo***", wat betekent: « *Zonder Hem kunnen we niets doen, vandaag zendelingen zijn in de wereld.* »

Het gaat over een interview gegeven aan Gianni Valente, een journalist en redacteur bij Agentschap Fides, een informatieorgaan van de Pauselijke Missionaire Werken. Het resumeert perfect de visie van paus Franciscus op de missie zoals ze wordt voorgesteld in *Evangelii Gaudium*, en diende ook als basis voor deze presentatie, die rond drie assen zal worden verwoord. Vertrekkend van de uitnodiging voor een zendelingstransfiguratie, zal hij er de attitudes van afleiden die nodig zijn voor een pastorale zending vooraleer te komen tot een

schets van het portret van de zending van de kerk van vandaag zoals de paus het opvat.

I/ UITNODIGING TOT EEN MISSIONAIRE TRANSFORMATIE

De kerk is op pad en in voortdurende beweging, omdat ze een dringende missie uitvoert waarvan de vervulling een herziening en een permanente bekering vereist, rekening houdend met de vele veranderingen waarvan de wereld het object is en die om reflectie, aanpassing vragen, en goedkeuring van nieuwe strategieën. Paus Franciscus, die de weg volgt van de synodale vaders, en die zich de woorden toe-eigent van een altijd opvallend nieuws van paus Paulus VI die nog steeds actueel zijn, roept krachtig op tot een vernieuwing die de hele kerk aangaat

«'De tijd is rijp voor de kerk om haar zelfbewustzijn te verdiepen en te mediteren over haar mysterie. Uit dit verlichte en actieve bewustzijn vloeit een spontaan verlangen voort om het ware beeld dat die Kerk vandaag brengt te confronteren met het ideale beeld van de Kerk, zoals Christus het zag, het wilde. Uit deze confrontatie komt een vrijgevig en als het ware ongeduldig verlangen naar vernieuwing voort, dat wil zeggen een correctie van de gebreken die dit bewustzijn, door zichzelf te onderzoeken in het licht van het model dat Christus ons heeft achtergelaten, aan de kaak stelt en verwerpt»¹⁰⁹. (E G 26). Het gaat over een missionaire hervorming van de kerk.

A / DE VREUGDE VAN HET CHRISTEN ZIJN OPNIEUW ONTDEKKEN HRÉTIEN

Een van de eerste hervormingen die de paus van de missie van de kerk verwacht, is de herontdekking van de vreugde. Om tot dat punt te komen, heeft hij iets geconstateerd.

¹⁰⁹ Paul VI, Lett. enc. *Ecclesiam suam* (6 août 1964) nn. 10-12.

Vanaf het begin van de aanmaning Evangelii Gaudium geeft de paus zijn intentie aan, waaruit zijn pontificaat zal bestaan: **om elke christen uit te nodigen voor een nieuw evangelisatiestadium gekenmerkt door vreugde**. Deze bewering suggereert dat de vorige fase werd gekenmerkt door de afwezigheid of nostalgie van vreugde. Uit zorgvuldige observatie blijkt inderdaad dat het leven van de mensen gevuld is met een innerlijk verdriet dat vanuit het hart van de mens komt. In plaats van het te ontwortelen, zijn rijkdommen en genoegens er eerder de oorzaak van. De paus merkt op dat de verre oorsprong die dit verdriet voortdurend voedt, egocentrisch leven is, zijn eigen belangen, geen openheid of impuls voor anderen, nog minder voor God, de bron van ware vreugde. *“Het grote risico van de wereld van vandaag, met zijn veelvuldig en overweldigend aanbod van consumptie, stelt de paus, is een individualistisch verdriet dat voortkomt uit het gevestigde en gierige hart, uit de zoektocht naar oppervlakkige genoegens, uit geïsoleerd bewustzijn. Wanneer het innerlijke leven zich in zijn eigen belangen opsluit is er geen ruimte voor anderen, de armen komen niet meer binnen, we luisteren niet langer naar de stem van God, we genieten niet langer van de zoete vreugde van zijn liefde, het enthousiasme om goed te doen klopt niet meer in het hart.”* (E G 2).

En wat eigenaardig en absurd lijkt, is dat zelfs christenen de neiging hebben om zo verdrietig in hun hart te zijn. *« Velen bezwijken eraan, merkt de paus op en veranderen in geërgerde, ontevreden, levenloze mensen ... Er zijn christenen die een vasten-uitstraling lijken te hebben zonder Pasen.* (EG 6). Dit lijkt verrassend, omdat een christen die echt geworteld is in Jezus, in principe in principe niet anders zou kunnen dan een drager van vreugde zijn, deze besmettelijke vreugde die zich verspreidt. Een christen zonder vreugde is een christen zonder Christus, dus een niet-christen, en omdat hij van huis, van de bron is weggetrokken, verloor hij de vreugde zoon of dochter van God te zijn.

In feite is een christen iemand die Jezus heeft ontmoet en die daarom een hart moet hebben gevuld met de vreugde van het goede nieuws dat bevrijdt van zonde, droefheid, innerlijke leegte, isolatie. Nadat hij in zijn leven de Christus heeft aanvaard met wie de vreugde voortdurend wordt vernieuwd, begrijpt of moet de christen die van deze vreugde is voorzien, de urgentie van zijn missie begrijpen, namelijk anderen laten profiteren van de onuitputtelijke leven gevende vreugde en, om anderen het geluk te doen ontdekken om de Bron van vreugde, Jezus, te ontmoeten. Deze verantwoordelijkheid, die niet nieuw is, moet worden

begrepen met enthousiasme en dynamiek doordrenkt met vreugde. En volgens deze logica is een trieste christen nog geen christen. Vreugde is constitutief voor het christelijke leven. Je kunt niet christen zijn en toch vol zitten met alles wat je verdrietig maakt.

« ... een evangelist, zal paus Franciscus zeggen, kan niet constant met een begrafenishoofd rondlopen. Laten we de ijver, de zoete en troostende vreugde van evangelisatie terugvinden en vergroten, zelfs wanneer men in tranen moet zaaien. Moge de wereld van onze tijd die zoekt, soms in angst, soms in hoop, om het Goede Nieuws ontvangen, niet van droevige en ontmoedigde evangelisten, ongeduldig of angstig, maar van dienaren van het evangelie van wie het leven straalt van ijver en die voor het eerst de vreugde van Christus ontvingen. »¹¹⁰ (EG 10).

Natuurlijk erkent de paus dat vreugde niet altijd permanent is en niet in alle omstandigheden van het leven op dezelfde manier wordt ervaren. Er zijn soms erge situaties om mee te maken. Maar de christen mag zijn vreugde nooit laten uitgaan.

Het goede nieuws dat aan de wereld wordt gebracht die zijn redding ontvangt, is een reden voor vreugde, een bron van vreugde om overal te weergalmen.

De ontmoeting met Jezus is op zichzelf een bron van onuitputtelijke vreugde. Hierin is vreugde inherent aan de identiteit van de christen, discipel van Jezus Christus. Iemand die een wedstrijd, een race, een competitie, een spel heeft gewonnen, is van nature vol vreugde. Laten we eens kijken wat er gebeurt op de speelplaatsen, in stadions tijdens voetbalwedstrijden. Het winnende team wordt overspoeld met vreugde, samen met hun supporters, hun regio, hun land ... We rennen, we springen, we schreeuwen, we dansen, we douchen met champagne; de jubelende straten zijn gevuld met bruisen en uitzinnige manifestaties; we feesten, we verliezen een beetje zelfbeheersing, we stromen over van een enorm geluk, onbeschrijflijk. En dat allemaal voor het verkrijgen van een beker die de trots van een ogenblik geeft. Een christen, een gedoopte persoon is op zichzelf meer dan een winnende speler, een winnend team; zijn vreugde moet worden vermenigvuldigd tot in het oneindige, zijn hele leven moet worden gevuld met een besmettelijke vreugde die alles op zijn doortocht op een natuurlijke manier

¹¹⁰ Paul VI, Exhort. Apost. Evangelii nuntiandi (8 décembre 1975), n. 80.

overstroomt. Inderdaad, hij is niet de getalenteerde in een spel, een plezier voor de afleiding, hij is niet de winnaar van een trofee, een lauwerkrans, een gouden beker die eenmaal verkregen, tot niets meer dient. Een christen is iemand die een schat van onuitsprekelijke waarde heeft gewonnen, de sleutel tot geluk, niet alleen voor dit leven maar ook en vooral voor het komende leven. Hij is een getalenteerde persoon in de kunst van het zoeken naar geluk, object van alle menselijke racen. Hij heeft in hem de bron van vreugde, van echt geluk: JEZUS CHRISTUS.

De paus nodigt je uit om je terug te trekken uit jezelf en te communiceren, om uit jezelf te traden naar anderen. Want, zegt hij: *«Het leven neemt toe wanneer het wordt gegeven en het verzwakt in isolatie en gemak. In feite zijn degenen die het meeste voordeel halen uit het leven degenen die veiligheid opzij zetten en gepassioneerd zijn over de missie van het communiceren van het leven aan de wereld.»*¹¹¹ » (EG 10).

De weldaden van de ontmoeting met Jezus en zijn evangelie zijn immens en we kunnen de vreugdevolle impuls niet weerhouden om er met anderen over te praten. Zo is reeds de oorsprong van de missie. Dit is al de oorsprong van de missie. Na de aankondiging van de engel vertrekt de Maagd vreugdevol naar haar nicht Elizabeth (Lk 1:39); Andreas kondigt Jezus aan zijn broer Simon aan (Joh. 1, 40); Philippus brengt Nathaniël (Joh 1 45), de samaritaanse vrouw alarmeert haar hele dorp (Joh 4, 4s). De ontmoeting met Christus stuwt voort op de wegen van de missie. Het is een uitnodiging aan alle gedoopte mensen om hun ontmoeting met Christus opnieuw te lezen en te zien in hoever hij geraakt is in relatie tot zijn vreugde en zijn missie.

B / ANDER BEGRIP VAN DE MISSIE

Tijdens de grote periode van uitbreiding van het christendom in de negentiende tot het begin van de twintigste eeuw werd de missie opgevat als ver weg van huis gaan om het evangelie te verkondigen aan degenen die het nog niet hadden gehoord. De missie was er om taalkundige, psychologische, sociale, culturele en

¹¹¹ Vème Conférence générale de l'épiscopat latino-américain et des Caraïbes, Document d'Aparecida (29 juin 2007), n. 360.

religieuze grenzen te overschrijden. De missie was er eerst en vooral er **om de grens tussen geloof en zijn afwezigheid te overschrijden**.

Systematisch werd missie gezien als een realiteit die zich ergens anders afspeelt, ver van het zendingsland, in nieuw ontdekte gebieden, Azië, Afrika, Amerika, Oceanië.

Maar tegenwoordig, natuurlijk dankzij de apostolische en heroïsche ijver van deze ervaren zendelingen, heeft het evangelie overal ter wereld wortel geschoten, wat betekent dat er in bijna elk land kerken zijn die het evangelie verkondigen om zich heen; en de zendelingen die het evangelie aankondigen, komen overal vandaan en gaan overal naartoe. Bijna elk land dat zendelingen ontvangt, stuurt ze op haar beurt uit! Er zijn christenen en zendelingen op elk continent. Dit betekent dat zelfs de landen van de oude christelijke traditie die de zendelingen uitzonden, op hun beurt zendingsvelden werden. Het is waar dat missie altijd betekent uitgaan, vertrekken, je huis verlaten. De missie doet nog steeds denken aan de afstand, de afstand tussen de gezant en de ontvanger. Maar vandaag realiseren we ons dat afstand nabijheid niet uitsluit, we kunnen thuis een zendeling zijn. Bovendien, in het besef dat elke christen een zendeling is, begrijpen we dat de missie niet alleen ligt in het naar het buitenland gaan, zeer lange afstanden afleggen door de lucht en over de oceanen, om een afgelegen bestemming te bereiken, ongebruikelijk, gevaarlijk.

Paus Franciscus herinnert ons eraan dat vertrekken op zich niet het niet het doel is van de missie. « *Om Jezus te volgen en het Evangelie te verkondigen, komen we uit onszelf en uit onze eigen realiteit, maar dan moeten we ook "blijven", blijven op de plaatsen en in de situaties waarin de Heer ons laat landen. Anders kan zelfs de missie een voorwendsel worden voor spiritueel toerisme vermomd als apostolaat, of een bezig houden om zijn onvermogen te sussen om stabiel en zonder agitatie te blijven.* » (SL p. 89).

Wie op zending gaat, in welk type missie dan ook, doet een mooi en goed werk als hij een hart heeft dat in geduld kan worden gevormd. Als hij erin slaagt om naar beneden te komen en zich bijna te verbergen in het dagelijkse leven van een volk, van de mensen naar wie hij is gestuurd. Het gaat er niet om zendingsanimatie te doen alsof het een baan is, maar om samen te leven met anderen, in hun eigen

tempo te zijn, hen te proberen te begeleiden door stap voor stap met hen te leren lopen.

Al deze nieuwe realiteiten deden ons denken aan een nieuwe manier om een zending te zijn, om de evangelisatieopdracht te vervullen.

C – HET MISSIONAIRE VELD VANDAAG

Een nieuwe manier om de missie uit te oefenen wordt gesuggereerd door de uitdrukking "nieuwe evangelisatie³, waarvan de opdracht niet alleen de verantwoordelijkheid is van enkele specialisten. De nieuwe manier om de missie te volbrengen omvat alle gedoopte en vindt zijn grond voor realisatie op drie niveaus, volgens de bisschoppen verenigd in de Synode die zijn naam draagt.

- Het eerste niveau is het terrein van de **gewone pastorale zorg**, het domein *ad intra*, ten gunste niet alleen van de gelovigen van de zondagen die regelmatig de Gemeenschap bezoeken, maar ook van de gelovigen die, hoewel geanimeerd door een intens en oprecht katholiek geloof, uitgedrukt op verschillende manieren, toch niet regelmatig deelnemen aan de mis of aan het parochieleven. Deze gewone pastorale zorg is gericht op de **groei van gelovigen**, om hen altijd beter te helpen en met hun hele leven te antwoorden op de liefde van God.

- Het tweede niveau is het domein van de **gedoopte die niet aan de vereisten van de doop beleven**. Het is dit niveau dat ik mezelf toesta om *inter-gentes* te noemen. Als een barmhartige en zorgzame moeder *engageert de kerk zich voor diegenen* die 'niet-praktiserende christenen' worden genoemd en die **een bekering** beleven die hen de vreugde van het geloof en het erlangen om zich met het evangelie te engageren.

Het derde en laatste niveau is het *ad gentes*-domein, gewoonlijk erkend als een plaats van uitmuntendheid voor de missie van evangelisatie, het domein van degenen **die Jezus Christus niet kennen of hem altijd hebben geweigerd**. Velen van hen zoeken God in het geheim, gedreven door heimwee naar zijn gezicht, zelfs in landen van de oude christelijke traditie, en in dit geval blijft de

missie *ad gentes*, omdat er altijd een overschrijding is van grens tussen geloof en zijn afwezigheid.

Er is altijd afstand, maar afstand die nabijheid niet uitsluit. Hierin is de missie niet bepaald naar gelang het aantal afgelegde kilometers. Evenmin wordt het bepaald in verband tot het verschil tussen de taal, de natie, het ras, van de missionaris en cultuur en de taal, de natie, het ras, de cultuur van de mensen dat hij vervoegt. **De missie wordt in de eerste plaats gedefinieerd in verband tot de inhoud, maar inhoud die een afstand moet overbruggen die, eens te meer, nabijheid niet uitsluit.** Wat de missie van de kerk betreft, als er dan een afstand is, is er inderdaad een afstand tussen de gezant en degene die spiritueel ver verwijderd is van Jezus, en wie ver van Jezus is, kan dicht bij zijn buurman zijn. En paus Franciscus herinnert er ons zo goed in EG 15 15 als hij *Redemptoris Missio* n° 34 citeert en schrijft: « *Johannes Paulus II nodigde ons uit om te erkennen dat "het noodzakelijk is gespannen te blijven voor de aankondiging » **aan hen die verwijderd zijn van Christus**, « want dat is de primaire taak van de kerk »¹¹². De roeping van de kerk is om Christus te verkondigen aan hen die ver van Jezus Christus zijn. Maar iemand kan bij Jezus zijn en toch van hem verwijderd zijn. « *Het is niet door tegen mij te zeggen, 'Heer, Heer', dat we het Koninkrijk van de Hemel zullen binnengaan, maar door de wil te doen van mijn Vader die in de hemel is ...* » (Mt 7, 21s). Daarin is de missie *ad intra* noodzakelijk.*

Bovendien is de missie niet alleen gedefinieerd in verhouding tot de gentes als vreemde naties, nieuwe volkeren die zich aan de grenzen van de wereld bevinden. De "van alle naties discipelen maken" (Mt 28:19) sluit de natie of de plaats waar de gezant behoort niet uit. Jezus zei: "U zult mijn getuigen zijn in Jeruzalem, in heel Judea en Samaria, en tot aan de einden der aarde. » (Handelingen 1, 8). Wat betekent dat de getuigenis moet gebracht worden ter plaatse in de stad Jeruzalem en in de andere delen van Judea, de missie moet worden volbracht. De missie wordt gedefinieerd in verhouding tot de gentes voor zover het heidenen zijn, dat wil zeggen simpelweg, **mensen die de God van Abraham, Isaac en Jacob niet kennen of niet herkennen, de God van Jezus Christus**. Zelfs in de tijd van Jezus kan men uit Jeruzalem komen en heidens zijn, men kan de besneden Jood zijn en toch als heidens beschouwd worden, met andere woorden, men kan zich laten dopen en terugvallen in het heidendom. Mt 18, 15-17 vertelt ons: "Als **je broer** zondigt, ga hem opzoeken en neem hem apart, als hij weigert naar je te luisteren, als hij weigert naar twee of drie getuigen

¹¹² Lett. enc. *Redemptoris missio* (7 décembre 1990), n. 34.

te luisteren, als hij weigert om zelfs naar de gemeenschap te luisteren (de ecclesia), dat het voor u zij als de heidenen en de tollenaar ", Matthew en Zacheüs maakten hier deel van, hoewel ze Joden waren, zonen van Abraham).

(Handelingen 1, 8).

Kortom, de visie van de paus op deze missie is gekoppeld aan de verschillende veranderingen die de wereld doormaakt. De paus herinnert ons eraan dat, om haar rol van missionaris in de wereld van vandaag te volbrengen, de kerk zelf en dus ook de christen, de zendeling, niet alleen een nieuw begrip van de zending nodig heeft, maar ook een bekering van een zekere mentaliteit in verband met zijn missie.

Paus Franciscus bevestigt zijn leergezag met vasthoudende bezegelingen over de aard van de zending van de kerk, maar hij zal ook aandringen op het gedrag dat daaruit voortvloeit.

II / POSTURES IN DE MISSIONAIRE PASTORAAL

Met de huidige opvatting van de aard van de missie van de kerk, wordt het noodzakelijk om te kiezen voor een vorm van evangelisatie-missie 'die de nieuwe manieren belicht om zichzelf in verband te brengen met God, met anderen en met de wereldomgeving, en die fundamentele waarden opwekt. (EG 74).

A – OP WEG NAAR EEN PASTORALE BEKERING VAN DE MISSIE

De paus wil dat alle gemeenschappen de nodige inspanningen leveren om het pad van pastorale en missionaire bekering te bewandelen, die de dingen niet kunnen laten zoals ze zijn. Hij dringt er bij alle christenen in alle delen van de aarde op aan om een 'permanente staat van zending' te vormen, om van een pastorale zorg van eenvoudig behoud naar een pastorale zendeling te gaan. (EG 25).

De andere kerkelijke instellingen, basisgemeenschappen en kleine gemeenschappen, bewegingen en andere vormen van associaties, elke specifieke kerk, alle parochies, worden opgeroepen om een missionaire pastorale bekering aan te gaan die durf en creativiteit vereist om het comfortabele pastorale criterium te verlaten van "dat hebben we altijd gedaan" onder leiding van de

bisschoppen, in een wijs en realistisch pastoraal onderscheidingsvermogen (EG 33)

« Ik stel me een zendingskeuze voor die in staat is om alles te transformeren, zodat gewoonten, stijlen, tijdschema's, taal en elke kerkelijke structuur een geschikt kanaal worden voor de evangelisatie van de wereld van vandaag, meer dan voor zelfbehoud. De hervorming van de structuren, die pastorale bekering vereist, kan alleen in deze zin worden begrepen: dat ze allemaal meer missionaris worden, dat de gewone pastoraal in al zijn instanties uitgebreider en opener wordt, dat het de pastorale agenten in constante houding van "exit" behoudt » (EG 27)

De rol van de bisschop in deze bekering is overheersend. Zijn missie is het bevorderen van een dynamische en missionaire gemeenschap met de droom om iedereen te bereiken (zie EG 31).

B – AANDACHT VOOR BEPAALDE VERVORMDE AFBEELDINGEN VAN DE MISSIE

- De missie moet niet geobsedeerd zijn door de onsamenhangende overdracht van een veelheid aan doctrines die we met geweld proberen op te dringen (SL p. 35).
- De missie is geen georganiseerde show om met trots en tevredenheid te vertellen hoeveel mensen hadden deelgenomen dankzij onze propaganda.
- De missie is geen proselitisme, omdat het er niet in bestaat de kerk te laten groeien door alles op een overtuigende toespraak te richten. In EG legde de Heilige Vader uit dat als christenen de plicht hebben om het evangelie te verkondigen zonder iemand uit te sluiten, ze dit niet moeten doen "om als het ware een nieuwe plicht op te leggen, maar om een vreugde te delen, om een mooie horizon aan te geven, om een aantrekkelijk banket aan te bieden." (cf. EG 14). Hij zegt het explicieter toen hij op 29 mei de leden van het Pontificaal Instituut van de Missions Etagères op 29 mei toesprak: « Verwar evangelisatie niet met proselitisme. "Evangelisatie is het getuigenis van Jezus Christus, die stierf en verrees. Hij is het die aantrekt. Dit is de reden waarom de kerk groeit door aantrekking en niet door proselitisme, zoals Benedictus XVI¹¹³. zei (EG 14) Maar deze verwarring komt een beetje van een politiek-economische opvatting van 'evangelisatie', die niet langer een evangelisatie is. En dan de aanwezigheid, de concrete aanwezigheid, waardoor men je afvraagt waarom je zo bent. Dan verkondigt u Jezus Christus. Het gaat er niet om nieuwe leden te zoeken voor deze 'katholieke samenleving', nee. Het is om Jezus te laten zien: dat hij zich toont in

¹¹³ Benoît XVI, Homélie de l'Eucharistie d'inauguration de la Vème Conférence générale de l'Épiscopat latino-américain et des Caraïbes (13 mai 2007), Aparecida, Brésil.

mijn persoon, in mijn gedrag; en door mijn leven ruimtes opent voor Jezus. Dat is evangeliseren.»¹¹⁴

De redenen voor deze waarschuwing zijn terug te vinden in een andere vorm in het interview over de missie: *"Proselitisme scheidt Christus en de Heilige Geest van de missie, zelfs als het beweert te spreken en te handelen in de naam van Christus* legt de paus uit. Het is altijd van nature gewelddadig, zelfs als het zich verbergt of handschoenen gebruikt. Het kan niet tegen de vrijheid of vrijgevigheid zijn waarmee geloof kan worden overgedragen door genade, van persoon tot persoon " (SL p. 41).

Missie bestaat niet in heen en weer gaan, of in de oren van anderen te hameren wat met het christendom wordt bedoeld, wat slecht of goed is en wat moet worden gedaan of niet gedaan om al dan niet naar de hel te gaan of naar het paradijs. (SL p 48). Paus Franciscus wijst erop dat *"de letterlijke herhaling van de aankondiging op zichzelf niet effectief is en zelfs zou kunnen vervallen in het niets als de mensen tot wie deze is gericht de gelegenheid niet hebben om de tederheid van God jegens hen, zijn helende barmhartigheid te ontmoeten en vooraf op enigerlei wijze te proeven.* (SL p. 47)"

- De missie is geen kwestie van programma, van het realiseren van een intentie door het punt te vormen, of de rug te rechten. Het is geen kwestie van proberen te overtuigen, te redeneren, te dwingen, druk uit te oefenen. (SL p. 28)

- De missie bestaat niet uit onze intenties, onze methoden, onze impulsen en onze initiatieven, het is gebaseerd op de kunst om ons te laten leiden door degene die zei: « *Zonder mij kunt u niets doen.* » (SL p. 36)

De missie is niet anderen belegeren met apologetische toespraken, om luid en boos de waarheid van Openbaring op het gezicht van anderen te spugen.

-

- De missie gaat nog minder over het stenigen van anderen met waarheden en leerstellige formules. (SL p. 43) In dit perspectief vraagt de paus dat, *we de mogelijke stadia van groei van de mensen die zich dag na dag opbouwen zouden vergezellen, zonder de waarde van het evangelische ideaal te verminderen.* Bijgevolg herinnert hij de priesters eraan « *dat de biechtstoel geen martelkamer*

¹¹⁴ Aux membres de l'Institut Pontifical des Missions Étrangères, le 29 mai 2019.

moet zijn, maar de plaats waar de barmhartigheid van de Heer ons stimuleert om het goede te doen dat mogelijk is » (EG 44).

C – NAAR EEN PRECISIE OVER DE AARD VAN DE MISSIE

- De missie is getuigen, niet van iemands eigen voordeel voor zichzelf, maar van het werk dat Christus en de Geest daadwerkelijk in zijn leven hebben volbracht (SL p. 36),

- De missie is onze kwetsbaarheid als kleivaten te herkennen, maar die God vragen om hun gebaren vruchtbaar te maken, zoals hij wil en wanneer hij wil. In dit verband, verwijzend naar de fouten uit het verleden, herinnert de paus eraan dat het noodzakelijk zal zijn aandachtig te blijven om elke vorm van neo-clericalisme en kerkelijk neokolonialisme te vermijden. Dat wil zeggen, alert zijn op alles wat de missie op om het even welke manier voorstelt als een vorm van ideologische kolonisatie, zelfs als deze wordt gemaskeerd. Het is alleen een kwestie van Christus voor te stellen en zeggen dat er zelfs vandaag de dag de mogelijkheid bestaat om hem te volgen. Om zich te onthouden van alle systemen, alle vormen van aankondiging die zichzelf onder alle voorwendselen proberen op te leggen (SL p.87); nederig handelen, in een geest van gemeenschap, zonder het vermoeden om plichten en verboden voor vandaag en voor de toekomst te willen opleggen. (SL p. 95).

In dit perspectief, als antwoord op een vraag over globalisering die een feit is in de geschiedenis van de wereld van vandaag, erkent hij dat globalisering op zichzelf geen kwaad is. Bepaalde fenomenen die daarmee verband houden, hebben zelfs betrekking op de missionaire roeping van de christen, omdat ze nieuwe mogelijkheden bieden voor de verkondiging van het evangelie. Met migratiebewegingen bevinden de gedoopte zich op plaatsen zonder lokale christelijke gemeenschappen, mensen die nog nooit van Christus hebben gehoord, bevinden zich in christelijke gebieden. Maar globalisering kan een bedreiging worden als het wordt bepleit met de pretentie om alles plat te maken, iedereen gelijk te stellen, alsof het een bol was, en zo de rijkdom en eigenaardigheden van elk volk te onderdrukken. (SL p. 75-76)

- De missie wordt uitgeoefend door aantrekkingskracht. En het is Christus die aantrekt. De zendelingen, de predikers van het evangelie, zegt paus Franciscus, die paus Pius XI citeert, kunne zich moe maken, zweetdruppels laten parelen en zelfs hun leven geven, dit alles zou tot niets dienen, dit alles zal in een diepe leegte vallen als God, met genade, ontrouwe harten niet zou aanraken om ze

volgzaam te maken en ze naar zich toe te trekken "(SL 27-28). Zoals gezegd in Psalm 127: « *Te vergeefs zwoegen de bouwers, tenzij de Heer het huis bouwt; als de Heer de stad niet bewaakt, bewaken de waakzame bewaker te vergeefs* ».

- Missie is om het evangelie te verkondigen, dat wil zeggen om met nuchtere en precieze woorden het getuigenis van Christus te geven zoals de apostelen deden. Het is niet nodig om overtuigende toespraken uit te vinden (SL p. 47);

- De missie is, zoals St. Petrus schrijft (1 Petr. 3:15), rekenschap geven aan de anderen geven van de hoop die in ons is, een hoop, zegt de paus, die schandelijk en dwaas blijft in de ogen van de wereld.

- De missie is om iedereen de middelen ter beschikking te stellen die zijn aangepast om in geloof in Jezus Christus te groeien. "*Er kan geen echte evangelisatie zijn zonder een expliciete proclamatie dat Jezus de Heer is*", en zonder dat er een "*primaat*" is op de proclamatie van Jezus Christus in enige activiteit van evangelisatie" (EG 110).

- De missie is om iedereen de mogelijkheid te bieden om JEZUS CHRISTUS te ontdekken. Een kenmerkend teken van de missie, zegt de paus, is om te fungeren als bemiddelaar en niet als controleurs van het geloof. Bemiddelen, toegang tot Christus vergemakkelijken, geen hindernissen plaatsen voor zijn wil om iedereen te omhelzen, om iedereen te genezen, om iedereen te redden (SL p. 53). « *We gedragen ons vaak als controleurs van gratie en niet als bemiddelaars. Maar de kerk is geen douanehuis, het is het vaderlijke huis waar ruimte is voor iedereen met een moeilijke leven.* » (EG 47). Een concreet voorbeeld: weiger de doop niet aan iemand die erom vraagt, aan de kinderen van ongehuwd moeders of koppels die het religieuze huwelijk niet hebben gesloten, of de kinderen van gescheiden hertrouwde, of volkeren of etnische groepen die als tweederangs worden beschouwd, ongeschikt en niet in staat om een fatsoenlijk niveau van spiritueel en intellectueel leven te bereiken. Dit alles kwam uit bij de synode van bisschoppen over de Amazone.

« *Erkend moet worden dat hoewel sommige van de gedoopte mensen hun eigen lidmaatschap van de kerk niet ervaren, dit ook te wijten kan zijn aan bepaalde structuren en een ongewenst klimaat in sommige van onze parochies en kerken. gemeenschappen, of een bureaucratische houding om de eenvoudige of complexe problemen van het leven van onze volkeren te beantwoorden. Op veel plaatsen is er een overheersing van het administratieve aspect boven het pastorale aspect, evenals een sacramentalisatie zonder andere vormen van evangelisatie.* » (EG 63)

- De missie van de kerk heeft een inhoud, het is JEZUS CHRISTUS. De missie is een menselijk contact, het is het getuigenis van de mannen en vrouwen die tegen hun medereizigers zeggen: ik ken Jezus, ik wil hem u ook graag bekend maken (SL p. 87).

- Wat een missie maakt, is noch de boodschapper noch de ontvanger, het is de boodschap die moet worden doorgegeven en deze boodschap is: JEZUS CHRISTUS

In dit verband herinnert paus Franciscus ons: *"In de Apostolische aanmaning Evangelii Nuntiandi, die mij dierbaar is, heeft Paulus VI er al op gewezen dat er geen evangelisatie is als de naam en de bediening van Jezus van Nazareth niet worden verkondigd."* (SL p. 42).

Met deze duidelijkheid geprojecteerd op het thema van de missie door paus Franciscus, zullen we gemakkelijk kunnen begrijpen wat hij bedoelt met de kerk in exit.

III / DE MISSIE VAN DE KERK: EEN KERK ZIJN IN EXIT

Van nature is de kerk een missie. Ze is in een permanente missie. Deze duurzaamheid in de missie, die de paus vertaalt als de "Kerk in Exit". Deze toestand, verklaart de paus zelf, vloeit voort uit een gebod, uit een bevel van Jezus, toen hij in het evangelie volgens Marcus zijn volk vroeg om de hele wereld over te gaan om het evangelie aan alle mensen te verkondigen. creatie. De kerk is in exit of ze is niet langer kerk. Of ze is een constante prediking of ze is geen kerk. Als de kerk niet naar buiten komt, corrumpeert ze zichzelf, wordt ze gedenatureerd, wordt ze iets anders. Het wordt een spirituele associatie, een multinationale om initiatieven en boodschappen met ethische en religieuze inhoud te lanceren. Niets mis, maar het is niet meer de kerk "

(p. SL p. 15). De kerk, die niet in exit is, is een organisme dat uiteindelijk Christus heeft gedomesticeerd, want men getuigt niet meer van wat Christus doet, maar men spreekt in naam van een bepaald idee van Christus; men plant dingen, men wordt een scenarist van het kerkelijk leven, waar alles gebeurt volgens een vooraf vastgesteld programma en daarom volgens de instructies te volgen. Maar het leidt nooit tot een ontmoeting met Christus. (SL p. 16).

A – MISSIONAIRE ROEPING VAN DE GEDOOPTEN

De Kerk die naar buiten komt is een kerk die zich ervan bewust is een zendingsmandaat te hebben gekregen die haar in een permanente staat van zending zet. Om te zeggen dat de kerk in een permanente staat van zending is of moet zijn, weten we dat dit de kerk is door elk van haar leden, het gaat over elke gedoopte persoon, elke christen. Het is elke gedoopte die in een permanente staat van missie is of moet zijn. *“De Kerk die naar buiten komt is de gemeenschap van missionaire discipelen die het initiatief nemen, die betrokken raken, die begeleiden, die vruchtbaar worden en die vieren.”*

(EG 24).

Net zoals de uitstraling niet bijdraagt aan het licht, draagt de missie niet bij aan het leven van de gedoopte persoon, het is de manifestatie ervan. Missie is de identiteit van de gedoopte. In zijn boodschap voor Wereld dag van de Missie 2019 zei paus Franciscus dat het zendingsmandaat van Christus alle christenen nauw raakt: *« Ik ben altijd een missie; je bent altijd een missie; elke gedoopte man en vrouw is een missie »*. Als christenen zijn wij Gods gezanten voor de wereld. De missie is geïntegreerd met onze identiteit, met andere woorden, een christen die zich niet manifesteert als een missionaris, is geen christen. *“De verkondiging van het evangelie is onlosmakelijk verbonden het feit discipelen van Christus te zijn en is een voortdurende toewijding die het hele leven van de kerk bezielt.”* zei paus Franciscus reeds in zijn brief van de Wereld dag voor de missie in 2013.

Door de clericalisering van pastorale activiteiten lijkt het echter lang geleden dat zending het voorrecht is van priesters, religieuze mannen en vrouwen, of van specifieke en afzonderlijke personen.

« Het zou ongepast zijn, zegt de paus, om te denken aan een evangelisch schema dat wordt gebruikt voor gekwalificeerde acteurs, waar de rest van de getrouwe mensen alleen voorbestemd zouden zijn om van hun acties te profiteren. » (EG 120). Hij keert onlangs terug over hetzelfde onderwerp om te herinneren dat *« de missie valt niet onder de exclusieve bevoegdheid van bepaalde groepen. Niemand, zegt hij, kan aanspraak maken op de exclusieve macht om de zendingsgeest in de kerk levend te houden, alsof de kerk een lijk was om te doen herleven. »* (SL p. 61).

De missie heeft daarom betrekking op elke gedoopte. Door de doop wordt de christen een actief onderwerp van de missie. *« Op grond van het ontvangen doopsel werd elk lid van het volk van God een missionair discipel. Elke gedoopte persoon, ongeacht zijn functie in de kerk en het niveau van zijn onderricht in het geloof, is een actief onderwerp van evangelisatie »* (EG 120). Met deze woorden

nodigt de paus alle gedoopte uit om zijn plaats in te nemen, zich te engageren voor evangelisatie en op een nieuwe manier een protagonist te worden. Er is geen voorwendsel voor zogenaamde incompetentie of arbeidsongeschiktheid *« want als hij echt de liefde van God heeft ervaren die hem redt, heeft de christen niet veel voorbereidingstijd nodig om het te gaan verkondigen, hij kan niet wachten tot hij veel lessen of lange instructies heeft ontvangen »*. De Samaritaanse vrouw biedt ons een voorbeeld, Sint Paulus nog meer. Het leven van de eerste christenen laat het ons zien. De vervolging ontketend nadat het martelaarschap van de diaken Stephen deed vele christenen vluchten uit Jeruzalem om zich te verspreiden in Judea en Samaria, waar *« ze begonnen het evangelie te verkondigen, hoewel ze alleen waren en de apostelen niet bij hen waren, omdat ze in Jeruzalem gebleven waren. Het waren alleen gedoopte en de Heilige Geest geeft hen apostolische moed. »* En de paus eindigt met te zeggen: *« Hier zien we voor het eerst dat de doop voldoende is om een verkondiger van het evangelie te worden »*. (SL p. 23)

Over 'de kerk die naar buiten komt' gesproken, nodigt de paus alle christenen uit om het leven van Jezus Christus aan te bieden. *« Ik geef de voorkeur aan een heuvelachtige, gewonde en vuile kerk die naar buiten is gekomen, in plaats van een kerk die ziek is omdat ze opgesloten is en omwille van het comfort van het vastklampen aan haar eigen veiligheid... Als er iets is dat ons heilige zorgen moet baren en ons geweten moet verontrusten, is het omdat zoveel van onze broeders en zusters leven zonder de kracht, het licht en de troost van de vriendschap van Jezus Christus, zonder een geloofsgemeenschap die hen verwelkomt, zonder horizon van betekenis en leven. Meer dan de angst voor de vergissing, wens ik liever dat ons de angst animeert om ons in te sluiten in de structuren die ons valse bescherming bieden, in de normen die ons omvormen in onverbiddelijke rechters, in de gewoonten waar we ons rustig voelen, terwijl er buiten een hongerige menigte staat, en Jezus die ons de hele tijd herhaalt: "Geef hen zelf te eten (Mc 6, 37) »* (EG 49).

De Kerk die naar buiten, dat zijn al haar zonen en dochters die naar buiten gaan. Maar hoe die staat van buiten gaan beleven?

B – BEOEFEN DE ROEPING VAN MISSIONAIR DISCIPEL

Deze deelname van allen die gedoopt zijn in de missie, **heeft geen speciaal mandaat nodig**, anders dan dat door Christus aan zijn kerk overgelaten. Er is geen behoefte aan een speciale mantel van buitengewone functies voor de gedoopte. *“Als ik in de kerk van “toegewijde leken” hoor, overtuigt deze formule me niet. Als je een gedoopte leek bent, ben je al geëngageerd. De doop is voldoende. Het is niet nodig om zich een tweede doop voor te stellen, een speciale doop gereserveerd voor de categorie “toegewijde leken”.* (SL p. 62). De ontdekking van Christus transformeert en transporteert naar anderen. *“De wereld proberen op te bouwen met je evangelie is niet hetzelfde als het alleen met je eigen verstand te doen. We weten dat het leven met hem veel voller wordt en dat het voor hem gemakkelijker is om voor alles een betekenis te vinden. Dit is de reden waarom een intern enthousiasme leidt tot het bekendmaken, tot evangeliseren.* » (Cf. EG n° 265-266)

Om te leven als een zendeling discipel, is het niet nodig om de toestand van het leven te veranderen. « De gewone toestand is voor allen de plaats waar de missionaire roeping van elke gedoopte persoon kan leven, zegt de paus die, met de woorden van de Constitutie Lumen Gentium eraan herinnert dans de « gewone voorwaarden van het familiale en sociale leven zijn die waarin de gelovigen Christus zichtbaar kunne maken voor de anderen met de getuigenis van hun leven en met het licht van het geloof, de hoop en de liefde. En hij voegt eraan toe: *« Dit is wat het betekent om in een permanente staat van missie te zijn. Het is niet de moeite waard om specifieke initiatieven te organiseren, om speciale mobilisaties uit te vinden. Het is voldoende om in het leven te staan zoals het is, door op een missionaire manier de meest gebruikelijke gebaren te beleven, de meest gewone bezigheden, midden de mensen die de Heer ons laat ontmoeten.*» (SL p. 65-66).

Alle gedoopte worden door God geroepen om te werken aan de heiliging van de wereld op de manier van een gisting, Christus aan anderen manifesterend door hun trouw aan hun roeping als gedoopte, in hun familiaal en sociaal leven en in de uitoefening van hun professionele verantwoordelijkheden. "We moeten de manier vinden om Jezus te communiceren die overeenkomt met de situatie waarin we ons bevinden", zegt paus Franciscus (EG 121). Het betekent dat iedereen, wie hij ook is, op straat kan en moet prediken, op sociale media over Christus kan praten, met een niet-christelijk publiek kan spreken om het evangelie uit te leggen.

Dit veronderstelt dat de gedoopte persoon, geconsacreerd of leek, een wezen is dat intern geünificeerd is, dat wil zeggen, die niet aan de ene kant zet wat zou behoren tot de relatie met God, en aan de andere kant, wat zou behoren tot de relatie tot de wereld. Het besef van deze innerlijke eenheid is belangrijk en primordiaal, zodat in al

onze beslissingen onze christelijke identiteit luider spreekt dan onze menselijke lafheid.

Dus, als middel of manier, kan men ook zijn missie van gedoopte die naar buiten komt beleven, door getuigenis, gebed en broederlijke liefde. De echte gedoopte voert zijn missie ook uit door het werk van het intellect om het geloof te verdiepen en te verlichten, of door een christelijk leven te leiden dat zich voedt met de sacramenten en het evangelie uitstraalt. In feite wordt de gedoopte dagelijks gedragen "om verantwoording af te leggen over zijn geloof aan degenen die het hem vragen". (cf. 1 P 3, 15) overal waar men mensen kan tegen komen : op kantoor, op de werkplaats, op de markt of thuis....Het gaat over een soort verkondiging van het evangelie, een soort rondtrekkende prediking, eenvoudig, als een dagelijkse taak binnen het bereik van elke gedoopte persoon, in het gewone leven, te midden van allerlei mensen, bekend of onbekend, die we geroepen zijn te ontmoeten.

'Het is de informele prediking', zegt de paus, 'die in een gesprek kan worden gerealiseerd, en het is ook wat een zendeling doet wanneer hij een huis bezoekt. Een discipel zijn is de permanente aanleg hebben om de liefde van Jezus bij anderen te brengen, en dit gebeurt spontaan op om het even welke plaats: op straat, op het plein, op het werk, onderweg.(EG 127).

Ten slotte is het op deze manier dat de gedoopte persoon zijn toewijding kan tonen in de kerk omdat hij geroepen is om een diepe zendingsvernieuwing te leven waar iedereen wordt uitgenodigd om over te stappen van een pastorale zorg voor eenvoudig behoud naar een pastorale zending.

Deze betrokkenheid van alle gedoopte in de missie door middel van de meest gewone gebaren, stelt de dimensie van de missie *ad gentes* en het doel ervan niet in vraag. Ten eerste, een gedoopte persoon of een parochiegemeenschap die op een missionaire manier leeft in de meest gewone realiteit van het dagelijks leven, zal meer genegenheid en nabijheid voelen bij alle zendingen die ver weggaan om het evangelie te verkondigen, als hij de "uitgang" ervaart om naar de existentiële periferie van zijn dagelijks leven te gaan.

.En diegene die de gewone realiteiten van elke kerkelijke gemeenschap op een missionaire wijze beleeft is nooit ingesloten in zichzelf, en voelt de roeping van wie geroepen wordt ver van het milieu en de situaties waarin hij geboren is en is opgegroeid.

Op dezelfde manier wordt de zendeling die ver is gegaan, opgeroepen om zich neer te buigen om te dalen in de dagelijkse ritmes en gewone gebeurtenissen van de plaatsen en menselijke gemeenschappen waarin ze zich bevinden. Alleen in de stof van het dagelijks leven kan zijn werk vruchtbaar worden. Anders zouden we niet eens meer over een zendelingen praten.

De zendeling wordt geroepen om te beseffen dat hij niet degene is die de missie volbrengt. Maar door zijn beschikbaarheid, zijn ruimdenkendheid, zijn nederigheid, zijn volgzaamheid om door God aangetrokken te worden, is het God zelf die handelt. We moeten altijd erkennen dat het initiatief van God komt, dat het "hij was die het eerst van ons hield" (1 Johannes 4, 19) en dat "het alleen God is die groei geeft" (1 Cor 3, 7). Het succes van onze missie ligt niet in een uitgekiende planning of organisatie, maar in volgzaamheid aan de bevelen van de Heer, aan de intuïties die hij inspireert.

C – PLAATS VAN DE PAUSELIJK MISSIONAIRE WERKEN IN DE MISSIE

De missie van evangelisatie vereist de participatieve samenwerking van alle gedoopte. Deze deelname van de getrouwe en kerkelijke gemeenschappen aan deze missie wordt missionaire samenwerking genoemd. Ondersteuning voor deze samenwerking wordt voornamelijk geboden door de Pauselijke Vennootschappen van de Missies, die als een boomstam met vier takken zijn: de propagatie van het geloof, Missionaire Kindsheid, Sint Petrus Apostel en de Missionaire Pauselijke Unie.

Het gemeenschappelijke doel van deze vier werken is het bevorderen van de universele zendingsgeest in het volk van God. Paus Franciscus noemt ze 'instrumenten van gemeenschap tussen de kerken', voor de opvoeding tot universele zendingsgeest, voor de gemeenschap en de interkerkelijke samenwerking ten dienste van de verkondiging van het evangelie.

De hoofdtaak van deze werken is om samenwerking te stimuleren, de zendingskrachten te harmoniseren en te zorgen voor een billijke verdeling van financiële hulp aan de minder welgestelde kerken. De kwaliteit van de pauselijke banden verbindt hen nauw met de paus en het apostolisch college. Als borg voor

deze werken ondersteunt en bevordert de paus ze, ze zijn een middel waardoor hij in zijn zorg voor alle kerken zijn universele autoriteit uitoefent.

Hoewel de taak van de pauselijke werken steeds rond de missie draait, worden ze niet als een pastoraal instrument gezien. Vaak worden ze alleen waargenomen in een materiële rol. Ze worden over het algemeen alleen als donoren en projectontwikkelaars beschouwd. Soms worden de tekens of acties die ze vormen om het tegenovergestelde beeld te tonen, niet waargenomen. Terwijl hij hen feliciteerde en aanmoedigde voor de missie die ze uitvoeren, heeft de paus vaak hun aandacht op de spirituele kant gevestigd. Hij heeft hen vaak gewaarschuwd tegen het risico dat ze echt tot gokautomaten worden gereduceerd en hun aard en doel uit het oog verliezen: *« U bent zich terdege bewust van mijn bezorgdheid over het gevaar dat uw actie zal worden beperkt tot een louter monetaire dimensie van materiële hulp - het is een echte zorg - die u transformeert in een bureau zoals zoveel anderen, zelfs als het van christelijk inspiratie zou zijn. Dit is zeker niet wat de oprichters van de pauselijke werken en paus Pius XI verlangden toen ze werden opgericht en georganiseerd in dienst van de opvolger van Petrus. »*

In het tijdperk van de vernieuwing van de kerk, waar hij een pastorale bekering voorstelt aan de gedoopte, parochies, bisdommen en verschillende kerkelijke structuren, verwacht de paus ook van de pauselijk werken een gewaagde hervorming die hen naar een betere horizon zal stuwten. Hij bood hen de gelegenheid van de Buitengewone Zendingsmaand: *« We hebben voor ons een interessant pad: de voorbereiding van de Buitengewone Zendingsmaand van oktober 2019, die ik wilde verkondigen op Wereld missiezondag 2017. Ik moedig je sterk aan om deze voorbereidingsfase te ervaren als een belangrijke kans om het missionaire engagement van de hele kerk te vernieuwen. Het is ook een uitstekende gelegenheid om onze zendingswerk te vernieuwen »*¹¹⁵

De paus gaat verder door uit te leggen wat hij concreet van deze hervorming verwacht

« De pauselijke zendingsverenigingen renoveren betekent het ter harte nemen, in het kader van een ernstige en moedige inzet, van de heiligheid van iedereen en van de kerk als familie en gemeenschap. serieus nemen, in het kader van een serieuze en moedige inzet, de heiligheid van elk van de kerk als gezin en gemeenschap. Ik vraag

¹¹⁵ Pape François aux Directeurs Nationaux des OPM, à Rome le Vend. 1er Juin 2018.

je om met creativiteit de aard en de actie van de Pauselijke zendingswerken te vernieuwen en hen ten dienste van de missie te stellen, zodat de heiligheid van het leven van de missionaire discipelen centraal staat in onze zorgen.”

Alsof ze al aan het wachten waren op deze hervorming om hun aard en hun missie te stimuleren, engageerde de pauselijke werken zich met spontaniteit en enthousiasme. Voorstellen zijn gedaan, uitwisselingen zijn georganiseerd en zullen doorgaan, reflecties gaan door zodat de collegiale bijdrage van elk van hen de debatten zal verrijken en tot betere resultaten zal leiden waar die werken « een educatief instrument worden voor de universele zendingsgeest en betere gemeenschap en samenwerking tussen gemeenschappen om het evangelie aan de wereld te verkondigen. Geconfronteerd met de verleidingen om zich in te sluiten over hun problemen, is het noodzakelijk om de lokale kerken te helpen de missie *ad gentes* te ondersteunen, om profetisch te getuigen van haar universele missie.

BESLUIT

Het ging erom het visioen van paus Franciscus te onthullen tijdens de missie van de kerk. Deze visie, die vooral aanwezig is in zijn Apostolische aanmaning Evangelii Gaudium, wordt ook gezien in al deze interventies en vooral in compendium in het interview over het onderwerp van de missie "Senza di Lui non possiamo far nulla, essere missionari oggi nel mondo ". Maar de paus beweert niet alles over de missie te hebben gezegd. Wat hij heeft kunnen uitdrukken is een gedeeltelijke bijdrage waaraan nog steeds reflecties kunnen worden toegevoegd die nog steeds breed zijn, en vooral de bijdrage van de bisschoppen volgens lokale bijzonderheden. Hij zegt: "De thema's van evangelisatie in de wereld van vandaag die kunnen worden ontwikkeld... zijn ontelbaar", zegt hij over de Apostolische Aanmaning Evangelii Gaudium

Maar ik zag af van het in detail behandelen van deze meerdere vragen die het onderwerp van studie en aandachtige verdieping moeten zijn. Ik geloof ook niet dat we van het pauselijk magisterium een definitief of volledig woord moeten verwachten over alle vragen over de kerk en de wereld. Het is niet opportuun voor de paus om lokale episcopaten te vervangen in het onderscheiden van alle

problemen die zich voordoen in hun territoria. In deze zin voel ik de noodzaak om vooruitgang te boeken in een "gunstige decentralisatie" (EG 16).

Evenmin heeft de presentatie de rijkdom van de visie van paus Franciscus uitgeput. Wat je hebt gehoord, blijft een beperkte reflectie, die even diepgaand, ontwikkeld en verrijkt kan worden door andere overwegingen volgens de intuïties en inspiraties waarvan de Geest de Bron moet blijven. Er is een opvallende herinnering waarop men moet mediteren. De doop kent een verantwoordelijkheid toe, die van de missie om Christus te verkondigen.

« Elke christen en gemeenschap zal onderscheiden wat het pad is dat de Heer vraagt, maar we zijn allemaal uitgenodigd om deze oproep te aanvaarden: om uit zijn eigen comfort te komen en de moed te hebben om elke periferie te bereiken die het licht van het evangelie nodig heeft.» (EG 20).

Elke gedoopte persoon is een zendeling en wordt uitgenodigd als werkinstrument, gebed, getuigenis in vreugde, vertrouwen in de genade van God die voorafgaat, begeleidt en vruchten laat dragen aan de toewijding van degene die hij zendt. Gisteren vergoten de eerste christenen hun bloed om het geloof te verspreiden. Vervolgingen ontnamen hen niet de vreugde waarmee zij de Bron droegen: Jezus Christus. Tegenwoordig kunnen de gedoopte, net als zij, hetzelfde geloof alleen verspreiden tegen de prijs van grote offers, te midden van vervolgingen, maar zonder te scheiden van de vreugde.

Heer Jezus, moge je voorbeeld ons vervullen van enthousiasme en ijver in deze missie die vandaag als gedoopte de onze blijft. Van jou hebben we inderdaad geleerd dat het pad dat naar de hemel leidt, door Golgotha gaat en dat er geen grotere liefde is dan je leven te geven voor wie men liefheeft.

Zend uw Geest om ons te altijd te helpen bij de uitvoering van alle missies die je wilt uitvoeren door middel van de arme instrumenten die wij zijn. Moge uw Geest o Jezus onze gids zijn, onze kracht, ons licht, onze moed et ons doorzettingsvermogen. Hij is de enig motor die ons aanzet tot werken voor uw grootste glorie en voor het heil van onze broeders en zusters in humaniteit.

CONCLUSION

« Depuis le début de son Pontificat, affirmait le Cardinal FILONI le samedi dernier à Madrid, le Pape François a appelé toute l'Église qui vivait un moment d'immobilité à un élan et un zèle

renouvelé en ce qui concerne l'évangélisation des contextes à savoir en tenant compte de la réalité écologique, des peuples et de leurs cultures non pas comme délégation de quelques-uns à cette mission mais en tant que baptisés qui prennent l'engagement d'évangéliser, en ce que ce dernier est intrinsèque au don et au mystère de la foi »¹¹⁶ En ces paroles le Préfet de la Congrégation pour l'Évangélisation des Peuples, résumait de façon précise et concise la vision du Pape François sur la mission de l'Église. Tel est aussi le résumé de cet exposé qui a essayé de rendre compte de la mission selon le Pape François qui ne prétend pas avoir tout dit sur la question.

Ce qu'il a pu exprimer est une contribution partielle à laquelle peuvent se joindre des réflexions encore larges des uns et des autres, et surtout l'apport des Épiscopeats selon les particularités locales. Il affirme en effet : *« Les thèmes liés à l'évangélisation dans le monde actuel et qui pourraient être développés ... sont innombrables, dit-il en parlant de l'Exhortation Apostolique Evangelii Gaudium. Mais j'ai renoncé à traiter de façon détaillée ces multiples questions qui doivent être l'objet d'étude et d'approfondissement attentif. Je ne crois pas non plus qu'on doive attendre du magistère papal une parole définitive ou complète sur toutes les questions qui concernent l'Église et le monde. Il n'est pas opportun que le Pape remplace les Épiscopeats locaux dans le discernement de toutes les problématiques qui se présentent sur leurs territoires. En ce sens, je sens la nécessité de progresser dans une "décentralisation" salubre »* (EG 16).

Notre modeste réflexion ici n'a pas non plus épuisé toute la richesse de la vision du Pape François sur la mission. Ce que vous avez entendu demeure une réflexion limitée, qui peut être aussi approfondie, développée, enrichie par d'autres considérations suivant les intuitions et inspirations dont l'Esprit est restera la Source. Il y a un rappel frappant qui donne à méditer. Le baptême confère une responsabilité, celle de la mission d'annoncer le Christ. *« Tout chrétien et toute communauté discernera quel est le chemin que le Seigneur demande, mais nous sommes tous invités à accepter cet appel : sortir de son propre confort et avoir le courage de rejoindre toutes les périphéries qui ont besoin de la lumière de l'Évangile. »* (EG 20). Tout baptisé est un missionnaire, et est invité à avoir comme instrument de travail, la prière, le témoignage dans la joie, la confiance en la grâce de Dieu qui précède, accompagne et fait porter du fruit au dévouement de celui qu'il envoie. Hier, les premiers chrétiens ont versé leur sang pour répandre la foi. Les difficultés ne leur ôtaient pas la joie dont ils portaient en eux la Source : Jésus-Christ. Aujourd'hui, comme eux, le baptisé ne peut répandre cette même foi qu'au prix de sacrifices, de choix courageux, sans complaisance, fût-il au milieu des persécutions, mais sans « voler sa joie ».

Seigneur Jésus, dans cette mission qui demeure la nôtre de nos jours en tant que baptisés, puisse ton exemple nous remplir d'enthousiasme et de zèle pour sortir de nos tranquillités et courir à la rencontre de ceux et celles qui ne te connaissent pas encore.

¹¹⁶ Cardinal Fernando FILONI, le 16 novembre 2019 à Madrid, lors de la XIIe Journée académique organisée par la Faculté de Droit canonique de l'Université Saint Damase en collaboration avec l'Archidiocèse de Madrid, le Tribunal ecclésiastique et l'école de pratique juridique.

À Pierre, qui, en bon impresario, voulait te ramener là où un public acquis en redemande, Tu annonças fermement ton intention « *Allons ailleurs, dans les villages voisins, afin que là aussi je proclame l'Évangile ; car c'est pour cela que je suis sorti.* » (Mc1, 38).

Par ces paroles, tu nous invites à « sortir » à ta suite pour prendre part à ta mission. Oui, que ton Esprit ô Jésus soit notre Guide, notre Force, notre Lumière, notre courage, notre persévérance, pour faire de notre foi de baptisés, à travers le témoignage quotidien de l'Évangile, une foi en sortie, une foi en mission continuelle dans le monde.